**Az adott oldal a digitalizált kötetünkből hiányzik!
Amint lehetőségünk lesz rá, pótolni fogjuk!
Megértésüket köszönjük!**

Amennyiben Ön rendelkezik az eredeti kötet itt hiányzó oldalával, kérjük, hogy vegye fel velünk a kapcsolatot!

ambrusa@lib.pte.hu

A NEMZETI NŐNEVELÉSÜGY KÉT NAGY KÉRDÉSÉRŐL.

I.

Megoldhatják-e a leányiskolák feladatukat tanítónők nélkül is?

Miben áll a leányiskolák feladata? Nem másban, mint a leánygyermekek nevelésében. S mit tesz leánygyermeket nevelni? Annyit, mint a növendéklányt erejének, képzettségének, ismereteinek és képességeinek álláspontját figyelembe véve, bölcs fokozatossággal összes erőit képző, czélszerű módon odavezetni, hogy alaposan és tökéletesen elérje az erő, képzettség, ismeret és ügyesség azon fokát, melyet rendeltetésének megfelelőleg megközelítenie lehetséges, elérnie kell.

Megoldják-e s megoldhatják-e mai leányiskoláink ezen feladatot?

Mit mond az élet, mit bizonyítanak társadalmi állapotaink az iskoláknak és nevelési rendszereknek ezen kérlelhetetlen bírálói?

A társadalom még soha sem volt annyira eltelve a nők ferdeségei ellen emelt panaszokkal, mint épen napjainkban, a midőn pedig már épen a régibb idő óta fenálló ujabb leánynevelési rendszereknek, leányiskoláink hatásának kellene mutatkozniok. — Mennyiben jogosúlt a társadalom panasza, mennyiben nem: itt tüzetesen kimutatni nem szándékom. Elfogadva azt az örök igazságot, hogy nincs okozat ok nélkül s nem mozog a nád szél nélkül, egyenesen azt a kérdést vetem fel: Mi lehet az oka annak, hogy ma, a midőn a leányok rendszeres iskoláztatása mindinkább terjed, a társadalom elégedetlenebb a leányok nevelésének eredményével, mint hajdan, — a mikor a leányok nevelését az iskolák nem végezték oly rendszerességgel mint mai napság.

S e kérdésre ki kell mondanom azt a kemény szót, hogy *az élet elítéli leánynevelési rendszerünket, nem lehet azzal megelégedve, s hogy leányiskoláink és leánynevelési rendszereink nem felelnek meg a czélnak.*

A nők ferdeségeit, a melyek ellen a társadalom oly hangosan panaszkodik, fonák nőnevelési rendszereinknek s a roszúl szervezett leányiskoláknak köszönhetjük első sorban.

Mikor nevezhető a nevelési rendszer méltán fonáknak? Akkor, ha épen a viszája történik a nevelés körében annak, a minek ott történnie kellene.

Ha a nevelő, a tanító nem tudja megítélni, hogy minő erők, minő hajlamok rejlenek növendékében, ha nem képes biztosan felfogni növendékének rendeltetését, ha nem e rendeltetéshez képest fejleszti növendékének erőit, ha a nevelés közben nem a növendék természetének megfelelő módon jár el: úgy működésének nem lehet helyes sikere, munkájával sokszor épen az ellenkezőjét éri el annak, mit elérnie kellene, eljárása fonákságokkal, eredménye ferdeségekkel lesz telve.

Mit tapasztalhatunk leányiskoláinkban? Nem férfiak állanak-e országszerte a leányiskolák élén, nem férfiak vezetik-e a leánynevelést kevés kivétellel majdnem minden leányiskolában, nem férfiak tanitják-e majdnem mindenütt a leányokat? Nem innen származik-e a leánynevelési rendszer hiányos volta, nem e fonák körülményből folyik-e a nőnevelés kedvezőtlen eredménye, nem ezen viszás helyzet eredményezi-e a nők ferdeségeit, a melyek ellen aztán még is épen mi férfiak panaszkodunk, panaszkodhatunk a leghangosabban? Vizsgáljuk meg!

Régebben, a mikor még a leányok nem részesültek általánosan oly rendszeres iskoláztatásban, a midőn a leányokat az édes anyák vagy rokon anyai jó lelkek nevelték és oktatták a szülői ház körében, hajdan, a mikor a férfiak még nem avatkoztak oly erősen a nőnevelés ügyébe, — a mikor a nőket nők nevelték s csak egy két ismeret közlésénél vették a férfiak segítségét a legfelsőbb kiképeztetésnél igénybe: soha sem volt a világ oly igen eltelve a nők ferdeségei ellen való panaszokkal, mint mai napság. — Nem

meggondolni való tény-e ez? De nézzünk mélyebben a dolog lényegébe!

Tegyük fel először is ezt a kérdést: Megitélheti-e a férfitanító a leánygyermekek szellemi világát, megállapíthatja-e a férfitanító a növendékleány értelmi, érzelmi és erkölcsi képességeit azon biztossággal, mint a mily biztossággal azt a nevelés helyes eszközeinek megválasztása czéljából a nevelőnek meg kellene állapítania? A tapasztalati lélektant, a mely a nevelésnél és oktatásnál a nevelőnek biztos vezetője lehet, nem annyira könyvekből, mint saját lelkünknek vizsgálgatásából meríthetjük. Senki sem meri ugyan tagadni azt, hogy a nők szellemi világában nem ugyanazon törvények uralkodnának, mint a férfiakéban; — de azért mégis ki az, ki az emberi lelkeket csak kissé is ismeri, és kétségbe vonja, hogy van különbség a nők szellemi világa és a férfiak lelki világa között, — hogy más tünetek észlelhetők a leánygyermekek szellemi fejlődésében, mint a fiukéban, hogy más a nő és más a férfi lelkének iránya. — Mi következik ebből? Az hogy a férfitanító még csak megközelíthetőleg sem ítélhet helyesen a leánygyermek szellemi állapota fölött; mivel, ha saját lelkébe nézve, saját gyermekkori emlékeit segítségül véve bele is akarná magát képzelni a növendéklány lelki állapotaiba, — következetesen téves ítéletekhez juthatna csupán; mert más a leánykák lelki állapota s más a fiuké — s a férfitanító egyedül csak a fiu lelki állapotait ismerheti, minek folytán mindig úgy ítélheti meg a lánykát, mint ha az fiu volna. — Mily fonák ítéletek jöhetnek így létre! Mily helytelen eljárásokat szülhetnek e fonák ítéletek a nevelés munkájában. Mily nevetségesnek tartaná mindenki, — még mi férfiak is, ha a fiuk nevelését kizárólagosan nőkre bíznák. Mily ferde lények válnak rendesen az oly fiúkból, kiket a gondos anyai kezek sokáig elzárnak saját nemükbeli egyének befolyásától! A fiúk nevelését csak férfiak, a leányokét csak nők vezethetik lélektanilag helyes alapokon! Tanitani taníthatja a fiút is nő egy és más ügyességre vagy ismeretre; — de egész nevelését nem végezheti. — Ez áll a lányokra nézve is. A leányok tanításának egy részét férfiak is végezhetik; de azok-

nak nevelését egészen férfiakra bízni nem lehet; mivel erre csak a nők lehetnek képesek.

Leányiskoláink feladatukat tanítónők nélkül nem oldhatják meg helyesen, mivel azt még csak helyesen meg sem kezdhetik. Az oly leányiskolákban, a hol csupán vagy nagyobbrészt férfiak tanítanak, a nevelésnek okvetlenül ferde eredményt kell feltűntetnie, mivel az ily iskolákban a növendékek szellemi állapotainak megitélése nem lehet helyes. — *Minél nagyobb mértékben kell valamely leányiskolában a nevelésre fektetni a fősúlyt, minél kisebb valamely iskolában a didaktikai czél: annál inkább nőkre bízandó abban az iskola vezetése. — Tanítónők nélkül pedig egy leányiskola sem felelhet meg feladatának.*

S ezen állítás helyes voltát még inkább be kell ismernünk, ha azt a kérdést is megvizsgáljuk: Felfoghatja-e, átértheti-e teljesen a férfi tanító a leánynövendékek rendeltetését, felállíthatja-e a férfi saját lelkében azt az eszményképet, melyet a nőnek hivatásánál fogva megközelítenie lehet, elérnie kell? Szolgáltathat-e a férfi tanító a leánygyermeknek, a serdülő leánynak saját személyében olyan mintát, mint a minőre a leánynövendéknek szüksége van, hogy a példa által indíttatva, azt követve minél könnyebben megközelíthesse a nő eszményképét? — Mit tanítanak a férfi tanítók leányiskoláinkban? Majdnem mindenütt ugyanazt, a mit fiiskolákban kell tanítani. Valjon helyes eljárás-e ez? Arra van-e szüksége a leánynak a tudományokból, a mire a fiunak? Ugyan arra kell-e a fősúlyt fektetni a leányok oktatásánál, mint a fiúk tanításánál? Oly hivatás várakozik-e a leányokra, mint a fiúkra? Ezen kérdésekre azt hiszem könnyű lesz a választ kinek-kinek önmagától megtalálnia. — De hát miért nem tanítják a férfitanítók a tudományokból a leányok számára épen azon részleteket, a melyek a leányoknak valók? Először is azért nem, mivel a férfitanítók nem igen itélhetik meg, hogy a tudományokból, ismeretekből mi való a nőknek, másodszor pedig azért nem, mivel ha tudnák is mi való a nőknek az ismeretekből, — nevetségesnek találván, hogy a tudományt ők női szempontokból tekintsék és tárgyalják — meg mivel nem is oly könnyű dolog a nem-nőre nézve minden tantárgyból a

nőnek való ismeretet kiszemelni — egyszerűbbnek látják a finövendékek számára készült tankönyvek nyomán való tanítást. — A férfitanítók nagy része még ezen felül magasabb szempontokkoz szokva — szentségtörésnek is tartja azt, hogy a tudományt nők számára preparálja. — A tudomány egy és nem lehet férfiak számára a számtant másként tanítani mint a nők számára s ki látta' hogy a történelmet másképen tanítsuk a leányiskolában, mint a fiúiskolában?

Mi ennek a következménye? A leányka sok olyasmit tanúlván az iskolában, mire az életben szüksége nincs a nőnek — egész értelemvilága idegen elemekből — nem olyanokból lévén összealkotva, mint a minőket a női hivatáskör s a mindinkább életre ébredő nőies érzelemvilág igényelne, — nem lévén képes a férfiaknak való ismeretkörtől sem egészen megválni, sem azt saját egyéniségének szükségei szerint megváltoztatni: természetesen oly küzdelemnek lesz áldozatává, melyből csak kevesen bírnak egészséges józan lelkülettel kimenekűlni. — A szegény lányban, kit végig iskoláztak, harczra kel a férfiak számára való ismeretekkel megtömött értelem — a magát hamar érvényesítő érzelmekkel megtelő női szívvel. Az egyik pillanatban midőn szerzett ismeretei és az ezekkel járó férfias gondolkozásmód kerekednek felül benne, férfi erőt érez magában, férfias függetlenség után vágyik — szellemi erejének megfelelő, ismereteihez méltó, férfiak számára való munkakört kíván, követel magának. — A másik pillanatban a mikor a női szív érzelemvilága lesz benne az úr, akkor ismét azon paradicsom után való sóvárgás tölti el egész valóját, melyet a természet szent törvényei rendeltek a nőnek. — Az egyik pillanatban műveltsége, jobban mondva megrontott, szivével összhangzásban nem álló értelme, a másikban ős természetét meg nem tagadható érzelemvilága kerül benne a felszínre. *A női jellem ennélfogva csak nehezen vagy épen nem fejlődhetik ki benne; egész élete folytonos vergődéssé lesz — s e vergődésben terem meg azon ferdeség, mely ellen a társadalom joggal panaszt emel.*

Mily másként állana a dolog, hogyha a leányokat tanítónők oktathatnák és nevelhetnék. Ezek nem csak azt tudnák helyesen

megítélni, hogy minő a lányok szellemi világa, hanem ismervén a nő hivatását és rendeltetését, csak oly részeket nyujtanának a serdülő leányoknak az ismeretekből a minőkre azoknak az életben szükségük lehet. A tanítónők ösztönszerűleg is jobban eltalálhatják, hogy mit kell s hogyan kell tanítani a leányiskolákban, mint a férfiak — ezért tehát bízzuk csak tanítónőkre a leányok oktatását.

Ámde hol találunk oly tanítónőket, kik maguk is mentek azon ferdeségektől, a melyet a mai nevelési rendszer — a leányok képzési körében megteremtett? — Hisz magukat a tanítónőket is nagyobbára férfiak oktatták és nevelték ezideig? — Hála az égnek, nem így állunk! A nagy Eötvös, a midőn a tanítónőképző intézményt megalkotá, mély bölcseséggel úgy szervezte a tanítónőképző intézeteket, hogy azokban a nevelést kizárólag nőkre s az oktatási teendőt is csak részben bízta férfi tanítókra.

Igaz ugyan, hogy tanítónőképző intézeteink még korántsem felelnek meg a czélnak; hogy azok mindegyikéből kerültek és kerülnek ki olyan tanítónők, kik nem ütik meg a mértéket, kikben sok még a ferdeség: de kerültek ki ezen intézetekből számos hivatásuknak megfelelő tanítónők is. A tanítónői intézmény egyébként még sokkal fiatalabb, sokkal szűkebb térre van nálunk szorítva, semhogy annak hatását az élet már is kipróbálhatta volna. — E még csak bölcsőjében levő intézményt azonban épen nem mondhatjuk még tökéletesnek; itt is az a baj, hogy még sok a férfitanító azokban, s kevés gond fordíttatik épen arra, hogy bennök az ismereteket a nők hivatásának szempontjából tárgyalják; de nem lehet-e ezen bajokon lassanként segíteni s nem lehet-e idővel, mihamarább oda jutnunk, hogy a tanítónők csakugyan megfeleljenek hivatásuknak. Csak akarnunk kell.

Azonban, ha a férfitanítókat még úgy akarjuk is tanítónőknek való hivatásra képesíteni, valjon czélt érhetünk-e? S a mi fő, okolhatók-e a tanítónők, kik alig működnek 5—6 éve nagyobb számmal a nyilvános iskolákban, a miatt, hogy a társadalom a nők ferdeségei ellen panaszkodhatik. S ha van is ebben egy kis részök az egyes nevelőintézetekben működő guvernantoknak, valjon

nem a mellett szól-e ez, hogy magyar, főleg nők által nevelt és képzett tanítónőkre bízzuk leányaink nevelését; mert az idegen és férfitanítók által képeztetett nők nem képesek a mi leányainkat helyesen nevelni, mivel más az ő értelmi, más az ő érzelmi s más az ő erkölcsi világuk, mint a minőt a mi édes hazánk nőiben keresnünk kell.

Az idegen országból, idegen férfiaknak való ismeretektől ragyogó, idegen érzelmektől áthatott nők, idegen erkölcsökhöz szokott nevelőnők ép oly ferde nevelést adhatnak csak a mi leányainknak, mint akár a mi férfitanítóink.

Azon legyünk tehát, hogy ha nemzeti nőnevelésügyünk fölvirágzását óhajtjuk, hogy idegen származású — idegen műveltséggel bíró, legtöbb esetben ferde jellemü guvernantok helyett a mi leányaink foglalják el a tért s leányaink közül kerüljenek elő a tanítónők s a nevelőnők, mivel csak ők lehetnek arra képesek, hogy leányiskoláinkban a nevelést czélszerüen végezzék.

Mert ne higyje azt senki, hogy a leányiskolák csak arra volnának hivatva, hogy azokban csupán tanítani kell, hogy ott a nevelésre nem kell gondot fordítani és hogy azokban mindenki képes a tanító tisztét betölteni, a ki a közlendő ismeretet, tudományt vagy ügyességet tényleg bírja. Minden iskolának nevelni is kell és nemcsak tanítani. Minden tanítás egyúttal nevelés is. *„Félig sem oly fontos az, „mit“ tanítunk gyermekeinknek, mint az, „hogyan“ tanítjuk! A mit az iskolában tanúltunk, annak legnagyobb részét elfelejtjük, de a hatás, melyet egy jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad.“* Ezt mondja Eötvös is, s ezzel megerősíti azt a tételt, hogy minden jó tanításnak egyúttal nevelő erővel is kell bírnia. — Még a tanításnál is a nevelési szempont lévén tehát minden iskolában az irányadó, a leányiskolákban is minden egyes ismeretet és ügyességet úgy kell közölni, hogy maga e közlésmód már nevelőleg hasson necsak a leánykák gondolkozásmódjára, hanem azok kedélyi és erkölcsi világára is. — Már pedig kérdem, mi módon találhatja el a történelmet tanító férfi a leányiskolában azt a helyes módot, melylyel a leányka kedélyvilágára helyesen kellene és lehetne hatnia, ha nem ismeri a leánykák ke-

délyvilágát stb. — Nem kell-e meghamisúlnia a természetnek a leánygyermekben, ha oktatója egész lelkesedéssel szól mindig a harczi eseményekről, és szárazon érinti a történelemnek azon részeit, a melyek a női szívnek nyújthatnának valódi táplálékot. És valljuk meg őszintén, nincs-e ez így és pedig nemcsak a történelmi oktatás körében. — Mi férfiak mindent csak a mi szempontjainkból tudunk felfogni, s mindent csak a mi szempontjaink szerint tudunk tanítani, s a mód, a melylyel mi nyujtjuk az ismereteket és ügyességeket, leányiskoláinkban is csak férfias lehet. Miért csudálkozunk aztán, ha a mód, a mely a leányok lelkében megmarad, nem *nőies*. Ne csudálkozzunk tehát egy cseppet se azon, hogy a férfiak által oktatott és nevelt leánykák nem lesznek igazán olyanokká, mint a minőkké a természet alkotta őket. *Valóban vagy a férfi erőt kellene semmibe vennünk, vagy a leányokban rejlő nőiességet kellene csudálatosnak tartanunk, ha azon fonák körülménynek, hogy férfiak nevelik a lányokat — nem lenne az az eredménye, hogy a társadalom a nők ferdeségei ellen panaszkodik.*

De kövessük e nyomokat csak tovább is vizsgálódásunkban s még inkább meg kell győződnünk arról, hogy leánynevelési rendszerünk azért nem termi, azért nem teremheti meg a kívánt sikert, mivel leányiskoláinkból a tanítónőket jó részt száműztük, föl nem vettük.

A leányok nevelését nem eszközölheti az, a ki még úgy tudja is, hogy minő ismeretek kellenek a nőknek, a ki még oly nőies módon nyujtja is nekik az ismereteket és ügyességet, de nem képes a serdülő leánykáknak saját személyében oly mintát nyujtani, a minőt a leánykáknak folytonosan szemlélniök kellene, hogy a példa által indíttatva, azt követve, minél könnyebben megközelíthessék a nő eszményképét.

A férfi tanítónak szeme sincs ahoz, hogy meglássa, észre vegye a leánykákban mind azon hibákat, mind azon apró kinövéseket, melyekből, ha idején el nem fojtatnak, helyes irányba nem tereltetnek, idővel a társadalmat megmételyező női ferdeségek fejlődnek. Ezeket csak a női szem veheti észre és csak az anyai szeretetben gazdag tanítónő nyesegetheti, hol szigorral, hol szép

szerével. — A férfitanítónak, ha csak egy kis nevelői érzékkel bír, még meg sem szabad látni a 10—15 éves leánykák tanítása alkalmával sok olyasmit, a mi miatt a tanítónőnek meg kellene dorgálnia a növendék leányt; mert a férfi tanító ha meglátja a helytelenséget és megrója a leánykát, elöli benne a szeméremérzéket, a mely a női jellemnek fővonását képezi. — Ily esetekben, ha nincs tanítónő az iskolában, még pedig idősebb tanítónő, ki az anyai tisztnek is megfelelhet, a tanító vagy kénytelen a megrovandó lánynak anyjához fordúlni, mit másodszor bizonyosan el fog mulasztani, mivel kényes természetű dolgokat az anyák sem szeretnek férfiaktól hallani, különösen akkor nem, ha az saját leányukra vonatkozik, vagy nem törődik a tapasztalatokkal s megelégszik azzal, hogy ő tanítja a leánykát, a nevelést végezze más. — Előfordúlnak a lánynevelésnél oly dolgok, a melyek miatt még a művelt apák sem szólnak leányaiknak maguk, hanem az anyát figyelmeztetik teendőikre, és ilyenek a leányiskolákban is fordúlnak elő naponként. Lássunk csak néhány példát! Az egyik leányka nem mosdik meg egészen tisztán, a másik nem fésűlködik elég rendesen, a harmadik rongyos ruhában jár, pedig már maga is ki tudná javítani ruháját, a negyediknek a ruháján egy gomb vagy kapocs hiányzik, az ötödiknek nem tiszták a körmei, a hatodik illedelmetlenül ül, a hetedik hetykén jár stb. Mit csináljon ily 12—16 éves leányokkal a fizika professzora vagy az irodalomtörténet tanára; még ha észre veszi is a bajt? Hát még akkor, ha komolyabb bajok fordúlnak elő; ha pl. lopás, hazudozás, rágalmazás, árulkodás, makacsság stb. adja elő magát, mit tevő legyen a leányiskola férfi igazgatója? Melyik atya, melyik anya az, ki ily esetekken nem inkább tanítónőre bízná szívesebben a fegyelem gyakorlását, s mi lesz az eredménye annak, ha a fegyelmet mégis férfiak gyakorolják? — Ne feleljünk erre!

Igen, a leányiskolákban a fegyelem gyakorlását a női jellem veszélyeztetése nélkül csakis tanítónők végezhetik. — «Az iskola pedig fegyelem nélkül olyan, mint a vízimalom víz nélkül».

Ezekből, azt hiszem, eléggé kiviláglik, hogy leányiskoláink tanítónők nélkül feladatukat nem oldhatják meg, hogy nemzeti nő-

nevelésügyünk fölvirágzását egyedül csak a jól készült, jól képzett, lehetőleg minden ferdeségtől ment tanítónőktől lehet várnunk, s ezért azon kell lennünk, hogy ily tanítónők nélkül ne szűkölködjék nemzetünk, s hogy leányiskoláink mindegyikében legyen tanítónő, s minél inkább a nevelésre kell valamely leányiskolában a fősúlyt fektetni, annál nagyobb tért kell abban a tanítónőknek engedni. Lányiskola tanítónő nélkül fonák intézmény.

Belátják ezt még a tanítónői intézményt épen nem kedvelő németek is. Nincs ott már valamire való felső leányiskola, melyben ugyanannyi tanítónő ne volna alkalmazva, a hány osztály van az intézetben, s ha férfitanítók adják is elő az oly tantárgyakat, melyeket tanítónőkre bízni még nem lehet náluk, a tanítónő mindig jelen van az előadásokon, nem azért, hogy a férfitanítót ellenőrizze, hanem azért, hogy a fegyelmet ő tartsa fen, a nevelésnek fő részét ő vezesse.

Belátták ezt már régebben a mi józan eszű őseink is, kik leányaik nevelését mindig nőkre bízták. Tanító-apácza kolostoraink, míg magyar lányok nemzeti szellemben működtek azokban, csak áldást hoztak hazánkra. S az 1646-diki szathmárnémeti protestáns zsinat V-dik végzésének megtoldása is azt mondja világosan: *„a leányiskolákban nem férfiakat, hanem szelíd, kegyes és tudományokban jártas nőket kell a tanításra alkalmazni.“*

És most már térjünk át nemzeti nőnevelésügyünk másik nagy kérdésére: *Megmaradhat-e a tanítónő hivatalában férjhezmenetele után is?*

Erről jövőre.

Péterfy Sándor.

AZ Ó-SZÖVETSEG KORABELI ZSIDÓ NŐK TÁRSADALMI ÁLLAPOTA.

Ama számtalan, eddigelé meg nem fejtett társadalmi kérdés közt, melyek a művelt népek legjobbjait napjainkban is folyvást foglalkoztatják, a családi élet viszonyainak és mibenlétének megfejtése, rendezése és szabályozása nem a legutolsó helyet foglalja el; sőt határozottan állíthatjuk, hogy a családi élet fogalma és értelmezése, a szó legtágabb és legszebb értelmében, a jelen korban sokkal nagyobb fontosságú helyet foglal el mint annak előtte bármikor.

A viszony, melyben a nőnem a férfiakhoz áll a társadalomban, az állami és egyéni polgári életben, még mostanában sincs egészen rendezve, és azon viszony, melyet a természet a férfi és nő között megjelölt, nem mondhatjuk, hogy mindenütt és mindenkor épen fentartatott volna. Számos változásoknak és ingadozásoknak van az alávetve, és nem állíthatjuk, hogy immár elérkezett volna azon kor, mely a nőnem ezen természetszerű igényeinek mindenben eleget tenne. — Hogy a jelen kérdései között eligazodhassunk s megoldásukhoz a siker reménységével foghassunk: a multba kell tekintenünk. Mivel minden társadalmi intézmény a történeti fejlődés eredménye: a jelen problemáinak megoldásához a kulcsot a múlt szolgáltatja. Engedjék meg tehát azért t. olvasóim, hogy röviden vázlatosan feltüntethessem azon méltánylást és becsülést, melyben a nők a régi izraelitáknál részesültek.

E tárgyhoz már sokan hozzá szólottak; számos jeles és nevezetes munkákban többszörösen tárgyalták azt, a nélkül azonban, hogy mindig «sine ira et studio» jártak volna el. — Míg egyfelől azt állítják, hogy a zsidó nő helyzete semmiben sem

különbözött a többi ókori népeknél divatozó helyzettől, hogy osztályrészök hasonló a jelenkori orientalis nőkéhez, mely csak kevésben különbözik a szolgák és rabok sorsától: másfelől az ellenkező nézetet hirdetik, és a mai nőemanczipáczió kivánatának és igényeinek megfelelő helyzetbe állítják a régi izraelita nőket. Sem az egyik, sem a másik fél nem tűntette föl igaz világításban ezen fontos kérdést. Az egyik tulzó buzgalommal védi, a másik meg nagyon is ellenséges indulattal támadja meg a régi zsidó nőket.

Az izraelita nő nem volt oly túlságosan lealázva, mint keleten még mostanában is szokásos, hol az asszony egészen a férj akaratától függ; csakhogy épen oly kevéssé igaz ama túlságos magasztalás, hogy ő még a nyilvános ügyek rendezésénél is okvetlenül részt vehetett volna. A két szélsőség között az arany közép utat foglalták ők el, mely hasonló módon, mint a férfiaknak, nekik is jogot és szabadságot engedett, és erejöknek és tehetségüknek kifejtésében útjokat nem állotta.

Az asszony héber megnevezése (isa) háromféle jelentőségét, mint: *férjnő*, úrnő és asszony (feleség), (itt a magyar elnevezés a héberrel egybevág, mert annyit jelent, mint fele az embernek) ugyszintén mellékjelentését (gevira) parancsolónő, vagy báálát habajisz, ház felügyelője, továbbá a nő teremtéséről szóló ismeretes bibliai elbeszélést szem előtt tartva, hol a férj a nőt, mint saját *énjéből* valót ismeri fel, ki vele egy nevet visel és az élet viszonyait és viszontagságait, bajait és örömeit felezni tartozik: eléggé meggyőződhetünk róla, hogy a nő a régi izraeliták társadalmában milyen állást foglalt el s mily becsülésben részesült. Az asszony nem a férj akaratától függő személy, hanem teljesen önálló az ő hivatásának gyakorlásában. Nem él ő elzárkózva a külvilágtól, mint a többi keleti országok női, hanem szabad közlekedésben és érintkezésben van a társasággal. Nem jár elfátyolozva; férfiakkal könnyen társalog; nyilvános összejöveteleknél, melyeknél jelenléte nem illedelmetlen, ritkán hiányzik, és minden aggodalom nélkül részt vesz a népünnepekben, melyekhez ének, zene és táncz által ők szolgáltatják a legkellemesebb fűszert. A szabad-

ság és fesztelenség, a természetes mozgás, melyet élvezhetett a héber asszony férjhez menése előtt, sőt később is mint feleség: homlokegyenest ellenkezik azon helyzettel, mely még mai nap is fenáll a keleti népeknél. — Az izraelita asszony a férj segitőjobbfele, házi asszony; oly önállósággal bir a háztartásban, a milyen önállóságot czivilizált népeknél csak gondolni lehet.

Az izraelita nő helyzetére vonatkozó megjegyzéseink helyességét bizonyítják egyebek közt azon példabeszédek is, melyek a perlekedő, esztelen nőről a nép közt éltek. Ime egy példabeszéd igy hangzik: «Inkább laknám pusztában, mint perlekedő asszonynyal egy fedél alatt», mutatja, hogy az izraelita asszonynak valóban nagy befolyása és hatásköre volt a házban. De még sokkal feltünőbb módon történik ez azon boldogság nyilvánulása által, melylyel az értelmes, jó házi asszony a férj hajlékát elárasztja.

Erről igy szól a példabeszéd: «Nemes szivü asszony a férj koronája, de mint fene a csontban, olyan a rosz feleség». Egy másik példabeszéd igy hangzik: «Ki nőt talált, boldogságot talált és kedvességet nyert Istentől». Vagy: «Házat és vagyont örökölhetni a szülőktől, de az okos asszony Isten ajándéka». «A bölcs asszony veti meg az ő háza alapját; az esztelen saját kezével lerontja azt». Vagy: «A kedves nő úgy birja a tisztességet, miképen a hatalmasok a gazdagságot».

Az izraelita nő nem élt elzárt és eunuchok által őrzött nőlakásokban (hárem), vagy a mint ez a görög gynékaion (nők lakóosztálya) nevü külön épületekben divatos vala, sőt inkább szabadon és könnyen, minden felügyelet nélkül járhattak kelhettek. A nők szüret alkalmával tánczvigalmakat rendeztek és nem vala más felügyelő oda rendelve, mint saját szerénységök és szemérmességök. Az sem tagadható azonban, hogy illetlenségnek tartották, ha nyilvános helyeken vagy gyülésekben a nő gyakran megfordult.

Hatásuk köre leginkább a ház, a konyha, a kert és a pincze vala. Azonban voltak mégis más helyek és alkalmak, mint pl. lakodalmak vagy másféle családi ünnepélyek, hol elfogulatlanúl és fesztelenül a férfiak között időztek és együttesen vettek részt

velük a lakomában. Kivételt csakis a királyasszonyoknál látunk, kik külön az ő számukra épített hajlékokban és termekben tartózkodtak; de még az ő lakásaik sem voltak mint a többi népek háremjai, a külvilágtól annyira elzárva, hogy idegen meg ne látogathatta volna őket.

A mondottak bebizonyításául felemlítjük azon nőket, kik *Mirjam*, Mózes nővére által vezettetve, ének és tánecz által ünnepelték nyilvánosan az egyiptomi kivonulást; továbbá azon jámbor asszonyokat, kik a frigysátorban jelentek meg, hogy ájtatosságukat végezhessék. A birák korszakában a silói hölgyek tánczvigalmakra is összegyűltek, és «nem vala más őrzőjök, mint ártatlanságuk». Izrael népének leányai, kik Dávidot a Góliat elleni párviadal után mint győztes harczost éljenezték, épen ezen megtisztelő részrehajlásuk által költötték fel Saul király féltékenységét. Elég bizonyitéka annak, hogy még a politikára is volt némi befolyásuk.

Gyakran látjuk, hogy nők a legmagasabb hivatalokra is jutnak. Ez oly tény, melyet hiában keresünk az egész ókori történetben a többi népeknél.* Debora a lelkesült és vitéz birónő annyira vitte, hogy az állam élére állíttatott; ő volt az, ki Barakot, a Sziszera ellen viselt háborúra serkentette; sőt a vitéz harczosnő még a sereg élére is állott. Debora felhivására Izrael harczosai lelkesüléssel követték őt, ki ez által a sokáig hordott gúny bilincseit széttépte. — Egy elhatározott asszony megszabadítja Sichem városát a zsarnok Abimelech kezeiből, Attalia is, ki Racin, a hires franczia költő egyik drámájában nagy szerepet játszik, csak azon független és szabad állásnak, melyet a nők a hébereknél élveztek, köszönhette, hogy több éven át mint kényúr gyakorolhatta zsarnokságát Juda népe felett. Később Hulda mint prófétanő azon kedvezményben és általános elismerésben részesült, hogy hozzá folyamodott nemcsak a király, hanem a főpap és az ország nagyjai is, tanácskérésükkel. De nemcsak a közéletben tűntethették ki magukat a nők Izrael népe között; a költészet

* Az egyiptomi történetben is találunk erre példákat. Szerk.

is elragadtatással énekli meg a nők erényeit.— Hogy erre is példát idézzünk, legyen szabad ama szép és magasztos dicséneket felemlítenem, melylyel Salamon példabeszédei végződnek. — Ezen a nőt magasztaló gyönyörü hymnus következőleg hangzik: «Derék asszonyt ki talált, tisztább és drágább gyöngyöknél; bízik benne férjének szive és annak vagyona el nem fogy soha. Jósággal illeti őt és nem gonoszsággal élte hosszíglan.

Gyapjut keres vagy lent, és megkészíti azt kezeivel, akarata szerint. Ő felkel, ha még sötét az éj, táplálékot ad házának és munkát leányainak.

Gondoskodik ő a mezei teendőkről és az ő kezével szőlőt plántál. Ő maga az ő derekát megövedzi és megerősíti karjait. Látja, hogy hasznos az ő munkássága, nem aluszik el éjjel sem az ő világa. Kezeit veti a fonó kerékre és kezeivel fogja az orsót.

Markát megnyitja a szegénynek, és kezeit kiterjeszti a szükölködőnek. Nem fél háznépe a hidegtől, mert felruházza ő bélelt ruhákkal. Szőnyegeket készít magának, bíbor és bársony az ő öltözete.

Elismerik férjét a kapukban, mikor ül a tanács véneivel. Vidámság és szépség az ő ruházata s nem fél ő a jövőtől.

Száját bölcseséggel nyitja és kegyességnek tudománya vagyon nyelvén.

Szorgalmasan őrzi háznépének dolgát és a restségnek vétkét nem érzi. Felkelvén fiai, boldognak mondják őt és férje hasonlóképen dicséri őt mondván: «Sok asszonyok munkálkodtak serénységgel, te pedig felülmulod mindazokat». Csalárd az emberek előtt a szépség, hiábavaló a kedvesség; a mely asszony istenfélő, az szerez dicséretet magának. Adjatok ennek az ő keze munkájának gyümölcséből, dicsérjék őt a kapukban tettei.»

Ezen hymnus az eredeti héber szövegben az *ABC* sorrendjén van irva, mintha arra volna használandó, hogy az emlékezetben jobban és könnyebben megtartassék. És valóban mai napig fenmaradt azon szép szokás az izraelitáknál, hogy a szombat ünnep beálltakor ezen hymnussal, mely a nő érdemeit oly szép szavakkal ecsetli, üdvözlik az asszonyokat.

Hogy ezen hymnus magasztaló és dicsérő tartalmát a nőkre nézve annál jobban méltathassuk, megengedik a tisztelt olvasók, hogy újabbkori nagy költők műveiből is említsek fel egy-egy idézetet. Lessing epigrammjainak egyikében azt mondja: «Ein einzig böses Weib lebt höchstens in der Welt; nur schlimm, dass jeder seines für dieses einzige hält.» Mily ellentétben áll ezen mondathoz Salamon király szava, mely imígy hangzik: «A ki nőt talált, kincset talált».

Göthének Hermann és Dorothea című Idylljében a következőt olvassuk:

Dienen lerne bei Zeiten das Weib nach ihrer Bestimmung,
Denn durch Dienen allein gelangt sie endlich zum Herrschen,
Zu der verdienten Gewalt, die doch ihr im Hause gehöret.
Dienet die Schwester dem Bruder doch früh, sie dienet den Eltern,
Und ihr Leben ist immer ein ewiges Gehen und Kommen,
Oder im Heben und Tragen, Bereiten und Schaffen für Andere,
Wohl ihr, wenn sie daran sich gewöhnet, dass kein Weg ihr zu sauer
Wird, und die Stunden der Nacht ihr sind wie die Stunden des Tages,
Dass ihr niemals die Arbeit zu klein und die Nadel zu fein dünkt,
Dass sie sich ganz vergisst und leben mag nur in Anderen!»

Igy irja le Göthe az asszonynak szüntelen és áldásos munkásságát.

E gondoskodást a köréhez tartozó tagok iránt a héber költő is, mint a nő legnagyobb és legmagasztosb hivatását ismeri el, de nem a *szolgálatot* tevő, hanem a szabad akaratból öntudatosan működő asszonyt tünteti a héber költő elénk.

Schiller a «Glocke» című ismeretes költeményében a következő szavakkal irja le a nő tevékenységét:

«Und drinnen waltet
Die züchtige Hausfrau,
Die Mutter der Kinder,
Und herrschet weise
Im häuslichen Kreise,
Und lehret die Mädchen
Und wehret den Knaben,
Und reget ohn' Ende
Die fleissigen Hände,
Und mehrt den Gewinn
Mit ordnendem Sinn,
Und füllet mit Schätzen die duftenden Laden
Und dreht um die schnurrende Spindel den Faden,
Und sammelt im reinlich geglätteten Schrein
Die schimmernde Wolle, den schneeichten Lein,
Und füget zum Guten den Glanz und den Schimmer,
Und ruhet nimmer.»

Azonnal észreveszszük, hogy a héber költő képzelete sokkal teljesebben, szebben és bővebb színezettel festi a nő tevékenységét a házban, sokkal kecsegtetőbb színekkel rajzolja annak működését és hatáskörét, mint ezt a német nagy költőknél ime láthattuk.

A magyar költészetnek egyik legszebb vonása a túláradó hazafias és nemzeti szellem mellett azon rendkívüli gyöngédség, tisztelet és hódoló dicsőítés, melyben a nőt részesíti. Sok olyat idézhetnék, a mely e tekintetben csaknem megközelíti a fentebb idézettek magas szárnyalását. Csak amúgy találomra, hosszú keresgélés nélkül, idézem pl. Madách *Ember tragoediájából* azt a helyet, a hol az Úr igy szól Ádámhoz:

«Karod erős — szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenül, mely visszaint s emel:
Csak azt kövesd. *S ha tettdús életed*
Zajában elnémul ez égi szív.
A gyönge nő tisztább lelkülete,
Az érdek mocskától távolabb
Meghallja azt, és szíverén keresztül
Költészetté fog és dalla szövődni.
E két eszközzel álland oldaladnál
Balsors és szerencse közt mind egyaránt
Vigasztaló, mosolygó geniusz.»

Vörösmarty a *Magyar hölgy* című költeményében igy magasztalja a nőt:

«Szépnek teremte isten
Mert hölgynek alkota;
Virág a hölgy, az élet
Szépsége, illata.
Gyöngy, drága s ritka gyöngy ő
A szívnek tengerén;
Szelid és tünde csillag
A szerelem egén.»

S hogy hosszúra ne nyuljanak idézeteim, még csak Petőfiből igtatok ide néhány sort:

«Minek nevezzelek?
Boldogságomnak édes anyja,
Egy égbe rontott képzelet
Tündér leánya,
Legvakmerőbb reményeimet
Megszégyenitő ragyogó valóság,
Lelkemnek egyedüli,
De egy világnál többet érő kincse
Édes, szép, ifju hitvesem,
Minek nevezzelek.»

Ezen kitérés után engedjék meg tisztelt olvasóim, hogy áttérhessek a zsidó nő életmódjára, hogy megismerjük, miként és hogyan élt ő saját körében; szülei és később férjének házában, mivel foglalkozott gyermekkorában testvérei közt, és később, mint feleség saját lakában.

Az izraelita leány tizenhárom éves koráig szülői házában maradt, hol a női kézimunkákkal, a konyha, kert és pincze teendőivel ismerkedett meg. Másféle ismeretekre vagy művészetekre nem fektettek nagy súlyt, mert már fiatal korában oda hagyta az atyai házat és felcserélte azt tulajdon házával, hova férje vitte. A nő igen korán léphetett házas életre; rendesen tizenhárom éves korában; ezért vált Jeruzsálemben divatossá a következő példabeszéd: «Ha leányod leveti gyermekczipőit, add férjhez».

Hogy a leány pártában maradt volna, a régi zsidóknál nem fordult elő; mert családnak alapitását s ez által az állam s nép fentartását mindenki legelső s legfőbb kötelességének tartotta.

A régi, bibliai korban, az izraelita nép legnagyobb része középosztályu családokból, földmivelőkből állott; nem voltak köztük sem koldusok, sem pedig dúsgazdagok. Azért a családfők legfőbb törekvése oda irányult, hogy leányuk becsületes, hasznos és a középosztály igényeinek megfelelő gazdasszonynyá neveltessék. A nőnevelés tehát egyforma, az egyszerü viszonyoknak megfelelő volt, és csakis azon irány felé fordult, mely az életben megkivántatik. A teljeskorúság eljöttével a szülők azon voltak, hogy leányukat minél előbb férjhez adják, mely férjnek ő holtiglan társa, hitvese, tanácsadója és segitője lett. Igaz ugyan, hogy a *szülék* teendőjéhez tartozott, a mint az napjainkban rendezett és

tisztességes családokban szintén a szülék feladata, kik az élet viszontagságaival sokkal inkább megismerkedtek, mint a fiatal, tapasztalatlan gyermek, felnőtt leányuknak egy hozzá illő férjt kiszemelni, de csakis a két fiatal fél jóváhagyása és beleegyezése után történt meg a házasság; kényszerítéshez nem igen folyamodtak. Ezt a biblia tisztán kifejezi, midőn Rebekkáról szól, mondván: «Midőn szülei mindent megbeszéltek Ábrahám szolgájával és midőn elvégezték teendőiket, akkor így szólottak: Hivjuk elő a leányt és kérdjük meg őt is; és megszólították Rebekkát és mondának neki: Akarsz-e elmenni e férfiuval? És mondá Rebekka: «Én elmegyek.»

A lakodalmi ünnep nagyon egyszerű volt. A hajadon menyasszony a menyegzői napon nászkoszorút viselt fején, mely közönségesen fehér virágokból készült, és ezen koszorú után a menyasszony *kalba*, azaz megkoszorúzott nevet is visel. — Igy feldiszítve szülei és barátnéi a szülői háztól áldásukkal, énekkel és dallal új házába kisérték, hol férjének átadatott. — A lakodalom, mely a menyegző után vette kezdetét, egy hétig tartott; ezen idő alatt megismerkedtek a két család tagjai és szeretetet és hűséget esküdtek egymásnak.

Közönségesen a férfiu csak egy nővel házasodott és csakis kivételes esetekben, midőn t. i. a házasság feladatának, vagy azon reménynek, melyet hozzá fűzött a házaspár, teljesedése nem történt, csakis akkor fordult elő a többnejűség.

A férj az elsőn kívül csak egy második nővel házasodhatott és ezen nő ugyanazon jogokban és előnyökben részesült, mint az első. Előfordult továbbá, hogy a királyok a más keleti fejedelmek példájára több, sőt számos nőt tartottak, de ez az ő kiváltságuk nem szólott a köztársadalomra is.

A mondottakból látjuk, hogy a nők állása és becsülése a régi zsidóknál sem vala oly lealázó, szolgákéhoz hasonló, mint ez az ős népeknél csaknem kivétel nélkül és a jelen korban még több keleti kisebb és nagyobb néptörzsnél előfordul. — Nem is lehetett ez máskép, mert az izraelita alkotmány és törvény volt az első, a mely az *égalitét*, az egyenlőséget minden kivétel és tekintet nélkül

hirdette, azon egyenlőséget, a mely még napjainkban is csak Európa egyes népeinél van oly mértékben megvalósítva, mint ő náluk.

Keressük fel végül az izraelita nőt saját házában és háztartásában; nézzük meg, mivel és hogyan foglalkozik tulajdon hajléka alatt. — Minthogy hárem ott nem volt, nem fogjuk őt itt felkeresni, hol tunyaságban és lomhaságban, fecsegés és játszás, de többnyire unalom között töltik az időt a keleti nők mai nap is. Hanem igenis ott találjuk őt a konyhában, a pinczében, az udvarban, a mezőn, hol a szolgákat szép és nyájas szavakkal a munkára serkenti; vagy ott ül varrása mellett, a guzsaly és szövőszék előtt, hol elkészíti a házi lakosoknak, családjának öltönyeit; a finom vásznat, melyet ő maga visel, ha vendégeket fogad, vagy mint vendég látogatásokat tesz. És ez utóbbi gyakran fordul elő. S az izraelita nők minden kiséret és felügyelet nélkül, jőnek-mennek látogatóba; ilyenkor az asszonyok finom átlátszó fátyolt viselnek arczukon, mely a szemekig ér. Ezen fátyol arany vagy más fémből készült rudacska által volt a hajban megerősítve. A királyok korszakában, midőn Palestinában már a gazdagság és jómódúság általánosabb lett, a fényűzés és pompa is elterjedezett. A nők pedig akkoriban is szerettek a fény által kitünni és hódításokat tenni. Találunk most már gyönyörűen festett és szövött külföldi öltözeteket, finom és nagyon becses selyemszöveteket Milet városából. Finom illatú olajok és kenőcsökkel kenték gyönyörűen font hajukat, melyet gyöngyökkel vagy más drága ékszerekkel diszítettek fel. Drága és pompásan készült fülbevalók, nyaklánczok, karpereczek, gyürük, drága kövekkel kirakott övek sem hiányoztak a jobbmódú asszonyoknál, ha látogatóba mentek. A leányok inkább czifra szalagokat viseltek, mintsem ezen nehéz, nagyértékű és nagybecsű fémekből készült ékszereket. Még illatszerüvegecskék sem hiányoztak a divatosan és pompásan felruházott sétálgató izraelita asszonynál. — Valószinű, hogy kesztyűket is viseltek már akkoriban. Felemlítem még azt is, hogy ama régenmult időben már nagyon jól értették a nők azon hiányok pótlását, melyek az idő viszontagságai folytán támadtak. — Ezüstből vagy aranyból készült fogak, vagy idegen hajak nem ritkán diszíték

azon asszonyt, ki ezen ékességgel a természettől vagy nem volt eléggé megajándékozva, vagy már is megfosztatott attól. Találkozunk továbbá nőkkel, kik a jelenkori török nők módjára fahéjat vagy gyömbért rágnak, hogy ez által rosz és beteges lélekzésöket eltitkolhassák.

Ily betegségek többi közt okai voltak a zsidóknál, ellentétben más nemzetekkel, előforduló és megengedett házassági felbontásoknak. Ugyanis a zsidó törvény szerint a házasság azon czélból köttetik, miszerint két külön *nemű* ember békében és jó egyetértésben éljen egymással. Nem volt ez soha külső formalitás, hanem törekvése mindig oda irányult, hogy az élet viszontagságait úgy rendezze el, a mint azt az élet viszonyai megkövetelték. Nem a theoriának, hanem a praktikus életviszonyoknak akart a zsidó törvény eleget tenni; ezért a házasságot csak akkor tartja üdvösnek és feladatának minden irányban megfelelőnek, ha mindketten a férj és a nő egyetértenek, szeretetben és hűségben egymást segítik és támogatják. Oly esetben pedig, hol ezen frigy fel van bontva, hol egyetértés nem létezik, hol a béke és nyugalom, a szeretet és hűség helyébe gyülölet vagy ellenérzés, czivakodás és perlekedés lépett, és a hitvestársak életét a helyett, hogy édesbítené, elmérgezi és elkeseríti; ott sokkal üdvösebbnek találja, ha mindketten megszabadulnak azon bilincsektől, melyeket ők, mint nehéz terhet viseltek. Ilyen házasság nem felel meg az igényeknek, melyek azt kivánják és feltételezik, hogy a házasság által a fér és nő *egy* személylyé váljon, *egy* akarat buzdítsa mindkettőt, és a hol ez nem létezik, azon házasság, hol a béke angyala helyet engedett a czivódás ördögének, hol a paradicsom helyett a pokol sötét árnyéka terjedt el, ott megengedtetik, hogy ezen házasság köteléke végkép felbontassék. Ezen feloldás úgy se más, mint annak végleges és tettleges végrehajtása a mi tényleg már régóta létezett és megtörtént; a szivek nem értettek egyet, és igy jobb és üdvösebb mindkettőre nézve, ha végkép elválnak egymástól és nem hordozzák élethossziglan azon súlyos, reájok nézve átokkal telt és ezért elviselhetlen bilincseket, melyeket ők magok fiatal korukban komoly és szigoru megfontolás nélkül magukra vettek.

De ezen végelválást nem foganatosithatták bármely ürügy alatt. Csakis fontos események és nyomatékos okok alapján engedtetett meg a házasság végleges felbontása. Hűtlenség vagy gyógyithatatlan betegség, pazarlás stb. okozhatták az elválást, melyet a nő ép úgy indítványozhatott, mint a férj. De ekkor sem maradt a nő elhagyottan. Mert kötelességévé tétetett a férjnek nemcsak mindazon hozományokat, melyeket a nő a házasságba hozott, teljes épségükben és egészen, elvált nejének kiszolgáltatni, hanem a házassági szerződésben még egy bizonyos mennyiségü pénzösszeg lefizetésére is volt kötelezve. Már ez által is megnehezittetett az elválás. Sőt nagyon keserüen nyilatkozik úgy a biblia, mint a későbbi irók és tudósok az elválásokról. A próféta azt mondja: «Isten gyűlöli az elválást». A talmud pedig igy szól a házasság felbontásról: «A szent oltár is könyekre fakad az elválásnál».

A nő az elfogadott és átvett elválasztó levél által ismét visszanyerte önállóságát és szabadságát. Ha magzattalan volt, még egyszer férjhez mehetett, ha pedig voltak már gyermekei, akkor inkább ezeknek nevelésére fordította gondoskodását.

Még tovább folytathatnám tárgyamat s az izraelita nő állását jellemző példákkal bebizonyithatnám fent emlitett állitásomat, hogy valóban állapota a régi időben is különb volt a szomszéd népekénél. Egyenlő volt ő a férfi nemmel mindazon dolgokban, a melyekre természeti hajlama, tulajdonsága és ösztöne őt feljogositotta. Mást nem igényelhetett a bölcs belátó asszony akkoriban, de mai nap sem. Idézhetnék egyes mondatokat, mint például azt «Feleséged ne bántsd, és ne szomorítsd őt, mert a nő könnyen fakad könyekre és a bántalmak és sérelmek iránt sokkal érzékenyebb mint a férfi». Vagy a következő mondat, mely igy hangzik: «A ki nejét úgy szereti mint önmagát, többre becsüli és jobban tiszteli őt önmagánál». A ki gyermekeinek jó példával szolgál, arról igy szól a szent irás, mondván: «Ime sátrad felett szemlét tartasz és ime hiányra nem akadsz». Vagy a következőt: «Soha többet ne költs magadra, ruházatodra, mint azt tehetséged és vagyonod megengedi; de ha nőd méltánylása és becsülése meg-

kívánja azt, meg is haladhatod a mértéket.» Vagy: «Mindenért találsz kárpótlást és helyettest, csak szerelmed első nejének kárpótlása lehetetlen». — Számtalan ilyen közmondást és példát idézhetnék, de tartok tőle, hogy tisztelt olvasóim türelmét máris erős próbára tettem és így bevégzem soraimat, mély köszönetemet fejezvén ki, hogy szives figyelmükkel idáig kisértek.

Goldberg Rafael, rabbi.

A NÉPNEVELÉSI EGYESÜLETEK SZERVEZÉSÉNEK MEGINDÍTÁSA.

A népnevelési egyesületek ügyére — azon kiváló fontosságnál fogva, mely ezen intézményt köznevelésünk előbbrevitelében kétségtelenül megilleti — kezdettől fogva gondos figyelmet fordítottunk folyóiratunkban. Midőn Zichy Jenő gr. a múlt év derekán felszólalt s megkezdte az agitácziót ez ügyben és a népnevelési egyesületeknek általa készített tervezetét Fehérmegye törvényhatóságához beterjesztette: siettünk közölni e tervezetet s megismertettük a népnevelési egyesületek érdekében történteket Eötvös József b. miniszterségének idejétől fogva, a ki ezen eszmét először vetette fel s igyekezett megvalósítani. *

Zichy Jenő gr. ezen fellépése után a közvélemény örömmel üdvözölte ugyan a népnevelési egyesületeket; de kelleténél lanyhábban foglalkozott vele. Fehérmegye törvényhatósága sem alakította meg a maga népn. egyletét; a többi törvényhatóságok pedig nem tettek rajta túl. Midőn Zichy Jenő gr. a budapesti iparoskör helyiségében tartott beszédében ismét erre az ügyre törekedett irányozni a közfigyelmet, nem késtünk beszédét egész kiterjedésében közölni. **

A szó ismét elhangzott. Azt hiszszük ugyan, hogy nem hatástalanúl, nyom nélkül hangzott el; de tettek még nem követték. Társadalmi úton folyt ugyan a propaganda; helylyel közzel föl-fölmerült a lapokban egy-egy hír, a mely sejtetni engedte, hogy az elhintett szavak magvai gyökeret kezdenek ereszteni; de

* L. folyóiratunk mult évi IX. f. 170—185. l.
** L. folyóiratunk ez évi I—II. füzetének 8—18. l.

ezek a jelek bizony csak az erős reménységgel eltölt lelkekre nézve voltak biztató jelek a jövőre nézve. A közhangulat nem volt még kellőleg előkészítve.

Ily körülmények között Zichy Jenő gr. folyó év márczius 29-én egy újabb felhívással lépett a közönség elé, melyet ezennel egész kiterjedésében közlünk. Talán felesleges is rá utalnunk, hogy Zichy Jenő gr. úgy ezen, mint korábbi felszólalásaiban is, mindig nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy e mozgalom részére hazánk művelt, lelkes nőinek érdekeltsége és buzgó részvétele megnyeressék. Felszólalásának legmelegebb s legszebb sorai ép azok, melyeket e czélnak szentel.

A felhivás következőképen hangzik:

«Mindenek előtt igazolni akarom magam azon egynémely oldalról nyilvánított ellenvetésre nézve, mintha abbeli kezdeményezésem, mely szerint nagy nemzeti feladatainkat egyedül az általam tervezett «Népnevelési egyletek» útján vélem foganatosíthatónak, idealizmus, s más szóval gyakorlatilag nem volna létesíthető. Egy rövid felolvasás szűk kerete már magában nem igen alkalmas ugyan egy gyökeres társadalmi reformeszme alapos kifejtésére; azonban én nem vagyok a sok beszédű elvont doktrinarizmus barátja s főleg itt, hol tervemnek tömeges pártfogását veszem igénybe — inkább csak a mindennapi természetes józan észszel is felfogható érvelésre akarok szorítkozni.

Nagy nemzeti feladataink létesítésénél kell, hogy működésünk bizonyos irányelvek szerint történjék, melyeket soha sem szabad szemünk elől téveszteni. Ilyenek:

I. Hogy a működési tért akkép kell berendeznünk, hogy abba minden egyes kicsi és nagy a társadalom minden tagjának alkalma legyen tehetsége, képessége szerint kisebb-nagyobb mértékben részt vehetni.

Ide vonatkozólag vajmi helyesen mondja dr. Konek: minél inkább lengik át a kulturélet árjai a nép összes rétegeit, minél szélesebb alapra van fektetve az észbeli tehetségek általános kimüvelése; minél inkább részesül a nép nagy tömege az ismertekbeni kiképzés szellemi élvezetében; minél általánosabb a lelki szükség-

leteknek közérzete és méltánylása: annál nagyobbra növekszik azon varázserejű dúsan kamatozó tőke, mely hódítva, de nem pusztítva a nemzeteket a békés hatalom ama fokára emeli, melyen nyugodtan nézhetik társaik nemes versenyét, örömmel üdvözlik a szellemi mérkőzés kedves alkalmát.

Minden egyes ember, legyen az bár a társadalom legalsóbb fokán — már születéskor egy csomó képességi anyagot hoz magával a világra, s teheti ezt jövedelmezővé. Például egyszerű gépésznek köszönhetjük a gőzgépet, borbélynak a szövőgépet, mit aztán egy igénytelen takács tökélyesített, bányász javítá a mozdony szerkezetét s általában a gépészet terjedelmes mezején különféle szegény munkások segítik diadalra az emberi ügyességet stb. És a társadalom, miként az emberi test, csak úgy egészséges, akkor gyarapodik, ha ezen millió és millió erekben csörgedező életnedvek mind a nemzeti kulturélet nagy medrébe vezetve, hatalmas folyammá egyesülnek.

«Nur aus der Kräfte schön vereinten Sterben erhebt sich wirkend das wahre Leben» mondja ép oly szépen, mint igazán Schiller. És ez csakis a népnevelési egyletek által létesíthető legczélszerűbben. Ez tehát nem idealizmus!

II. Hogy az egyes ily speciális közreműködésre képes legyen, kell, hogy előbb, mint ember emberi hivatását ismerje, s erről legalább kellő fogalommal bírjon.

A nagy mindenség s annak kiegészítő része az ember, örökös változhatlan törvények uralma alatt áll s működik.

Az ember hivatása abban áll, hogy az isten s a természet törvényeit meg ne sértse, s azokat tehetsége szerint foganatosítni, a teremtés nagy munkáján közreműködni törekedjék.

Tehát, hogy semmi rosszat ne tegyen és lehetőleg minden jót tenni és elősegítni igyekezzék, mit a szeretet a kereszténység, vagy Eötvös szerint az emberiség vallása népies alakban ekkép fejez ki, hogy: Isten az embert a maga képére teremtette.

Ha az ember ezen magasztos hivatását nem teljesítné, földgolyónk egy kietlen puszta vadonság volna, s az ember csak mint üldözött vad, kevés számban és nyomorúltan lenne képes tengetni

életét. Míg hivatását teljesítve, a homok-sivatagot is paradicsommá képes átvarázsolni, s ezáltal önmaga jólétét megszerezni.

A nagy mindenségben az ember számára kijelölt ezen magasztos szerepnél fogva egyedül ő bír szabad akarata folytán azon előjoggal, hogy hivatását nem teljesítve, a természet törvényeit megsértheti; s ezen kiváltságos jogot sajnos, hogy nálunk is igen sokan veszik igénybe, de a természet kérlelhetlen törvényénél fogva mindig csak a maguk kárával és büntetlenül soha!

Ez a főoka, hogy oly csigalassúsággal haladunk.

E tekintetben kell, hogy mindenki gyermekét addig, míg ez magáról gondoskodni nem képes — mit az állat is megtesz — kellő ápolásban «részesítse»!

Hogy egy gyermek se maradjon, legalább állásához képest legszükségesebb kiképeztetés nélkül.

Hogy felserdült korában nemi kihágások, iszákosság, játékosság, lopás, csalás, verekedés és egyéb bűnök által testi lelki képességét el ne pazarolja, meg ne mételyezze, hanem azokat lehetőleg kifejtse, tökéletesítse! «Minden ország támasza s talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed», mondja Berzsenyi. Kölcsei szerint pedig nem lehet minden ember tudományos, de kell, hogy mindenki becsületes legyen. A ki ezen s egyéb az emberi hatás természetéből eredő kötelmeket nem teljesíti — az a polgári foglalkozás semmi terén nem lehet — nem lesz hasznos és méltó tagja a társadalomnak.

Mindaddig, míg a társadalmat ezen primitiv bajokból, melyekben a nagyobb rész sinlődik, felgyógyítanunk nem sikerülend — sikertelen marad minden törekvésünk, hogy gazdászatunk, iparunk, kereskedésünk és tudományosságunk nagyobbszerű lendületet nyerjen.

Ezen gyökeres orvoslási módot — az illető állami intézkedések mellett, melyek magukban többnyire csak papiroson maradnak — főleg csak a népnevelési egyletek útján lehet eszközölnünk.

A szegények sikeres gyámolításának is egyedüli titka abban áll, ha saját helyzetük javításának tényezőivé önmaguk lehetnek. — Ez tehát nem idealizmus!

Néhány konkrét eset a sok közül még inkább helyes világításba helyezi a mondottakat.

Az 1868-iki 38. t. cz. 142-ik §-a világosan meghatározza, hogy az elemi népiskolai tanító fizetése tisztes lakáson és legalább egy negyed hold kerten kívül nem lehet kevesebb mint 300 frt; azonban Turóczmegyében maga a tanfelügyelő közlése szerint az összes 80 község nagyobbrészében még ma is 30—40 forint évi fizetéssel alkalmazott tanítókra van bízva a népoktatás, kik aztán felváltva napszámba is járnak dolgozni. A cseklészi néptanító pedig 40 évi szolgálata után közelébb 100 frt végkielégítést és hatósági engedélyt nyert a koldulásra.

Továbbá a közoktatásügyi miniszter még 1876. évi szept. 2-án 20311. szám alatt kelt körrendeletében minden törvényhatóságnak meghagyta, hogy mindent elkövessenek arra nézve, hogy minden községben állíttassanak kisdedóvó-intézetek — a 12857 község közül azonban összesen csak 176 községben állíttattak több kevesebb számmal megfelelő kisdedóvók, és ezek is legnagyobb részt nem most jöttek létre, hanem részben még a harminczas években a felejthetetlen emlékű gr. Brunswik Terézia kezdeményezése folytán megindult társadalmi mozgalom következtében.

III. Megtakarított munkafölöslegből képződik a tőke. Ez két tekintetben megmérhetlen fontosságú tényező a társadalmi jólét sikerére nézve. Mint üzleti tőke és mint bizonytalan jövő elleni biztosíték. Még az utolsó napszámosnak is ásó, kapa, fürész, fejszére stb. van szüksége, hogy dolgozhasson, a földműves egy hold földből több jövedelmet kaphat kellő megművelés, beruházás és üzleti tőke segítségével, mint ezek nélkül tíz holdból. Ugyanez áll még fokozottabb mértékben az iparos, a kereskedő s a tudományos foglalkozású egyénre nézve is. Úgy hogy általában az üzleti tőkét a munkásság kiegészítő részéül kell tekinteni, minek hiányában az egyéni működés annyira korlátozva van, mint mikor a munkás jobb kezét nem használhatja.

És ezen körülményt a legnagyobb rész komoly figyelemre sem méltatja, holott ezen tényezőnek tervszerű használása már

magában többszörösen fokozni lenne alkalmas a társadalmi tevékenység sikerét.

Az értelmes, szorgalmas munka rendes körülmények között minden egyesnek biztos jövedelmi forrásúl szolgál, hogy abból magát és családját eltarthassa, de a családfőt érhető baleset, betegség vagy halál folytán ezen jövedelmi forrás egyszerre megszünhet, s az előbb jólétnek örvendett család tagjai egyszerre a nyomor áldozataivá lehetnek. Ezért mindenkinek első kötelessége mihelyt lehet, a meddig és a mennyire csak lehet, hogy a bizonytalan jövő ellenében a munkafelesleg megtakarítása által minél sikeresebb biztosítéki tőkét gyűjtsön. Ez takarékosság által eszközölhető. Ez az emberi jelenségek egyik legfőbbike, a polgáriasúltságnak legbiztosabb ismertető jele. Mert csak ez által képes az ember magához illő függetlenséget biztosítani, mert ez távol a piszkos kapzsiság és zsugoriságtól, csakis a legnemesebb önbecsérzet, magasztos önuralom és szigorú önfegyelmezés eredménye, mely ok- és gondtalanúl egy garast sem dob ki, hanem lelkiismeretesen számba veszi a filléreket is, hogy ezekkel saját szükségei fedezésén túl, jó és nemes tetteket eszközöljön. És ezt mindenki, az utolsó napszámos is megteheti s javíthatja általa helyzetét, csak akarnia kell. Ezért mondja Dumas: «Mindenki sopánkodik; ki szabadít meg bennünket? — Ilyen emberre van szükségünk! — Ne keresd azt messze távolban. Nagyon is közel van hozzád — ez ember te vagy önmagad, én vagyok — mindegyikünk! — Mikép rendezzük be ügyeinket? Irtóztató nehéz ez, ha nem tudunk akarni, de rendkívül könnyű, ha akaratunk van».

Példáúl ha valaki gyermeke születése napjától kezdve naponta csak egy krajczárt tesz is be valamely biztosító intézetbe, a gyermek 14 éves korában 200 frtot, 21 éves korában 450 frtot kap egyszerre, vagy 45 éves korától kezdve 260 frt évi járadékot húzhat. Vagy ha valaki naponta fél liter borral kevesebbet iszik, ezen 20 krral húsz év alatt circa 3000 frtot gazdálkodhatott meg. Sőt ha egy, bár 31 éves ember naponként egy fillért helyez be, a következő hóban vagy évben netán bekövetkező halálesetére, ez családja számára 600 frtnyi értéket képvisel. Mindezek a legegysze-

rűbb józan észszel is felfoghatók, de tanítani, oktatni, szoktatni kell reá kicsit és nagyot, hogy ezek mint alapigazságok közmeggyőződéssé váljanak, mi leginkább a népnevelési egyletek által foganatosítható. A takarékosság akadályai a pazarlás és könnyelmű adósságcsinálás. Mindenkinek meg kellene győződve lenni s ezt a századik se tudja, hogy az adósság nemcsak kellemetlenség, hanem nagy szerencsétlenség. Első kötelesség azért: senkinek nem tartozni. El kell határozni: nem lenni szegénynek, mindig kevesebbet kell kiadni, mint a mennyit beveszünk. Első lépés az adósságban olyan, mint első lépés a bűnben, egyik a másikat követi.

Washington és Wellington elnöki és tábornagyi állásukban is átvizsgálták a háztartási költségüket, mert elvük volt a jövedelmen túl nem terjeszkedni. Deák Ferencz, midőn barátai unszolták, hogy szerény két szobás lakását nagyobbítsa, egész fölháborodással mondá: «Csak nem akarjátok, hogy adósságot csináljak»! Ezt mint a férfias önállással össze nem férő alacsony tettet fogta föl. A mértéktelenség, pazarlási hajlam szintén egyik megrögzött hibája népünknek, például Üllőről volt közölve, hogy ott a múlt farsangban egy paraszt lakodalmon 4 napig mulattak, s elfogyott 2 ökör, 2 sertés, 20 juh, 50 akó bor és temérdek sütemény. És ne gondoljuk, mintha ez valami rendkívüli jólétnek volna természetes kifolyása. Nem; az ilyen családi bachanaliák — melyek ellen már egy századdal ezelőtt Tessedik kikelt — rendesen a család eladósodását és romlását vonták magok után.

Bright a munkásokhoz szólva, egy alkalommal mondá: «Csak egy bizonyos eszköz van, mi által az egyes vagy az egész osztály kedvező helyzetét megteremtheti és megtarthatja, a neve: szorgalom, mértékesség, takarékosság és gyakorlat a becsületességben; más eszköz nem létezik»! Cobden pedig hasonló alkalommal mondá: «a világ mindig két osztályra van osztva, t. i. a takarékosok- és pazarlókra«. Mindent, a mi az embert boldoggá s polgárisúlt lénynyé teszi, a házakat, gyárakat, hidakat, hajókat stb. a takarékosok hozták létre, s a ki segédeszközeit elpazarolta, rabszolgájuk volt mindig. — A természet és gondviselés törvénye állapítja ezt meg. És én csaló volnék, ha valamely néposztálynak

azt igérném, hogy emelkedhetik, ha vigyázatlan, gondatlan és tétlen marad» és Fraklin: «Bizonyára súlyos adók alatt nyögünk, s ha csak a kormány által reánk rótt adókat kellene fizetnünk, ennek még csak megtudnánk felelni; de ezenkívül van még sokféle s néhányunkra nagyon is terhes adónem. Csaknem ugyanannyira megadóztat bennünket korhelységünk, háromszor annyira hányavetiségünk s négyszer annyi adót vet ki reánk esztelenségünk, s ez adók alól az adókivető nem menthet föl bennünket. Az adókivető nem menthet föl bennünket még leszámítolás engedménye által sem stb.»

IV. És miként átalában, különösen itt is a nőktől függ úgyszólva minden. Ha igaz is, hogy a férfi tartja kezében a gyeplőt, de a nő mondja meg, hogy merre irányozzuk azt. Rousseau szerint is a nő saját tetszése szerint alakíthatja át férjét.

Nő ad irányt az emberiség első képzésének, a nevelésnek. Napoleon Campan asszonynyal társalkodva említé, hogy a régi nevelési rendszerek nem jók, mire volna hát szükség, hogy az emberek helyesebb nevelésben részesüljenek? Anyákra! válaszolá Campan asszony. E válasz teljesen felvilágosítá Napoleont. «Igaza van, mondá, ez egy szó egész nevelési rendszert tartalmaz!» Egy anya kérdezé lelkészét, hogy 4 éves fia neveltetéséhez mikor foghatna hozzá? A kérdezett így válaszolt: «Asszonyom, ha még eddig nem fogott hozzá, azt a 4 évet elveszítette, a gyermek ajkán fölvillant első mosolyánál kínálkozott volna az első alkalom». «Bölcsőnél kezdődik a nevelés», — mondja Tompa. Az anyatejjel kell a szülőknek beszívnia a kifejlődés, idomúlás ama finom s légszerű elemeit, melyek a leendő alak magasságára, szépségére, jelleme és színezésére hathatóan és döntőleg folynak be.

Ritkán, vagy a sors izzó tüzének legmagasabb hőfokán veszti el színét a jellemnek itt nyert zománcza — a csorbát, tévesztés nyomát pedig, mint a dísztelenítő anyajegyet az arczon, holtig hordja az ember.

A jó anya fölér száz tanítóval, mondja Herbert. Mátyást Szilágyi Erzsébet, Rákóczyt Zrínyi Ilona nevelte és sem Kolonich, sem a jezsuiták nem tudták szolgává aljasítani azt, ki előtt anyja,

mint a szabadság őrangyala lebegett folyton. A miről a gyermek anyja közelében álmodott, — a férfi később azért küzdött, szenvedett és halt meg.

«A nő éltető napja a családi életnek» — mondja Jókai — «a nőt, az anyát egy férfi sem pótolta soha» — mondja Tompa. A derék nő gondjai alatt megújul, átalakúl a ház. A rendetlenség és zavar lassan-lassan eltűnik — a közjó gyarapszik — fáradhatatlan kitartása, gyöngéd tapintata, éber gondjai fölkeresnek minden hiányt, behegesztenek minden sebet; szóval: a jó nőben megszentűl a férfi, a ház. Még a férfi a család esze, a szelíd nő annak szíve, mely az egészért érez és dobog, melyen átmennek annak minden örömei és fájdalmai; a férfi tesz, a nő rendez, a férfi sebez, a nő gyógyít, a férfi ítél, a nő sejt és emlékezik — szelíd lelke irányt ad a férfierőnek. — Theseus bátram megy a szörnyeteg tömkelegébe, de a női kéz adja az Ariadnei fonalat, mely vezérelje és visszavigye őt. — A nő érdeme, ha a családfő elmondhatja Tompával:

Minden oly szép és igaz belől e kis körön
Gondolja képeit együtt bár vagy külön.»

*

Időközben történt, hogy legelterjedtebb s legnagyobb magyar napilapunk az «Egyetértés» önálló tanügyi rovatot nyitott s minden vasárnapi számában egy teljes nagy oldalt szánt e czélra. Az «Egyetértés» tanügyi rovata kezdettől fogva kiváló figyelmet fordított a népnevelési egyesületek kérdésére. Mindjárt első számában hozzá szólt a kérdéshez és a «szavak» idejét lejártnak mondván, sürgette, hogy lépjünk a tettek terére s az országos szervezkedést indítsuk meg az ország középpontjából, a fővárosból. E sürgető felszólításra egy lelkes adakozó másodnap már 100 frtot küldött a szervezkedési munkálatok költségeinek fedezésére. Ez volt az első tett; az első nyilvános adomány a népnev. egyesületek czéljára.

Egy váratlan, mert tőlünk nem függő külföldi esemény is segítségére érkezett a magyarországi népnev. egyesületek mozgalmának. A franciaországi népnevelési egyesületek kongresszusa ép a húsvéti ünnepek ideje alatt (apr. 18—21) tartotta üléseit, melyeken emez egyesületek országos szervezése vétetett tárgyalás alá.

Talán tanúlhatunk a külföldtől, okulhatunk eljárásán, tettre lelkesülhetünk példáján? — Ezt az alkalmat felhasználva, az „*Egyetértés*“ húsvéti (apr. 17.) tanügyi rovatát kizárólag a népnevelési egyesületek ügyének szentelte; ez eszme magyarországi barátai és hívei pedig Dr. Alexander Bernát urat (az «Egyetértés» tanügyi rovatának vezetőjét) kiküldötték a párisi kongresszusra, hogy ott szerzett tapasztalatait itthon az ügy javára értékesíthesse.

Az «Egyetértés» húsvéti tanügyi rovatában első sorban közli Zichy Jenő gf. felszólalását, melyből átvesszük a következőket:

«Most már kijelenthetjük, hogy az ügyről kezdetnek eleget írtunk s beszéltünk, s hogy ha az ügynek valódi barátai vagyunk, haladéktalanúl az eszme gyakorlati megvalósításához kell fognunk és ez értelemben lankadatlanúl munkálkodnunk.

Fehérmegyének a népnevelési egyletek ügyében ideiglenesen megalakúlt bizottsága a miniszterium által visszaküldött és némileg módosított szabályzatot legközelebb fogja véglegesen elfogadni. E gyűlésből indítványozni fogom, hogy Fehérmegye útján keresstessenek föl az összes hazai törvényhatóságok, hogy a terűletükön a népnevelési egyletek érdekében már alakúlt vagy alakúlófélben levő bizottságoknak tegyék lehetővé, hogy a legközelebb a fővárosban, május végével, az iparoskörben tartandó értekezleten egykét megbízott által magukat képviseltessék. Mert mégis csak az ország fővárosából kell e mozgalomnak kiindúlni s terjedni az egész országban, mint terjed a szív központjából a test minden pórusába a lüktető vér.

E gyűlés, melyre még a főváros és az ország legismertebb és legbuzgóbb tanügyi férfiai is meghívandók lesznek, a népnevelési egyletek gyakorlati életbeléptetése és országszerte való terjesztése érdekében hívatva van a viszonyaink között legalkalmasabb és legelfogadhatóbb módozatokat megállapítani és a létesítés eszközeit, föltételeit s alkalmazásának módozatait körűlírni s ennek alapján egyszerre mintegy varázsütésre országszerte az üdvös mozgalmat a kezdeményezés stádiumából a megvalósúlás révébe terelni.

S ha eddig panasz volt állítólag aziránt, hogy csak írunk és

beszélünk e fontos ügyről, remélem, hogy a kétkedők s kislelkűek legalább utólag be fogják látni, hogy az eszmének érlelődése, megértése és fejlesztése szempontjából a kissé gyakoribb felszólalásra és ventilláczióra elkerülhetlenül szükség volt, hogy aztán annál nagyobb erővel és buzgósággal léphessünk a gyakorlat terére. A munkát kellő előkészítés nélkül sikerrel nem lehetett volna végrehajtani s az előkészítés és érlelődés után most annál biztosabban haladhatunk, mert egyrészt látjuk, hogy az eszme napról-napra nagyobb tért hódít hazánkban, másrészt a külföldi intézményeken szerzett tapasztalatok által minden fáradság és minden experimentáczió nélkül fogjuk a leghelyesebb útat követni.»

Az országos szervező bizottság tehát május hó végén meg fog alakúlni és értekezletet tart. Az értekezlet, a melyre bizonyára az ország minden részéből fognak érkezni a megbizottak, részletesen fogja megállapítani a szervező munka programmját s elő fogja készíteni ama nagy gyűlést, melyre a majd megalakúlt egyletek képviselői fognak egybegyűlni, hogy véglegesen válaszszák az országos bizottságot, mely a megyei bizottságok kifolyása és megbízottja lesz. A májusi értekezlet előtt tehát részletes tervről s programmról nem lehet szó. De a szervező munkával véleményünk szerint nem kell a májusi értekezletig várnunk.

A megyei központokban mindenütt meg lehetne előzni a májusi értekezletet, oly czélból, hogy ez értekezlet szilárdabb alapon állhasson s tagjai már megkezdett munkásságról adhassanak számot. Első sorban az itt-ott már létező népnevelési egyletek rögtön az új szervezkedési alapra léphetnek s képviselőket küldhetnek a májusi értekezletre. Ott latba vethetik tapasztalatukat, eddigi munkálkodásukat, becses felvilágosításokkal szolgálhatnak s a további alakúlások fontos középpontjai gyanánt szerepelhetnek. Így egyszerre száz meg száz taggal gyarapodnék a népnevelési egyletek szövetsége s ez egyletek, mint egy nagy egésznek tagjai, új alapon állva, új, tevékeny életre ébrednének.

A hol pedig ily egylet még nem létezik, ott a megyei középpontokban rögtön meg lehetne indítani a mozgalmat. Az elemek, melyekből az egyleteket alakítanák, készen vannak, nem kell őket

messze keresni, csak tevékeny munkára egyesíteni. Mindazon egyletek s testületek vezetői, melyek valamiképen tanítással, neveléssel, gyermekeken gyakorolt jótékonysággal foglalkoznak, hivatott tagjai azon megalkotandó bizottságnak, mely a megyei középpontban a népnevelési egyletek szervezését megindítja és vezeti. A népnevelési egyletek már ezzel is bizonyítják, hogy nem közönséges egyletek, hanem az eddigi szétszórt tevékenységnek fokozását s egyesítését jelentik. Minden megyei székhelyen össze lehetne hívni a gyermekneveléssel is foglalkozó jótékony egyleteknek, különösen a nőegyleteknek, továbbá a tanítóegyleteknek és testületeknek, az iskolaszékeknek, a megyei tanügyi bizottságoknak, a városi képviseletnek stb. vezetőit vagy tagjait, kik haladéktalanúl bizottsággá alakúlnak, ideiglenes tisztviselőket (elnököt, jegyzőt stb.) választanak s a népnevelési egyletek megalakításának gyakorlati módozatairól tanácskoznak. Mindenütt megbeszéltetnék a Zichy-féle alapszabálytervezetet, mely amúgy is Fehérmegye útján minden törvényhatósághoz el fog érkezni, hogy majd az országos májusi értekezleten, melyre ama megalakúlt bizottságok képviselőket küldenének, a tanácskozásnak széles gyakorlati alapja legyen s az értekezlet czélkitűző viszonyokat s útbaigazító tapasztalatokat figyelembe vehessen.

A májusi értekezletnek főfeladata lesz olyan előleges tervezetről gondoskodni, a mely szerint a nagy közönség tömeges részvételét a népnev. egyesületek gyámolításában legbiztosabban meglehetne nyerni, s ha ez sikerül, segédkeznie kell, hogy minél több helyen ilyen népnev. egyesületek alakítassanak s hogy a megalakúlt egyletek ne maradjanak elszigetelten, hanem azonnal fölvétessenek az országos szervezet szolidarításába.

Milyen eredményeket várhatunk az egyes községi népnev. egyesületektől, milyet az országos szervezet egyesítő hatásától?

A népnevelési egylet oly szellemet fog ébreszteni a helységben, hogy nem fogják tisztességes dolognak tartani, ha valaki gyermekét az iskolából elvonja. A szomszéd, a népnevelési egyletnek tagja, nem fogja tétlenül nézni, ha a mellette lakó nem küldi gyermekét az iskolába. Az iskolai ünnepélyek a helység ünnepé-

lyei lesznek. Az iskola lassan-lassan azzá fog válni, a mivé válnia kell: a helység szellemi czentruma lesz, honnét jótékony hatás árad szét közvetve s közvetlenül a felnőttekre is.

De az egylet nem fogja beérni az erkölcsi presszióval. Az egyletnek pénze is lesz. Eleinte nem sok, az igaz; de ha az eszme azzá válik, mivé válnia kell, az ország egyik legnépszerűbb eszméjévé, akkor fogunk tudni mi adni is. Nem mondhatja senki, hogy ez az ország a fukarok országa; már eddig is, elszigetelten, menynyi adományt jegyez föl a krónika épen tanügyi czélokra! A hol az egylet igazi szegénységgel fog szemben állni, segíteni fog az ínségen; lehetővé fogja tenni a szegény gyermekeknek az iskolába járást.

Fog nekik tanszereket, ruhát, csizmát adni. Egyesülni fog a jótékony egyletekkel, figyelmeztetni fogja őket, hol van a nagy szükség, mely irányban kell jótékonyságot gyakorolni. S nagy elterjedésénél fogva a visszaéléseket is szűkebb körre fogja szorítani. A gyermekek iskolába fognak járni.

De az egylet az iskolára is ki fogja terjeszteni figyelmét. Tanügyi czélokra a helység kénytelen lesz többet áldozni. Ahol meg kell, segíteni fog. Könyvtárt fog alapítani, az ifjúságnak, a népnek. Most is vannak mindenütt, kik olvasni szeretnének, de ha nincsenek könyvek! Ezentúl lesznek. De a felnőttek könnyebb módon is fognak ismeretekhez jutni. Fölolvasásokat fognak nekik tartani. A szomszéd faluból, a nagyobb helységből, a megyei székhelyből egyesek ki fognak rándúlni, hogy ismereteket terjesszenek. De a helységben is találkozik néha, ki erre képes. Itt van a tanító, a lelkész, a földesúr. Ezek ismerik a népet, a nép nyelvén tudnak beszélni, a nép megérti őket. Ezek népszerűsíteni fogják a tudományt, a mennyire lehet és kell.

Milyen nagy czélok, úgy-e bár? A gyermekeket az iskolába bevinni, az iskolákat felszerelni, a szegény gyermekeket istápolni, a nép közönyösségét megtörni, népies irodalmat teremteni és terjeszteni, népkönyvtárakat berendezni, népies fölolvasást tartani, a fölolvasásokban mindenféle hasznos ismereteket terjeszteni, közczélok iránt a népet érdekeltetni, azt jótékony tevékenységre éb-

reszteni, kisdedóvók fölállítását elősegíteni, mindenütt magyar szellemet terjeszteni, magyar szellemű, magyar műveltséget.

Szép czélok, szép álmok — mondja tán az olvasó — s kétkedve veti föl a kérdést: hogy megvalósíthatók-e? Az egyes, elszigetelt, magukra hagyott egyesületek bizony csak keveset valósíthatnának meg mindezekből. E miatt, mert elszigeteltek voltak, buktak meg az Eötvös által tervezett népnev. egyesületek is. Egy egyesület, vagy néhány egyesület nem tehet sokat; csak tengődik. A népnev. egyesületek főereje tömegükben rejlik. A népnev. egyesületek csak úgy virágozhatnak, ha országos nagy szövetséggé alakúlnak. Igy tervezi őket Zichy Jenő gróf.

A helység népnev. egyesülete tehát nem fog egymagában elszigetelve állani. A szomszéd helységben is van egylet s a vidék népnevelési egyletei versenyre kelnek egymással. Az egyik a másiknak mintaképül szolgál. Az egyes helységek között szorosabb szellemi kapcsolat is jő létre. Kisegítik egymást s néha egyesült erővel közösen munkálkodnak. Erkölcsi támaszt lelnek egymásban. Az egyletekre nézve is áll, hogy egyenkint gyöngék, sokan együtt erősek. Az egyes egylet bátortalan, nem bízik magában; a tömeg soha sem gyáva.

De a népnevelési egyleteknek van megyei középpontjuk is. A vidék egyletei inkább csak erkölcsileg támogatják egymást, a megyei kapocs reálisabb szolgálatokat tesz az egyes egyleteknek. A megyei középpont számon tartja a megyei egyleteket s figyelmével kíséri őket. A helység egylete teljesen független s mégis tagja egy nagyobb egésznek. Tehet, a mit akar, a mit alapszabályainál fogva tennie szabad, de a mit tesz, az a megyei középpont tudomására jut s ennek ebben, s csakis ebben rejlik nagy erkölcsi s hatásos ellenőrző hatalma. De a megyei középpont nemcsak számon tartja s mintegy ellenőrzi ez egyes egyleteket, támogatja és vezeti is. Mit tehet az a kis egylet, melylyel nem törődik senki, mely nem kap sehonnan eszmét, irányt? A megyei középpont erkölcsi s anyagi segélylyel rendelkezik. A megyei középpontnak módjában van jótékony czélú mulatságok, gyűjtések, adományok sat. útján nagyobb pénzalap birtokába jutni, melyből hathatósan támogat-

hatja a szegényebb helységek egyleteit. De még nagyobb mértékben nyújthat szellemi segélyt. A megyei középpont fejlettebb müveltség czentruma, itt tanúlmányozzák a fontos kérdéseket, itt hangoztatják a létesítendő eszméket, itt kijelölik a czélhoz vezető útakat, itt készül az a szellemi munka, mely mindenütt ébren tartja a kisebb czentrumokat s őket erkölcsileg tevékenységre szorítja s a tevékenység sikerét is biztosítja. S azért még sem szorítja meg az egyes egyletek individualitását. Hiszen kifolyása ezeknek az egyleteknek, melyek által maguk magukat kormányozzák. S hatásának eszközei is inkább erkölcsiek. Nem kényszerít senkit, de azért önkényt indúlnak utána. A hol pedig a helység életében élénk a szellem, erős az inicziativa, ott nem várják meg a középpont buzdító szavát, ott példa által másokat buzdítanak.

De azért a megyei központok nem biztosítanák a sikert, ha maguk nem lelnének egységes középpontot a fővárosban. Itt találkoznak s egyesülnek az egész mozgalom összes szálai. Ide felhangzanak a panaszok, a kívánságok, itt mérlegelik a szükségleteket, itt buzdítanak s gyűjtenek híveket és eszközöket. S azért ép oly kevéssé bántja az országos bizottság a megyei középpontok önállóságát, mint nem bántja a megyei középpont a helyi egyletek függetlenségét. Az egységes szervezés nem arra való, hogy egyikünk a másik fölött uralkodjék, hanem hogy mindnyájan egy irányban indúlhassunk. Ez lesz a szervezés éltető eszméje; a szervezés részletesen kidolgozott formáját maga a népnevelési egyletek szövetsége fogja megadni magának. Magának az országos szabad szervezetnek a gondolatában is lelkesítő erő rejlik. Gondoljunk csak arra, mekkora hatással lehet ezentúl minden a nép müveltségének fejlesztésére czélzó gondolatot terjeszteni s megvalósítani, ha azonnal száz meg száz kész kisebb középpont készséggel befogadja s erejéhez képest keresztülviszi. Most minden irányban népünk közömbösségéről panaszkodunk; mindig csak panaszkodunk, de nem küzdünk ellene, nem küzdünk alkalmas fegyverekkel. A népnevelési egyletek szövetsége nagy fegyverünk lesz mindennemü közömbösség megtörésére, mert minden közömbösség nálunk nem a roszakaratban, hanem a tudatlanságban s elszigeteltségben

gyökerezik. Ha a tanúlásban s tanításban egyesülünk, amaz erős gyökerek kiirtása munkába fog kerülni, de e munka nem lesz sikertelen.

Feszült érdekeltséggel s a legjobb reménységgel várjuk a Zichy Jenő gf. által egybehívandó májusi népnevelési értekezlet megnyitását. Olvasóinkat pedig ismételve is kérjük, kövessenek el mindent a maguk szűkebb vagy tágabb körükben, buzgón és fáradhatatlanúl, hogy az eszme minél előbb testet ölthessen.

* * *

KÉT ANGOL TUDÓSNŐ.

A két nő, kiről itt szólani akarunk, nem azok közé a «tudós nők» közé tartozik, a kiket két századdal ezelőtt Molière, vagy nálunk csak nem régiben Tompa Mihály rajzolt le és tesz nevetségesekké s a kik a szellemeskedés hóbortja által elragadtatva, elvesztik természetességüket: különczködőkké lesznek; a kibben több az önérzet, mint a tehetség, a kiknél a szó minden, a tett semmi. A tudósnő elnevezést itt mi a szó valódi, igaz értelmében veszszük.

A görög Sapphótól elkezdve több kiváló nőt mutat föl a történet, kik ügyesen forgatták a tollat, de ezek nagyobb részt a szépirodalom terén jeleskedtek. A mi írónőink is leginkább ezek közé tartoznak. Azon nők száma, kik komoly tudományokba mélyedve, a tudományt nemcsak népszerűsíteni törekedtek, hanem tovább is fejlesztették, még igen csekély. Ezért nagyon érdekesnek tartjuk itt bemutatni két angol tudósnő írói jellemrajzát a «Budapesti Szemle» legutóbbi füzete nyomán (1881. április), melyet az említett folyóirat Mac Carthy angol író munkájából közöl. Bizonyságot meríthetünk e két nő történetéből arra nézve, hogy *a nő épen úgy képes a tudományos téren szolgálni az emberiség ügyét, mint a férfi.* Az aztán, hogy a nők általában, a családban való sajátságos helyzetüknél fogva, e szerepre épen úgy hivatva vannak-e, mint a férfiak, egészen más kérdés.

A Martineau Henriettáról és Sommervillenéről alább következő jellemzés eredetileg angolok számára van írva, a kik eléggé ismeretesek e csak nemrégiben köztük szerepelt két nő életrajzi részleteivel. Mi azonban szükségesnek látjuk e jellemzést némi életrajzi adatokkal megtoldani, melyeket ezennel itt előre bocsátunk.

Martineau Henrietta, franczia eredetű családból való, született 1802. Norvichban. Szülei, kik gyártulajdonosok voltak, gondos nevelésben részesítették. Miután hallását végkép elvesztette, komolyan neki adta magát a tudományoknak, különösen a statisztikának és nemzetgazdaságtannak, s nemsokára föllépett mint írónő. Az írói foglalkozást hajlamból kezdte, később, a családját ért szerencsétlenség miatt, szükség által is hajtatva, folytatta. 1836-ban beutazta Éjszak-Amerikát, később Egyiptomot, Arábiát és Palestinát. Életének utolsó évtizedeit Ambleside melletti (Westmorelandban) falusi lakásán töltötte, a hol 1876. június havában meghalt. — Kisebb művei útirajzok, oktató irányú művek az iskola- és szegényügyről. Fő munkája nemzetgazdasági tárgyú, melynek czíme: „*Képek a nemzetgazdaságtanból*“ (Illustrations of political economy), London, 1832—4, 9 kötet, újonnan 1859. Ebben leginkább földiének, Malthusnak socziális tanai ellen harczol. Nevezetesebbek még munkái közül: „*Kelet multja és jelene*“ (Eastern life past and present), 1846 és 1875, melyben a négy fővallás történeti fejlődését adja elő. — „*A harmincz évi béke története*“ (History of the thirty years' peace) 1851., németre ford. Berlin, 1853—4., 4 kötet. „*A házias nevelés*“ (House-hold education), 1849 és 1864. „*Anglia és katonái*“ (England and her soldiers) 1859. „*Egészség, gazdálkodás és kézimunka*“ (Health, husbandry and handicraft) 1861. „*Életrajzi vázlatok*“ (Biographical sketches) 1869. Ezenkívül angolra fordította *Comte* „*Positiv philosophia*“ czimű művét. — Önéletrajza 1876-ban jelent meg két kötetben.

Sommervillené, Fairfax Mária, 1780. született Skótországban; atyja, Sir William Fairfax, vicze-admirál volt. Első férje Greig Sámuel tengerésztiszt, kitől az exact tudományokban való oktatását nyerte. Majd önállóan látott a tanulmányozáshoz. Már 1811-ben több tudományos kérdést megoldott. — 1826. kiadott egy munkát a nap sugarainak delejes hatásáról; aztán Laplace „*Méchanique céleste*“ czimű csillagászati munkáját dolgozta át s adta ki „*Mechanism of the heavens*“ czim alatt, 1832. Ezt követte főmunkája: „*A physikai tudományok közti összeköttetésről*“ (Connexion of the physical sciences) 1834., majd a „*Természettudományi földrajz*“,

(Physical geography), 1848., németre fordítva 1852., s utolsó műve, a „*Parányok tana*“ (On the molecular and microscopic science), 1869. 2 köt. 1835-ben a királyi «Csillagvizsgáló Társaság» tiszteletbeli tagjává választotta, s később az angol kormánytól 300 font sterling évi díjat húzott. Első férjének halála után Sommerville Vilmos orvossal lépett második házasságra, kivel Londonban élt. 1838-ban családjával Olaszországba költözött, hol 1860. másodszor is özvegygyé lett és 1872. Nápolyban meghalt.

Most lássuk Mac Carthy jellemzéseit:

«Martineau kisasszony nemzetgazda, történetíró, életíró és hirlapíró volt, s mindez ösvényeken nyomait hagyta. Kevés nő fordulhatott volna a politikai író foglalkozásaihoz physikai nagyobb hátrányok alatt, és az élet e pályáján, bármily jól fölkészítve physikai és értelmi tulajdonokkal, kevés férfi végezhetett volna jobb munkát. Martineau kisasszony írt néhány kiváló kis beszélyt és egy vagy két magasabb igényű regényt. Ezeket eléggé megdícsérjük, ha megmondjuk, hogy a költészet bizonyára nem az a munka, a melyre különös képességgel bírt, mégis Martineau kisasszonynak e művei, úgy látszik, arra rendelvék, hogy éljenek és helyet foglaljanak irodalmunkban. Tudtunkra ő volt az egyetlen angol nő, a ki valaha határozott és nagy sikert aratott, mint vezérczikkíró a napilapokban. Hatalmas előítéletei és ellenszenvei meggátolták abban, hogy mindig hitelt érdemlő történetírónak lehessen tekinteni. Az ő «Harmincz évi béke története» (History of the Thirty Year's Peace) — mert ezt a munkát noha Knight Károly kezdette meg, mégis egészben övének nézhetjük — erőteljes gondolatokkal, világos leírásokkal és helylyel-közzel valódi ékesszólással teljes mű. De hitelre méltóságának árt az a modor, melyben az írónő imitt-amott át-ngedi magát megrögzött és sokat felölelő ellenszenveinek, némelykor pedig, habár nem is oly gyakran, sem nem oly feltűnően, hős-imádásának (heroworthsip). Martineau kisasszonynak nagy részben lényegesen férfias esze volt. Gyakran hibáúl tették ki neki, hogy nem nőies; és bizonyára nagyon meg lett volna lepetve, ha azt kell vala hallania, hogy a közeseményeket és férfiakat némileg asszonyos modorban bírálta.

Azonban Martineau kisasszony «történelmét» olvasva, olykor elmosolyodik az ember, látva, hogy az a pártoskodás, a melyet általában kiválóan női sajátságnak tartanak, mily mérvben foly be az államférfiak megítélésébe. Martineau kisasszony modora korántsem amolyan Carlyle-féle, mely szerint kész elméletből indulva ki, minden erényt és dicsőséget föltaláljon egy emberben, a ki ennek mintegy megtestesülése, ellenfeleiben pedig minden aljasságot és ostobaságot. Martineau kisasszony, mikor neki nem talál tetszeni valamely egyén, fölteszi, hogy a miben ez az egyén rossz, abban rossz akaratból kellett rossznak lennie ; a miben pedig történetesen jó, ezt csak tévedésből és rosszra való nagyobb hajlamának ellenére tette. Szerencsére ezek az ellenszenvek nem fölös számmal vannak, és rögtön kiütik magukat s így nem vezetnek komolyan félre. E könyv minden más tekintetben megérdemli a gondos tanulmányozást. A Martineau kisasszony élete még mélyebb érdekű tanulmány. Neméből ugyanazon korszakban voltak nagyobb géniuszok ; de nagyobb kitartással és sikerrel egy angol nő sem folytatta szépirodalmi és politikai pályáját . . .»

«Az indulást jelző lobogó rég leng első árboczomon, s kilenczvenkettedik esztendőmben lévén, minden órában kell várnom a jeladást az elvitorlázásra.» Ily különcz és kedélyes modorban írja le Sommerville Mária állapotját és nyugodt várakozását a halál után. Bizonyára egy hosszú életen keresztül neme oktatására és javítására szentelt munkáival senki sem érdemelhette ki jobban a meghalás jogát. Sommerville Máriának, mint tudományos írónak, hihetőleg nincs vetélytársa a nők között. A Laplace Égi mechanikájának kézikönyve (Mécanique Céleste), értekezése «A fizikai tudományok összeköttetéséről» (Connection of the Physical Sciences) és a «Természettani földrajz» (Physical Geography) elégségesek arra, hogy bárkit, legyen az férfi vagy nő, a tudomány fejtegetői első sorába helyezzenek. «Rendkívül vágytam arra», így ír magáról korábbi napjaiban, «hogy kitünjek valamiben, mert éreztem keblemben, hogy a nők a teremtésben magasabb helyet képesek elfoglalni annál a nagyon alantasnál, a mely ifjú napjaimban számukra ki volt mutatva». Nem túlzunk, azt mondva, hogy

Sommervillené határozottan emelte a világ véleményét a nőknek legszigorúbb és legmagasabb tudományos foglalkozásukra való képességéről. E nőben rendkívüli volt az összpontosító képesség, tanulmánya tárgyában annyira el tudott merülni, hogy merőben kizárta a zavaró látványokat, hangokat. Legfőbb mérvben bírt azzal, a mit Carlyle a genius első sajátságának nevez: megmérhetetlen képességgel a munka bírásra; szerencsére önmagára nézve is; arra is megmérhetetlen képessége volt, hogy majdnem mindenben: új tájakban, emberekben, gondolatokban, a régi megszokott vidékekben és társulásokban gyönyörűségét találja. A Sommervillené élete nemes, nyugodt és teljesen kikerekített élet volt. Oly kitartással és buzgalommal munkált tanulmányain, mint Martineau Henriette az ő gazdaságán és politikáján; de vidorabb, kevésbbé érzelmes, kevésbbé mohó és türelmetlen természetű volt, mint Martineau kisasszony. Kilenczven évesnél idősebb korában is tudta folytatni legbonyolultabb számításait; halálán főként azért búsult, hogy nem éri meg a Venus átmeneteléből a napnak a földtől távolsága kiszámítását, sem a leghíresebb folyó forrásának fölfedezését, a mi halhatatlanná teendi a dr. Livingston nevét.»

—*y*—*s*.

AZ ORSZÁGOS NŐIPAREGYLETRŐL

ÉS AZ ÁLTALA FENTARTOTT

NŐIPARISKOLÁRÓL.

Az országos nőiparegylet a napokban bocsátotta közre működésének 10-ik évi jelentését. Nem csak az első, de az egyetlen egyesület ez, mely hazánkban a női kereset-képesség terjesztését és fejlesztését tűzte ki feladatául. Ha a kedvezőtlen viszonyok következtében nem mutatott is eddig fel a gyakorlat terén, rendkivüli eredményeket, a czél fontosságánál fogva, melyet maga elé kitűzött, s azon fáradhatlan buzgalomnál fogva, melylyel a czélt megvalósitani törekszik, teljesen méltó arra, hogy történetével behatóbban foglalkozzunk, s czéljai keresztül vitelében támogassuk. Az évi jelentés mindenek előtt számot ad az irányról, melyet az egyesület eszméi megvalósításánál követ. A női munka — ugymond — nem új; vele született az a nővel. Az a gondozás, melyben a nő a családi szentélyt részesiti, az a szorgalom, melyet otthona csinositása, diszitése körül kifejt s a buzgalom, melylyel a tű és olló a család ruházatának és tárgyainak rendezésében működik, évszázadok óta munkásnak jellemzi a nőt, nem is tekintve ama önfeláldozó munkát, melylyel gyermekeinek nevelése és háztartásának kormányzata jár. De az a munka, melyből ujabb időben jelentékeny rész jutott a nőnek, amattól különböző. Erre a kereset, a megélhetés biztositása ösztönözte a nőket. A nők hivatva is vannak, utalva is lettek az iparszerű munkára. Hivatva azért, mert a nő egyéni alkotása, gyöngéd felfogása, nemes ízlése és tapintata egyes iparágakban, pl. a nőruházat s a pipere százféle mellékágaiban előnyt biztositanak számára, sőt munkáját kere-

setté teszik; utalva azért, mert a mindennapi élet tapasztalata szerint ma már nem csak a sors tragikuma hozhatja a nőt oly helyzetbe, hogy ő a maga és övéi fenntartásáról egyedül kénytelen gondolkozni saját ereje és képessége által. A közép osztályoknál, pl. a számos taggal biró hivatalnok, kiskereskedő, kisiparos családjánál legtöbb esetben már gyermekkorától kezdve, keresőnek neveltetik a nő, hogy aztán később ne legyen könyörületességnek kitéve.

Eme józan elvek évtizedek óta el vannak a külföldön ismerve. Méltán. A nő képes fizikailag s képes értelmesen dolgozni. A társadalomnak kötelessége volt gondoskodni, hogy az iparágak megnyiljanak az ő számára is, hogy keresetképessége ily módon minél szélesebb és kedvezőbb arányokban fejlődjék. És hogy mily égető szükség volt a női munka kiterjesztéséről gondoskodni, arra nézve legékesebben szóló bizonyság ama megmásíthatlan tény, hogy ma Európa minden művelt államában százezrekre megy az iparszerűen elfoglalt nők száma és milliókra keresetük. A munkaerők tehát százezernyi tényező erővel gyarapodtak, a családok keresete milliókkal növekedett s a gazdasági fejlődés hatalmas támaszt s biztos fejlődési alapot nyert.

A nők részvétele az iparűzésben tehát — legtalálóbban így jellemezzük — oly önként keletkezett elodázhatlan szükség volt, mely mindenüvé, tehát hazánkba is eljutott. De a társadalom csak akkor kezdett előmozdítólag befolyni a dologba, midőn hivatott férfiak a nők munka- és keresetképességének előmozdításában nemzetgazdasági és közerkölcsiségi fontosságot fedeztek fel.

Tiz évvel ezelőtt e végből alakult az országos nőiparegylet. Nálunk talán sokkal nehezebb föladata volt, mint bárhol másutt, mert — őszintén be kell vallanunk — hogy az iparos mozgalom nálunk, egy évtizeddel ezelőtt még nem birt nagyobb népszerűségre szert tenni s a nőiparegylet által lelkesen felkarolt eszme sem találta meg a kiérdemelt mértékben a társadalom minden rétegében a rokonszenvet.

Az országos nőiparegylet eleitől fogva buzgalommal és kitartással szentelte működését a magyar nők munkaképesítése elő-

mozdításának. Őszintén be kell ismernünk, hogy az egylet a haladásnak egyedül helyes és gyakorlati irányát felismerte s ezen irányban nagy buzgalommal halad. A tanműhelyek és iskolák mellé, melyek eddig sikerrel működnek, kereseti műhelyeket kell nyitnunk azon nők számára, kik az egyes kézimunka ágakban már teljesen kiképezték magukat s megrendeléseket elfogadni és teljesíteni készek és képesek. E kereseti műhelyek számos arra utalt nő existencziáját vannak hivatva megalapítani s biztosítani. Majd oda kell törekedni, hogy a nők által eddig üzött iparágak kiszélesbíttessenek, számuk szaporíttassék s mindazon czikkek hazai női szorgalom által állíttassanak elő, melyek eddig külföldi nők munkája gyanánt kerülvén hazánkba, évente sok millió forintig adóztatták meg fogyasztóinkat. Ezen munkaágak jegyzékét teljesen összeállítani ma még lehetetlen, mert azok a szükséglethez és viszonyokhoz képest évről évre változnak. A felölelendő kézimunka ágak közül azonban felemlíthetjük egyelőre a következőket: vállfüzőkészítés, gombgyártás, férfi- és női nyakravalókészítés, gallér- és kézelő-gyártás, a gyümölcs befőzésnek különféle nemei, a kötszövészeti ipar kézi és gépen üzött ágai stb. stb. Végül oda kell törekedni, hogy a nők munkaképességének rendszeresítésébe arányokat hozzunk; figyelemmel kell kisérni mindazon házi-, kézmű , gyári- és műiparágakat, melyekben eddig is sikerrel alkalmaztattak a nők, vagy a melyekben alkalmazásukkal sikerrel kecsegtető kisérletek tehetők s a szakegyletek, a hivatott közegek bevonásával ernyedetlenül oda kell működnünk, hogy az ez irányban jelzett törekvéseink fokozatosan érvényesüljenek. E czél előmozdítására pedig jelentékeny szolgálatot lesz hivatva tenni az országos nőipar kiállítás, mely ugyancsak az orsz. nőiparegylet kezdeményezéséből terveztetett s egyre közeledik megvalósulása felé.

Kitetszik ezekből, hogy az országos nőiparegylet a nők keresetképessé tételét leginkább az iparos foglalkozások terén czélozza. E czélból tartja fel «nőipariskoláját», melyben a növendékeket női keresetforrásokul szolgáló iparos foglalkozásokra gyakorlatilag s elméletileg képezik. Ezen «nőipariskolát» folyó

1880. év szeptember havában nyitották meg, s mivel akkor erről részletes jelentést tettünk, most csak némely fontosabb tudnivalót jegyzünk ide a nevezett iskola programmjából. *

A tanműhelyekkel egybekötött nőipariskola háromféle irányban áll a nőközönség rendelkezésére.

I. Rendes tanfolyama számára felfogad oly 14 évüket betöltött és 6 elemi vagy 2 polgári osztályt végzett leányokat, illetőleg nőket, kik mint a nőipariskola rendes növendékei valamely (egy vagy több) iparág elsajátítására törekednek és kik a rendes két évi folyamban a gyakorlati oktatás mellett a gyakorlati életben szükséges elméleti tantárgyakban is rendszeresen oktattatnak.

A rendes tanulók a következő iparcsoportokban nyernek gyakorlati oktatást:

A) Kötés, horgolás, keretmunka. (Ennek alkalmazása a kereskedelmi czikkekre, u. m. gyermeköltönyök, kendők stb.)

B) Fehérneművarrás kézzel és gépen.

C) Felső ruhaszabás és varrás.

D) Himzés kézzel és gépen. (Ennek alkalmazása a kereskedelmi czikkekre, tambourgéphimzés, fehér- és szines himzés stb.)

E) Piperemunka. (Kalapok, fejkötők, gallérok, kézelők, kötények készítése és diszítése, piperetárgyak mosása és vasalása stb.)

F) Csipkekészítés. (Hálózott, varrott és vetélt csipkék és csikok, rojtok készítése stb.)

G) Gépkötés, keztyűvarrás, vállfüző-készítés, legyező-festés, porczellán- és fafestés, permetmunka.

Ezek mellett a kötelező elméleti oktatás a következő tárgyakra terjed ki: magyar nyelv, számtan, technológia, könyvvitel, keresk. földrajz, és főleg ipari rajz, alkalmazva a női kézimunkák föntebbi csoportjaira.

* Az orsz. nőiparegyesület nőipariskolájának megnyitásáról l. folyóiratunk mult évi IX. füzetében a 215—223. lapot. Ezuttal adjuk az intézet programmját is a teljesség kedveért, noha igy egyet-mást ismételnünk kellett, a mit már akkor közöltünk.

A rendes tanulók fölvételük alkalmával egy frt beiratási díjat és azontúl havonkint egy frt tandíjt fizetnek.

A rendes tanfolyamot jó sikerrel végzett növendékek ipariskolai bizonyítványt nyernek és elhelyeztetésükről, illetőleg alkalmazásukról a lehetőséghez képest gondoskodva lesz.

II. Rendkívüli tanfolyama számára fölvétetnek oly 14 évüket betöltött nők, kik a föntebb elősorolt iparágak közül egyet vagy kettőt elsajátitani akarnak.

Ezek nem kötelezvék az elméleti tantárgyak tanulására s azon munkacsoportról, melyet megtanultak, bizonyítványt nyernek. Rendkívüli tanulók bármikor felvétetnek s az intézetből kiléphetnek, ha az általuk választott munkacsoportot megtanulták helyesen gyakorolni tudják, vagyis 1—3 hó mulva. Beiratási dijuk 2 frt, a tandíj havonkint 3 frt.

(Szegény sorsu leányoknak, indokolt előterjesztés mellett, a tandíj mérsékelhető, vagy kivételesen egészen is elengedhető.)

III. A fehérneművarrás és ruhaszabás külön tanfolyama a műveltebb osztályokhoz tartozó nők számára, kik a háztartásban nélkülözhetlen eme foglalkozásokban alapos oktatást nyerni kivánnak.

Ezek számára párhuzamos tanfolyam nyittatik s a föltételek ugyanazok, mint a rendkívüli növendékek (2 csoport) számára.

E programm életrevalósága mellett semmi sem bizonyít ékesszólóbban, mint azon körülmény, hogy az iskolának a jelen tanévben 72 rendes és 95 rendkívüli, összesen tehát 167 tanulója volt. Az a jelenség pedig, hogy a folyvást jelentkezők száma még ennél is nagyobb, nyilván mutatja, hogy a fővárosnak több hasonló szervezetű iskolára volna szüksége. Azonban csak az esetben, ha a nőiparegylet működése iránt a közönség körében a legutolsó időben tapasztalható érdeklődés a kivánt és remélt arányban növekszik, hihetjük, hogy az egyesület rövid időn képes lesz a főváros területén a szükséghez képest több nőipariskolát alapitani, s működési körét ez által is üdvös módon kibővíteni.

De arra, hogy az «országos» nőiparegylet erkölcsi és nem-

zetgazdasági szempontból oly rendkívül fontos tevékenységének áldásos befolyása az egész országra, nemzetre kiható lehessen s nemes törekvéseit teljes mértékben érvényesíthesse; okvetlenül szükséges volna, hogy az egyesületet az egész ország készséggel pártolja és támogassa. Sajnos azonban, mindez ideig az egylet az ország lelkes honfiai s leányainak csak igen kis töredékét tudta zászlaja alá csoportosítani. Tagjainak száma ugyanis — noha ez évben az előbbiekhez képest az alaptőkével együtt (18459 frt) csaknem megkétszereződött — nem tesz többet 678-nál; ezek között 118 alapító, 410 rendes és 140 pártoló tag van. Midőn ez alkalommal folyóiratunk olvasó közönségét az egyesület pártolására melegen kérjük, az alapszabályokból kiemeljük, hogy az egyesület rendes tagja lehet minden nő vagy férfi, ki az egyesület czéljaira 3 éven át évenkénti 3 frt tagsági dij fizetésére kötelezi magát. — Adja Isten, hogy a jövő évi értesítőben tízannyi tag névsorát olvassuk, s az egyleti vagyon megtízszereződéséről szerezhessünk tudomást.

S. J.

NÉHÁNY SZÓ A RUHASZABÁSRÓL.

A ruhaszabás a legfontosabb női kézimunkák közé tartozik, mert rendkívül sokat takaríthatunk meg azzal, ha ruháinkat magunk bírjuk összeállítani.

Sajnos, a ruhavarrás nem terjedt még el annyira, hogy minden nő, kiknek szükségök van rá, hogy kiadásaikban megtakarításokat eszközöljenek, maguk készíthessék ruháikat; s ha készítik is, többnyire oly ízléstelen, oly hanyag munka van rajta, mely nyiltan rávall a gyakorlatlan kézre. Ennek oka részben abban rejlik, hogy kevés alkalmuk van a nőknek a ruhaszabást helyesen megtanúlniok.

Budapesten is, a nőipar-iskolát kivéve, alig van pár magánintézet, hol a nők szakszerű oktatást nyerhetnek a ruhaszabásban. Vidéken még rosszabbúl áll a dolog, s a vidéki nők igazán saját erejükre vannak utalva, s csak sötétben tapogatóznak.

Még rosszabbá teszik a dolgot azon szédelgő egyének, kik könnyű «methodust» ígérve, egy hó alatt tanítják meg a növendéket a ruhaszabás minden művészetére. — Sokan azt hiszik, hogy eleget tettek kötelességüknek, ha a tanúlót mértéket venni, s annak alapján rajzolni megtanították; s a tanúlók csak akkor veszik észre, mikor a kiszabásra kerül a sor, hogy tulajdonkép semmit sem tudnak. Ruhaszabási rajzot tanúlni, kiszabás és összeállítás nélkül, ép oly haszontalanság, mintha valaki az abc egyes betűit külön-külön tanúlja meg a nélkül, hogy abból szavakat bírna alkotni.

Sokat ártanak ezen «házi-ipar» elterjedésének a roszabbnál roszabb rendszerek is. Mindenki tudja, hogy a ruhaszabást mértékvétel előzi meg s ennek alapján történik aztán a ruhaderék kirajzolása. A mértékvétel, s a derék kirajzolásának különböző mód-

jai külön-külön szabásrendszert alkotnak, melyek, lényegüket tekintve, igen különbözők lehetnek; én magam is vagy ötöt ismerek.

Minthogy azonban e lapok hasábjain szakavatott toll ismertetett már egy szabásrendszert, szükségtelennek tartom akármelyikre is részletesen kitérni, csupán néhány dolgot akarok a t. olvasók figyelmébe ajánlani, a végből, hogy egyes rendszerek helyes vagy helytelen voltáról maguk is ítélhessenek.

Minden szabásrendszernél arra kell törekedni, hogy az lehetőleg pontos legyen, a női alakot ne rontsa, sőt a hol szükséges, javítsa is. De lehet-e pontosságról szó olyan rendszereknél, hol legfeljebb három mértéket vesznek, megmérik pl. a derékbőséget, felső vagyis mellbőséget s oldallhosszat, s ebből azután megalkotják az egész derekat? Avagy lehet-e helyes az oly rendszer, melynek egy ruhaderék előállításához nem kell egyéb, épen csak a felső bőség? Már most a ki tudja, hogy a középtermeteknél leggyakrabban előfordúló 48 cm. mellbőség előfordúlhat vagy 10 különböző nőalakon, s azok közül kettő sincs egyforma termetű, az könnyen beláthatja az ily rendszerek haszontalanságát. Pedig épen a napokban akadt a kezembe egy párisi híres divatárusnő Mme Demorest képes katalógusa, melyben szebbnél szebb öltözetek vannak rajzolva s jól álló ruhaderekat ígér egyedül csak a mellbőség beküldése alapján. Természetes, hogy ha ő vidékre küldi akár a formát, akár a ruhát, hiában lamentál aztán a vidéki közönség; ha egyszer kifizette az árát, akkor már panasz — minden késő.

Ily okokból származik aztán, hogy a női közönség gyakran csalódva, saját magában is elveszti bizalmát, s tévesen azt hiszi, hogy igazi jóállású ruhát nők nem is képesek készíteni.

Tagadhatatlan, hogy annak, a ki a ruhaszabást tökéletesen akarja tudni, azonkívül, hogy egy bizonyos helyesnek ismert rendszert tökéletesen megtanúl, bírnia kell éles ítélő tehetséggel, jó szemmértékkel, s mindenek felett jó ízléssel. Bármiféle rendszert használjon is, tudnia kell azt mindenféle női alakra alkalmaznia. Meg kell ítélnie a rendestől eltérő körülményeket s a szerint kell eljárnia.

De melyik hát a jó rendszer? — kérdi a tisztelt olvasó. Mindaz, a mi a test körvonalait tekintetbe veszi, keresztben, hosszában minden fontos vonalat lemér s ezt a rajznál alkalmazza. Mindaz, mely nem így van szerkesztve, elvetendő. Laikus ember is tudhatja, hogy ha egy derekat csak a felső bőség alapján rajzolunk, egészen másképen üt ki egy telt kövér alacsony nőnél a ruhaderék megalkotása, mint a hosszú soványnál.

Igaz ugyan, hogy a legtöbb szabásrendszernél a mellbőségnek bizonyos részekre való beosztása főszerepet játszik s ez nem is rosz oly esetekben, mikor az csak segéd-vonalak megalkotására szükséges: de a hol a fővonalakat is a mellbőség bizonyos megadott számai után alkotják meg, az már megbízhatatlan, mert nem veszi figyelembe azon eseteket, hogy az egyiknek 48 vagy 50 cm. bőség mellett hajlott, a másiknak magas válla, egyiknek kurta, másiknak hosszú dereka lehet, s kész a zavar.

Nem szabad tehát azt hinnünk, hogy az a jó rendszer, mely minél kevesebb méretet kíván. Hogy a ruhaderék jól és pontosan álljon, kell bizony ott 12—15—16 méret is, s azt mind alkalmaznunk kell a lerajzolásnál. Laikus szemnek igen tetszetős lehet például Klemm drezdai igazgató híres rendszere; holott ez egészen megbízhatatlan. Ő ugyanis megveszi mindazon méreteket, melyek szükségesek, hanem az egészből csak az oldalhosszat használja, a többit mind a mellbőség 48 részre beosztott bizonyos számai adják. Úgy tetszik azonban, hogy ő maga is belátta ennek megbízhatatlanságát, mert könyvében útasítást ad a tanúlónak, hogy a megrajzolt forma szabályos termetre illő és azért mindeniket csak a szerint kell rajzolni, a kész formát a megvett mértékek után kijavítani, vagy az egyes termetekhez alakítani. No már akkor sokkal okosabb, ha akármelyik divatlap jó mellékleteit alakítjuk át, mert azok legalább készen vannak s nem kell újból rajzolnunk.

Sokkal jobb ennél és egészen megbízható a Grande rendszere, de ezt komplikáltsága akadályozza abban, hogy nagy elterjedésnek örvendjen. Jó és könnyű azon rendszer is, mit már e lapok hasábjain Stetina Ilona úrhölgy ösmertetett. Nekem azonban olyat kellett találnom, mely könnyűsége mellett egész osztá-

lyokban tanítható s a mellett megbízható is legyen. Azt hiszem, s a tapasztalás is bizonyítja, hogy czélom sikerült, mert tanítványaim egy pár hó alatt nemcsak könnyen rajzolnak, de szabnak és varrnak pontosan. Rendszeremet rövid időn önálló füzetben fogom a nagy közönség használatára bocsájtani, itt a hely szűke miatt csupán némely általános dolgok elmondására szorítkozhatom. Meg kell jegyeznem ugyanis, hogy a rajznál és mérték-vételnél még fontosabb dolog a kiszabás. Láttam növendékeket, kik rajzolni tudtak, s fogalmuk sem volt róla, hogy a kiszabott formát hogy tegyék a szövetre. Nagyon megkönnyíti a kiszabás munkáját az a körülmény, hogy akárhogy változik a divat, a testhez álló derék, a mi minden öltözetdarabnál az alapot képezi, nem változik, vagy csak annyiban változik a divattal, hogy az egyes részek kisebbek vagy nagyobbak, a derék több vagy kevesebb részre van osztva. Itt általános szabály, hogy minél teltebb és karcsúbb valaki, annál több részre kell osztani a derekat, ha azt akarjuk, hogy az ráncz nélkül simúljon.

A kiszabásnál különösen ügyelni kell arra, hogy az egyes részek hajszálig egyformák legyenek. Ezt eszközli a szúrós kerékkel (rádli) való megjelölés. E megjelölés úgy történik, hogy a két rét hajtott béllés-szövetet szorosan a papírforma mellett szúrós kerékkel keresztülszurkáljuk. Nem tartanám ezt szükségesnek megemlíteni, ha nem láttam volna, hogy tanítónők, kik ruhavarrást tanítottak, sohase használták a szúrós kereket, sőt olyant is láttam, ki évekig foglalkozott ruhavarrással a nélkül, hogy az összeillő darabok megjelölését szükségesnek tartotta volna. Pedig ha az egyes részeket csak szemmértékre illesztjük össze, a derék természetesen igen gyakran ferde állású lesz. Hogy a szúrós kerékkel a béllésen eszközölt megjelölés a szöveten is láthatóvá váljék, s hogy a szövet a béllésről félre ne csúszhassék, a béllést czérnával a jelölésen mindenütt ráférczeljük a ruha szövetére. A férczelésnél ügyelni kell arra, hogy a szövet a béllésen függőleges irányban — vagyis hosszában, — jó feszes legyen, míg keresztben nem szabad nagyon megfeszíteni, mert a derékon a béllés úgyis széthúzódásnak van kitéve, s így a szövet ha feszes, könnyen szétreped. Te-

kintetbe kell azonkívül venni, hogy olyan helyeken, hol a deréknak nem szabad kinyúlni vagy bővülni, a szövet szálainak sem szabad rézsútosan, hanem egyenes irányban feküdni. Egyáltalán kimondhatjuk azt, hogy a hol a formán görbe vonalak fordúlnak elő, ott rézsút legyenek a szálak, s a hol egyenes a vonal, ott a szálak is egyenesen feküdjenek. Igen hibás eljárás pl. az is, ha az ujjat, mely a karöltőnél ugyancsak görbe vonallal bír, úgy fektetjük a szövetre, hogy a szövet szálai egyenes irányban vannak. Az ilyen ujj felül húzódik, ránczot vet, alúl pedig összerándúl. Ép így nem szabad a derékvonalat, melynek nyúlni nem szabad, rézsútos szálakra fektetni.

Igen sok szabálya van még a kiszabott részek összeállításának is, a mit más alkalommal talán részletesebben tárgyalhatok.

György Aladárné.

GYAKORLATI TANÍTÁS.

A POLGÁRI ISKOLA KÖRÉBŐL.

Az algebra elemeibe való bevezetés.

A polgári leányiskolákban az algebra nincsen felvéve az előadandó tantárgyak közé, nem is tartjuk szükségesnek azt saját magáért a tantervbe fölvenni; de, hogy előnyös, mondhatnám szükséges, a leánynövendékeknek is az algebra alapelveivel kellő határokon belül megismerkedni, ma aligha fogja valaki kétségbe vonni. A tanító mindig szorithat időt a legegyszerűbb alapfogalmak előadására s begyakorlására. Hiszem, hogy jól hasznát veheti azoknak akár a számtan, akár a természettan, és különösen a mértan tanításánál, s a ráfordított időt többszörösen megtakaríthatja; amellett bizonyításai világosabbak, tételei átnézetesebbek lesznek. Ez indított a következő gyakorlati tanítás közlésére, mely, mint hiszszük, eléggé megjelöli az irányt és módot, melyeknek, szemmel tartása mellett az algebrát az alsóbbfokú tanításnál is sikeresen meg lehetne honosítani.

A hatványozás.

1. §.

Ha Grubenak vagy másnak gyakorlati módszere szerint a számokat 1-től 100-ig végig tekintjük, különösen ha azok törzstényezőkre vannak felbontva: akkor a tanítvány majdnem minden nehézség nélkül (szóval) a következő egyenlőségeket fogja képezni.

$1 = 1$
$2 = 2$
$3 = 3$
$4 = 2 \cdot 2$
$5 = 5$
$6 = 2 \cdot 3$
$7 = 7$
$8 = 2 \cdot 2 \cdot 2$
$9 = 3 \cdot 3$
$10 = 2 \cdot 5$
$11 = 11$
$12 = 2 \cdot 2 \cdot 3$
$13 = 13$
$14 = 2 \cdot 7$
$15 = 3 \cdot 5$
$16 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$
$17 = 17$
$18 = 2 \cdot 3 \cdot 3$
$19 = 19$
$20 = 2 \cdot 2 \cdot 5$
$21 = 3 \cdot 7$
$22 = 2 \cdot 11$
$23 = 23$
$24 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$
$25 = 5 \cdot 5$
$26 = 2 \cdot 13$
$27 = 3 \cdot 3 \cdot 3$
$28 = 2 \cdot 2 \cdot 7$
$29 = 29$
$30 = 2 \cdot 3 \cdot 5$
$31 = 31$
$32 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$
$33 = 3 \cdot 11$
$34 = 2 \cdot 17$
$35 = 5 \cdot 7$
$36 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$
$37 = 37$
$38 = 2 \cdot 19$
$39 = 3 \cdot 13$
$40 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5$
$41 = 41$
$42 = 2 \cdot 3 \cdot 7$
$43 = 43$
$44 = 2 \cdot 2 \cdot 11$
$45 = 3 \cdot 3 \cdot 5$
$46 = 2 \cdot 23$
$47 = 47$
$48 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$
$49 = 7 \cdot 7$
$50 = 2 \cdot 5 \cdot 5$
$51 = 3 \cdot 17$
$52 = 2 \cdot 2 \cdot 13$
$53 = 53$
$54 = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3$
$55 = 5 \cdot 11$
$56 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 7$
$57 = 3 \cdot 19$
$58 = 2 \cdot 29$
$59 = 59$
$60 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5$
$61 = 61$
$62 = 2 \cdot 31$
$63 = 3 \cdot 3 \cdot 7$
$64 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$
$65 = 5 \cdot 13$
$66 = 2 \cdot 3 \cdot 11$
$67 = 67$
$68 = 2 \cdot 2 \cdot 17$
$69 = 3 \cdot 23$
$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$
$71 = 71$
$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$
$73 = 73$
$74 = 2 \cdot 37$
$75 = 3 \cdot 5 \cdot 5$
$76 = 2 \cdot 2 \cdot 19$
$77 = 7 \cdot 11$
$78 = 2 \cdot 3 \cdot 13$
$79 = 79$
$80 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5$
$81 = 3 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3$
$82 = 2 \cdot 41$
$83 = 83$
$84 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 7$
$85 = 5 \cdot 17$
$86 = 2 \cdot 43$
$87 = 3 \cdot 29$
$88 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 11$
$89 = 89$
$90 = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5$
$91 = 7 \cdot 13$
$92 = 2 \cdot 2 \cdot 23$
$93 = 3 \cdot 31$
$94 = 2 \cdot 47$
$95 = 5 \cdot 19$
$96 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$
$97 = 97$
$98 = 2 \cdot 7 \cdot 7$
$99 = 3 \cdot 3 \cdot 11$
$100 = 2 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 5$

Mivel $6 = 2 . 3$, azért a 2 és 3 tényezői a 6-nak; épen így 2, 3, 3 tényezői (factor) a 18-nak; 2, 2, 2, 2, 2 tényezői 32-nek stb. A tényezőre vonatkozó meghatározás szükségtelen, sőt káros is lenne. A tényezőket tekintetbe véve a számok két osztályba sorozhatók: *a)* olyanok, a melyek tényezőkből vannak összetéve, vagy tényezőkre bonthatók; *b)* olyanok, a melyek nincsenek tényezőkből összetéve, vagy tényezőkre nem bonthatók. Ez utóbbiak törzsszámok (prim-szám), az előbbeniek származott, vagy összetett számok.

2. §.

Hogy a növendék ezen megkülönböztetést lehetőleg biztosan és alaposan tehesse, vegyük újból át az előbbeni paragrafus tartalmát ezen új fogalmak tekintetbe vételével:

1) *Az egyenlőség kifejezése:*

1 törzsszám
2 törzsszám
3 törzsszám
4 össze van téve 2 és 2 tényezőkből
5 törzsszám
6 össze van téve 2 és 3 tényezőkből
7 törzsszám
8 össze van téve 2, 2 és 2 tényezőkből
9 össze van téve 3 és 3 tényezőkből
10 össze van téve 2 és 5 tényezőkből
11 törzsszám
12 össze van téve 2, 2 és 3 tényezőkből stb.

2) *A tényezők szerinti számlálás:*

Törzsszám	2 . 3	törzsszám
törzsszám	törzsszám	2 . 2 . 3
törzsszám	2 . 2 . 2	törzsszám
2 . 2	3 . 3	2 . 7
törzsszám	2 . 5	3 . 5

2 . 2 . 2 . 2
törzsszám
2 . 3 . 3
törzsszám
2 . 2 . 5
3 . 7
2 . 11
törzsszám
2 . 2 . 2 . 3
5 . 5
2 . 13
3 . 3 . 3
2 . 2 . 7
törzsszám
2 . 3 . 5
törzsszám
2 . 2 . 2 . 2 . 2
3 . 11
2 . 17
5 . 7
2 . 2 . 3 . 3

törzsszám
2 . 19
3 . 13
2 . 2 . 2 . 5
törzsszám
2 . 3 . 7
törzsszám
2 . 2 . 11
3 . 3 . 5
2 . 23
törzsszám
2 . 2 . 2 . 2 . 3
7 . 7
2 . 5 . 5
3 . 17
2 . 2 . 13
törzsszám
2 . 3 . 3 . 3
5 . 11
2 . 2 . 2 . 7
3 . 19
2 . 29

törzsszám
2 . 2 . 3 . 5
törzsszám
2 . 31
3 . 3 . 7
2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2
5 . 13
2 . 3 . 11
törzsszám
2 . 2 . 17
3 . 23
2 . 5 . 7
törzsszám
2 . 2 . 2 . 3 . 3
törzsszám
2 . 37
3 . 5 . 5
2 . 2 .19
7 . 11
2 . 3 . 13
törzsszám

2 . 2 . 2 . 2 . 5
3 . 3 . 3 . 3
2 . 41
törzsszám
2 . 2 . 3 . 7
5 . 17
2 . 43
3 . 29
2 . 2 . 2 . 11
törzsszám
2 . 3 . 3 . 5
7 . 13
2 . 2 . 23
3 . 31
2 . 47
5 . 19
2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 3
törzsszám
2 . 7 . 7
3 . 3 . 11
2 . 2 . 5 . 5

3) *Kérdések, a melyekre a feleletek a következők:*

2 . 3-re törzsszám következik
2 . 7-re 3 . 5 következik
5 . 5-re 2 . 13 következik
3 . 13-ra 2 . 2 . 2 . 5 következik
2 . 5 . 5-re 3 . 17 következik
3 . 19-re 2 . 29 következik
3 . 3 . 7-re 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 következ.
2 . 2 . 2 . 3 . 3-ra törzsszám követk.
5 . 17-re 2 . 43 következik
3 . 3 . 11-re 2 . 2 . 5 . 5 követk.
stb.

2 . 3 előtt tözszám van
2 . 7 előtt 3 . 11 van
5 . 5 előtt 2 . 2 . 2 . 3 van
3 . 13 előtt 2 . 19 van
2 . 5 . 5 előtt 7 . 7 van
3 . 19 előtt 2 . 2 . 2 . 7 van
3 . 3 . 7 előtt 2 . 31 van
2 . 2 . 2 . 3 . 3 előtt törzsszám van
5 . 17 előtt 2 . 2 . 37 van
3 . 3 . 11 előtt 2 . 7 . 7 van
stb.

4) *Mind a két kérdés egyesítve úgy, hogy azokra a következő feleletek álljanak:*

2 . 2 . 2 . 2	a 3 . 5 és egy törzsszám között van,
3 . 3 . 3 .	a 2 . 13 és 2 . 2 . 7 között van,
5 . 11	a 2 . 3 . 3 . 3 és 2 . 2 . 2 . 7 között van,
3 . 3 . 7	a 2 . 31 és 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 között van,
3 . 29	a 2 . 43 és 2 . 2 . 2 . 11 között van,

stb.

5) *Mely számok vannak két törzsszám között?*

2, 2.2, 2.3, 2.2.3, 2.3.3, 2.3.5, 2.3.7, 2.2.3.5, 2.2.2.3.3

6) *Mely számok törzsszámok?* 1, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31, 37, 41, 43, 47, 53, 59, 61, 67, 71, 73, 79, 83, 89, 97.

7) *Mely számok vannak két alaptényezőből összetéve?*

4 = 2 . 2	15 = 3 . 5	34 = 2 . 17	49 = 7 . 7
6 = 2 . 3	21 = 3 . 7	35 = 5 . 7	51 = 3 . 17
9 = 3 . 3	25 = 5 . 5	28 = 2 . 19	55 = 5 . 11
10 = 2 . 5	26 = 2 . 13	39 = 3 . 13	57 = 3 . 19
14 = 2 . 7	33 = 3 . 11	46 = 2 . 23	58 = 2 . 29
62 = 2 . 31	77 = 7 . 11	86 = 2 . 43	93 = 3 . 31
65 = 5 . 13	82 = 2 . 41	87 = 3 . 29	94 = 2 . 47
69 = 3 . 23	85 = 5 . 17	91 = 7 . 13	95 = 5 . 19
74 = 2 . 37			

8) *Mely számok vannak három alaptényezőből összetéve?*

8 = 2 . 2 . 2	44 = 2 . 2 . 11	75 = 3 . 5 . 5
12 = 2 . 2 . 3	45 = 3 . 3 . 5	76 = 2 . 2 . 19
18 = 2 . 3 . 3	50 = 2 . 5 . 5	78 = 2 . 3 . 13
20 = 2 . 2 . 5	52 = 2 . 2 . 13	92 = 2 . 2 . 23
27 = 3 . 3 . 3	63 = 3 . 3 . 7	98 = 2 . 7 . 7
28 = 2 . 2 . 7	66 = 2 . 3 . 11	99 = 3 . 3 . 11
30 = 2 . 3 . 5	68 = 2 . 2 . 17	
42 = 2 . 3 . 7	70 = 2 . 5 . 7	

9) *Mely számok vannak négy alaptényezőből összetéve?*

$16=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$ $54=2\,.\,3\,.\,3\,.\,3$ $84=2\,.\,2\,.\,3\,.\,7$
$24=2\,.\,2\,.\,2\,.\,3$ $56=2\,.\,2\,.\,2\,.\,7$ $88=2\,.\,2\,.\,2\,.\,11$
$36=2\,.\,2\,.\,3\,.\,3$ $60=2\,.\,2\,.\,3\,.\,5$ $90=2\,.\,3\,.\,3\,.\,5$
$40=2\,.\,2\,.\,2\,.\,5$ $81=3\,.\,3\,.\,3\,.\,3$ $100=2\,.\,2\,.\,5\,.\,5$

10) *Mely számok vannak öt alaptényezőből összetéve?*

$32=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$ $72=2\,.\,2\,.\,2\,.\,3\,.\,3$
$48=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,3$ $80=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,5$

11) *Mely számok vannak hat alaptényezőből összetéve?*

$64=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$
$96=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,3$

3. §.

Több számnak egymás mellé való állításából (mint péld. $8=2\,.\,2\,.\,2$, $45=3\,.\,3\,.\,5$, $30=2\,.\,3\,.\,5$) észreveszszük, hogy az összetett számok vagy csupa egyenlő, vagy csupa különböző alaptényezőkből, vagy olyanokból vannak összetéve, a melyek közül némelyek egyenlők. Ezen különbség begyakorlása kedvéért anyagunkat következőleg dolgozzuk fel.

1) *A számlálás:*

1 törzsszám,
2 törzsszám,
3 törzsszám,
4 két egyenlő alaptényezőből van összetéve,
5 törzsszám,
6 két különböző alaptényezőből van összetéve,
7 törzsszám,
8 három egyenlő alaptényezőből van összeteve,
9 két egyenlő alaptényezőből van összetéve,
10 két különböző alaptényezőből van összetéve,
11 törzsszám,
12 három alaptényezőből van összetéve, melyek közül kettő egymással egyenlő

stb.

2) *Mely számok törzsszámok?* 2. §. 6.

3) *Mely számok vannak két egyenlő törzstényezőből összetevé?*

$4 = 2 \cdot 2$ $\quad$ $25 = 5 \cdot 5$

$9 = 3 \cdot 3$ $\quad$ $49 = 7 \cdot 7$

4) *Mely számok vannak két különböző alaptényezőből összetéve?*

$6 = 2 \cdot 3$	$38 = 2 \cdot 19$	$74 = 2 \cdot 37$
$10 = 2 \cdot 5$	$39 = 3 \cdot 13$	$77 = 7 \cdot 11$
$14 = 2 \cdot 7$	$46 = 2 \cdot 23$	$82 = 2 \cdot 41$
$15 = 3 \cdot 5$	$51 = 3 \cdot 17$	$85 = 5 \cdot 17$
$21 = 3 \cdot 7$	$55 = 5 \cdot 11$	$86 = 2 \cdot 43$
$22 = 2 \cdot 11$	$57 = 3 \cdot 19$	$87 = 3 \cdot 29$
$26 = 2 \cdot 13$	$58 = 2 \cdot 29$	$91 = 7 \cdot 13$
$33 = 3 \cdot 11$	$62 = 2 \cdot 31$	$93 = 3 \cdot 31$
$34 = 2 \cdot 17$	$65 = 5 \cdot 13$	$94 = 2 \cdot 47$
$35 = 5 \cdot 7$	$69 = 3 \cdot 23$	$96 = 5 \cdot 19$

5) *Mely számok vannak három egyenlő alaptényezőből összetéve?*

$8 = 2 \cdot 2 \cdot 2$

$27 = 3 \cdot 3 \cdot 3$

6) *Mely számok vannak három oly alaptényezőből összetéve, melyek közül kettő egyenlő és a harmadik különböző?*

$12 = 2 \cdot 2 \cdot 3$	$45 = 3 \cdot 3 \cdot 5$	$75 = 3 \cdot 5 \cdot 5$
$18 = 2 \cdot 3 \cdot 3$	$50 = 2 \cdot 5 \cdot 5$	$76 = 2 \cdot 2 \cdot 19$
$20 = 2 \cdot 2 \cdot 5$	$52 = 2 \cdot 2 \cdot 13$	$92 = 2 \cdot 2 \cdot 23$
$28 = 2 \cdot 2 \cdot 7$	$63 = 3 \cdot 3 \cdot 7$	$98 = 2 \cdot 7 \cdot 7$
$44 = 2 \cdot 2 \cdot 11$	$68 = 2 \cdot 2 \cdot 17$	$99 = 3 \cdot 3 \cdot 11$

7) *Mely számok vannak három különböző alaptényezőből összetéve?*

$30 = 2 \cdot 3 \cdot 5$ $\quad$ $70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$

$42 = 2 \cdot 3 \cdot 7$ $\quad$ $78 = 2 \cdot 3 \cdot 13$

$66 = 2 \cdot 3 \cdot 11$

8) *Mely számok vannak négy egyenlő alaptényezőből összetéve?*

$$16 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$$
$$81 = 3 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3$$

9) *Mely számok vannak négy alaptényezőből összetéve, melyek közül három egymással egyenlő?*

$$24 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$$
$$40 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5$$
$$54 = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3$$
$$56 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 7$$
$$88 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 11$$

10) *Mely számok vannak négy alaptényezőből összetéve, melyek közül 2—2 egyenlő?*

$$36 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$$
$$100 = 2 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 5$$

11) *Mely számok vannak négy alaptényezőből összetéve, melyek közül kettő egyenlő?*

$$60 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5$$
$$84 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 7$$
$$90 = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5$$

12) *Mely számok vannak öt egyenlő alaptényezőből összetéve?*

$$32 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$$

13) *Mely számok vannak öt oly alaptényezőből összetéve, melyek közül négy egymással egyenlő?*

$$48 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$$
$$80 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 5$$

14) *Mely számok vannak öt oly alaptényezőből összetéve, a melyek közül 3 és 2 egyenlő?*

$$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$$

15) *Mely számok vannak hat egyenlő alaptényezőből összetéve?*

$$64 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2$$

16) *Mely számok vannak hat oly alaptényezőből összetéve, a melyek közül 5 egymással egyenlő?*

$$96 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$$

4. §.

Azon szám, mely egyenlő tényezőkből van összetéve hatványmennyiségeknek (Potenz) neveztetik. Hogy ezen új fogalmat fölhasználhassuk, előbb következő kérdéseket állítsunk föl:

1) *Mely hatványmennyiségeknek van két tényezője?*

$4=2\,.\,2$	$25=5\,.\,5$	$64=8\,.\,8$
$9=3\,.\,3$	$36=6\,.\,6$	$81=9\,.\,9$
$16=4\,.\,4$	$49=7\,.\,7$	$100=10\,.\,10$

2) *Mely hatványmennyiségeknek van három tényezője?*

$$8=2\,.\,2\,.\,2$$
$$27=3\,.\,3\,.\,3$$
$$64=4\,.\,4\,.\,4$$

3) *Mely hatványmennyiségek vannak négy tényezőből összetéve?*

$$16=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$$
$$81=3\,.\,3\,.\,3\,.\,3$$

4) *Mely hatványmennyiségek vannak öt tényezőből összetéve?*

$$32=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$$

5) *Mely hatványmennyiségek vannak hat tényezőből összetéve?*

$$64=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2$$

6) *Mely számok képeznek többféleképen hatványmennyiségeket?*

$$16=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2=4\,.\,4$$
$$64=2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2\,.\,2=4\,.\,4\,.\,4=8\,.\,8$$
$$81=3\,.\,3\,.\,3\,.\,3=9\,.\,9$$

5. §.

Ezek után a kifejezést rövidítjük. Ugyanis $4=2\,.\,2$ azaz 4 két tényezőből áll, melyek mindegyike kettő, azért 4 a 2 második hatványának neveztetik; vagy azt mondják 4 annyi mint 2 a második hatványon, vagy $4=2$ a másodikon; $8=2\,.\,2\,.\,2$ azaz 8 három tényezőből áll, melyek mindegyike 2, azért 8 a kettő harmadik

hatványának neveztetik és mondják 8 annyi mint 2 a harmadik hatványon, vagy 8 = 2 a harmadikon. Már ezen példák képesítik a növendéket következő tételeket kifejezni:

4 a második hatványa a kettőnek, mert 4 két egyenlő tényezőből áll, melyek mindegyike kettő.

9 második hatványa a háromnak, mert két egyenlő tényezőből áll, melyek mindegyike 3.

16 második hatványa a 4-nek, mert stb.

25 második hatványa az 5-nek, mert stb.

36 második hatványa a 6-nak, mert stb.

49 második hatványa a 7-nek, mert stb.

64 második hatványa a 8-nak, mert stb.

81 második hatványa a 9-nek, mert stb.

100 második hatványa a 10-nek, mert stb.

8 harmadik hatványa a 2-nek, mert stb.

27 harmadik hatványa a 3-nak, mert stb.

64 harmadik hatványa a 4-nek, mert stb.

16 negyedik hatványa a 2-nek, mert 16 négy tényezőből áll, melyek mindegyike 2.

81 negyedik hatványa a 3-nak, mert 81 négy tényezőből áll, melyek mindegyike 3.

32 ötödik hatványa a 2-nek, mert 32 öt tényezőből áll, melyek mindegyike 2.

64 hatodik hatványa a 2-nek, mert 64 hat tényezőből áll, melyek mindegyike 2.

És röviden:

4 = 2 a másodikon	100 = 10 a másodikon
9 = 3 a másodikon	8 = 2 a harmadikon
16 = 4 a másodikon	27 = 3 a harmadikon
25 = 5 a másodikon	64 = 4 a harmadikon
36 = 6 a másodikon	16 = 2 a negyediken
49 = 7 a másodikon	81 = 3 a negyediken
64 = 8 a másodikon	32 = 2 az ötödiken
81 = 9 a másodikon	64 = 2 a hatodikon

Ezen kifejezéseket alkalmazzuk az 1. §-ban foglalt fölbontásokra és az ott fölsorolt egyenlőségeket mondjuk ki a következő alakban:

1 törzsszám
2 törzsszám
3 törzsszám
4 = 2 a 2-dikon
5 törzsszám
6 = 2-szer 3
7 törzsszám
8 = 2 a 3-dikon
9 = 3 a 2-dikon
10 = 2-szer 5
11 törzsszám
12 = 2 a másodikon szorozva 3-mal
13 törzsszám
14 = 2-szer 7
15 = 3-szor 5
16 = 2 a 4-diken
17 törzsszám
18 = 2-szer 3 a 2-dikon
19 törzsszám
20 = 2 a 2-dikon szorozva 5-tel
21 = 3-szor 7
22 = 2-szer 11
23 törzsszám
24 = 2 a 3-dikon szorozva 3-mal
25 = 5 a 2-dikon
26 = 2-szer 13
27 = 3 a 3-dikon
28 = 2 a 2-dikon szorozva 7-tel
29 törzsszám
30 = 2-szer 3 szorozva 5-tel
31 törzsszám
32 = 2 az 5-diken
33 = 3-szor 11
34 = 2-szer 17
35 = 5-ször 7
36 = 2 a 2-dikon szorozva 3-nak 2-dik hatványával
37 törzsszám
38 = 2-szer 19
39 = 3-szor 13
40 = 2 a 3-dikon szorozva 5-tel
41 törzsszám
42 = 2-szer 3-szor 7
43 törzsszám
44 = 2 a 2-dikon szorozva 11-el
45 = 3 a 2-dikon szorozva 5-tel
46 = 2-szer 23
47 törzsszám
48 = 2 a 4-diken szorozva 3-mal
49 = 7 a 2-dikon
50 = 2-szer 5 a 2-dikon
51 = 3-szor 17
52 = 2 a 2-dikon szorozva 13-mal
53 törzsszám
54 = 2-szer 3 a 3-dikon
55 = 5-ször 11
56 = 2 a 3-dikon szorozva 7-tel
57 = 3-szor 19
58 = 2-szer 29
59 törzsszám
60 = 2 a 2-dikon szorozva 3-szor 5 tel

61 törzsszám
62 = 2-szer 31
63 = 3 a 2-dikon szorozva 7-tel
64 = 2 a 6-dikon
65 = 5-ször 13
66 = 2-szer 3-szor 11
67 törzsszám
68 = 2 a 2-dikon szorozva 17-tel
69 = 3-szor 23
70 = 2-szer 5-ször 7
71 törzsszám
72 = 2 a 3-dikon szorozva 3-nak 2-dik hatványával
73 törzsszám
74 = 2-szer 37
75 = 3-szor a 2-dikon
76 = 2 a 2-dikon szorozva 19-el
77 = 7-szer 11
78 = 2-szer 3-szor 13
79 törzsszám
80 = 2 a 4-diken szorozva 5-tel
81 = 3 a 4-diken
82 = 2-szer 41
83 törzsszám
84 = 2 a 2-dikon szorozva 3-szor 7-tel
85 = 5-ször 17
86 = 2-szer 43
87 = 3-szor 29
88 = 2 a 3-dikon szorozva 11-gyel
89 törzsszám
90 = 2-szer 3 a 2-dikon szorozva 5-tel
91 = 7-szer 13
92 = 2 a 2-dikon szorozva 23-mal
93 = 3 szor 31
94 = 2-szer 47
95 = 5-ször 19
96 = 2 az 5-diken szorozva 3-mal
97 törzsszám
98 = 2-szer 7 a 2-dikon
99 = 3 a 2-dikon szorozva 11-gyel
100 = 2 a 2-dikon szorozva 5-nek 2-dik hatványával

Ha szükséges, ismételjük ezen kifejezésmóddal a számlálást a 2. §. 2, és a kérdéseket a 2. §. 3, 4, 5.

6. §.

Most végre ideje annak, hogy a hatványmennyiség írásbeli jegyét levezessük. 9 a második hatványa a 3-nak. Ezt az által jelöljük, hogy a hármat leirjuk s hozzá jobbra fönt a 2-t teszszük ki stb. Végül a táblán a következő egyenlőségeket képezzük:

$4 = 2 \cdot 2 = 2^2$
$9 = 3 \cdot 3 = 3^2$
$16 = 4 \cdot 4 = 4^2$
$25 = 5 \cdot 5 = 5^2$
$36 = 6 \cdot 6 = 6^2$
$49 = 7 \cdot 7 = 7^2$
$64 = 8 \cdot 8 = 8^2$
$81 = 9 \cdot 9 = 9^2$
$100 = 10 \cdot 10 = 10^2$

$8 = 2 \cdot 2 \cdot 2 = 2^3$
$27 = 3 \cdot 3 \cdot 3 = 3^3$
$64 = 4 \cdot 4 \cdot 4 = 4^3$
$16 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = 2^4$
$81 = 3 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3 = 3^4$
$32 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = 2^5$
$64 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = 2^6$

Ezen jelölési mód begyakorlása végett írja le a tanítvány az 1. §-ban levő egyenlőségeket a hatványmennyiség alakjában. Munkája — mely még a leggyöngébb tanítványnak is sikerül — a következőből áll:

$1 = 1$
$2 = 2$
$3 = 3$
$4 = 2^2$
$5 = 5$
$6 = 2 \cdot 3$
$7 = 7$
$8 = 2^3$
$9 = 3^2$
$10 = 2 \cdot 5$
$11 = 11$
$12 = 2^2 \cdot 3$
$13 = 13$
$14 = 2 \cdot 7$
$15 = 3 \cdot 5$
$16 = 2^4$
$17 = 17$
$18 = 2 \cdot 3^2$
$19 = 19$
$20 = 2^2 \cdot 5$
$21 = 3 \cdot 7$

$22 = 2 \cdot 11$
$23 = 23$
$24 = 2^3 \cdot 3$
$25 = 5^2$
$26 = 2 \cdot 13$
$27 = 3^3$
$28 = 2^2 \cdot 7$
$29 = 29$
$30 = 2 \cdot 3 \cdot 5$
$31 = 31$
$32 = 2^5$
$33 = 3 \cdot 11$
$34 = 2 \cdot 17$
$35 = 5 \cdot 7$
$36 = 2^2 \cdot 3^2$
$37 = 37$
$38 = 2 \cdot 19$
$39 = 3 \cdot 13$
$40 = 2^3 \cdot 5$
$41 = 41$
$42 = 2 \cdot 3 \cdot 7$

$43 = 43$
$44 = 2^2 \cdot 11$
$45 = 3^2 \cdot 5$
$46 = 2 \cdot 23$
$47 = 47$
$48 = 2^4 \cdot 3$
$49 = 7^2$
$50 = 2 \cdot 5^2$
$51 = 3 \cdot 17$
$52 = 2^2 \cdot 13$
$53 = 53$
$54 = 2 \cdot 3^3$
$55 = 5 \cdot 11$
$56 = 2^3 \cdot 7$
$57 = 3 \cdot 19$
$58 = 2 \cdot 29$
$59 = 59$
$60 = 2^2 \cdot 3 \cdot 5$
$61 = 61$
$62 = 2 \cdot 31$
$63 = 3^2 \cdot 7$

$64 = 2^6$
$65 = 5 \cdot 13$
$66 = 2 \cdot 3 \cdot 11$
$67 = 67$
$68 = 2^2 \cdot 17$
$69 = 3 \cdot 23$
$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$
$71 = 71$
$72 = 2^3 \cdot 3^2$
$73 = 73$
$74 = 2 \cdot 37$
$75 = 3 \cdot 5^2$
$76 = 2^2 \cdot 19$
$77 = 7 \cdot 11$
$78 = 2 \cdot 3 \cdot 13$
$79 = 79$
$80 = 2^4 \cdot 5$
$81 = 3^4$
$82 = 2 \cdot 41$
$83 = 83$
$84 = 2^2 \cdot 3 \cdot 7$

$85 = 5 \cdot 17$	$89 = 89$	$93 = 3 \cdot 31$	$97 = 97$
$86 = 2 \cdot 43$	$90 = 2 \cdot 3^2 \cdot 5$	$94 = 2 \cdot 47$	$98 = 2 \cdot 7^2$
$87 = 3 \cdot 29$	$91 = 7 \cdot 13$	$95 = 5 \cdot 19$	$99 = 3^2 \cdot 11$
$88 = 2^3 \cdot 11$	$92 = 2^2 \cdot 23$	$96 = 2^5 \cdot 3$	$100 = 2^2 \cdot 5^2$

7. §.

Eddig analytikai úton jártunk el, a mennyiben a számokból indultunk ki, és azokat bontottuk tényezőkre. Most azonban már át kell térni a synthesisre és a számokat tényezőikből összetenni. Következő föladatok, melyeket előbb szóval s aztán irásban kell megoldani erre elegendőek lesznek:

$2^2 = 4$	$2^3 = 8$	$2^2 \cdot 23 = 92$	$5 \cdot 2^3 = 40$
$3^2 = 9$	$2^2 \cdot 3 = 12$	$3^2 = 9$	$2^3 \cdot 7 = 56$
$4^2 = 16$	$2^2 \cdot 4 = 16$	$2 \cdot 3^2 = 18$	$2^3 \cdot 11 = 88$
$5^2 = 25$	$2^2 \cdot 5 = 20$	$5 \cdot 3^2 = 45$	$2^2 \cdot 3^2 = 36$
$6^2 = 36$	$2^2 \cdot 7 = 28$	$3^2 \cdot 7 = 63$	$2^2 \cdot 5^2 = 100$
$7^2 = 49$	$2^2 \cdot 11 = 44$	$3^2 \cdot 9 = 81$	$2^5 = 32$
$8^2 = 64$	$2^2 \cdot 13 = 52$	$3^2 \cdot 10 = 90$	$2^5 \cdot 3 = 96$
$9^2 = 81$	$2^2 \cdot 17 = 68$	$2^2 = 16$	$2^6 = 64$
$10^2 = 100$	$2^2 \cdot 19 = 76$	$2^3 \cdot 3 = 24$	

Ezen föladat $2^2 \cdot 3^2 = 36$ szavakban kifejezve így szól: Mennyi $2^2 \cdot 3^2$? Irásban midőn $2^2 \cdot 3^2 =$ alakban adható, még a jelzés értelmezését is kell kívánni, miért a megoldás a következő lesz:

$$2^2 \cdot 3^2 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 36$$

8. §.

Ezen megoldáshoz az általános jelzést a legkönnyebben kapcsolhatjuk hozzá. Ugyanis minden alaptényezőt egy tetszésszerinti betűvel jelölünk (a, b, c, d, ...). 4 kettő és kettő alaptényezőkből áll, ha ez elsőt a-val jelöljük, akkor a másodikat is a-val kell jelölnünk, mert ez az elsővel egyenlő. Ezen esetben 4-et tehát $a \cdot a$ vagy aa vagy a^2 által jelölhetjük, mire ab, c^2 d, ^{2} stb.-t is a kimondásra vagy leirásra használhatunk. — 6 annyi mint 2 . 3. Ha az első tényezőt a-val, akkor a másodikat, mert az elsőtől különböző,

más betűvel kell jelölnünk b-vel, tehát 6 ab által van jelölve. 7 törzsszám tehát tetszésszerinti betűvel lesz kifejezve. $30 = 2 . 3 . 5$, tehát 3 különböző betűvel lesz jelölve abc stb. Legjobb, ha sorban megyünk végig a számokon s már körülbelül 12-nél az általános alak képzése mintegy magától megy. Ez után, ha már a megértetést el értük az eredményt a táblára írjuk s egymásután az egészet következőleg állítjuk össze:

szám	alak	szám	alak	szám	alak	szám	alak
1	1	26	ab	51	ab	76	a^2b
2	a	27	a^3	52	a^2b	77	ab
3	a	28	a^2b	53	a	78	abc
4	a^2	29	a	54	a^1b^3	79	a
5	a	30	abc	55	ab	80	a^4b
6	ab	31	a	56	a^3b	81	a^4
7	a	32	a^5	57	ab	82	ab
8	a^3	33	ab	58	ab	83	a
9	a^2	34	ab	59	a	84	a^2bc
10	ab	35	ab	60	a^2bc	85	ab
11	a	36	a^2b^3	61	a	86	ab
12	a^2b	37	a	62	ab	87	ab
13	a	38	ab	63	a^2b	88	a^3b
14	ab	39	ab	64	a^6	89	a
15	ab	40	a^3b	65	ab	90	ab^2c
16	a^4	41	a	66	abc	91	ab
17	a	42	abc	67	a	92	a^2b
18	ab^2	43	a	68	a^2b	93	ab
19	a	44	a^2b	69	ab	94	ab
20	a^2b	45	a^2b	70	abc	95	ab
21	ab	46	ab	71	a	96	a^5b
22	ab	47	a	72	a^3b^2	97	a
23	a	48	a^4b	73	a	98	ab^2
24	a^3b	49	a^2	74	ab	99	a^2b
25	a^2	50	ab^2	75	ab^2	100	a^2b^2

Ehhez következő föladatok füződnek:

1) Azon számok, melyek alakja a: 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31, 37, 41, 43, 47, 53, 59, 61, 67, 71, 73, 79, 83, 89, 97.

2) Azon számok, melyek alakja a^2: 4, 9, 25, 49.

3) Azon számok, melyek alakja ab: 6, 10, 14, 15, 21, 22, 26, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 51, 55, 57, 58, 62, 65, 69, 74, 77, 82, 85, 86, 87, 91, 93, 94, 95.

4) Azon számok, melyek alakja a^3: 8, 27.

5) Azon számok, melyek alakja a^2b: 12, 18, 20, 28, 44, 45, 50, 52, 63, 68, 75, 76, 92, 98, 99.

6) Azon számok, melyek alakja abc: 30, 42, 66, 70, 78.

7) Azon számok, melyek alakja a^4: 16, 81.

8) Azon számok, melyek alakja a^3b: 24, 40, 54, 56, 88.

9) Azon számok, melyek alakja a^2b^2: 36, 100.

10) Azon számok, melyek alakja a^2bc: 60, 84, 90.

11) Azon számok, melyek alakja a^5: 32.

12) Azon számok, melyek alakja a^4b: 48, 80.

13) Azon számok, melyek alakja a^3b^2: 72.

14) Azon számok, melyek alakja a^6: 64.

15) Azon számok, melyek alakja a^5b: 96.

9. §.

Hogy a betüjelzés alakját jobban kiemelhessük, s mind az alapot mind pedig a hatványmutatót meghatározhassuk, arra a következő feladatok szolgálnak:

I.

1) $ab=21$, mi a, ha $b=3$? $(a=7)$

2) 51-nek az alakja ab, mi a, ha $b=3$? $b=17$. $(a=17$. $b=3)$

3) $ab^2=18$, $a=2$. $(b=3)$ *

4) $ab=91$, $b=7$, $(a=13)$

5) $a^2b=12$, $a=2$, $(b=3)$

6) $c^3=27$, $(c=3)$

7) $c^3d=81$, $d=3$, $(c=3)$

8) $a^2m=48$, $m=3$, $(a=4)$

9) $ab=22$, $a=11$, $(b=2)$

10) $c^5=32$, $(c=2)$

11) $cde=42$, $c=2$, $d=7$, $(e=3)$

12) $f^2g=52$, $g=13$, $(f=2)$

13) $mn=62$, $n=31$ $(m=2)$

14) $pq=33$, $p=11$, $(q=3)$

15) $pq=63$, $q=7$, $(p=3)$

16) $a^2=4$, $(a=2)$

* A zárójelben levő egyenlőségek a föntebbiekhez hasonló kérdésekre tartalmazzák a feleletet.

17) $ab=14$, $b=2$, $(a=7)$
18) $b^3c=24$, $c=3$, $(b=2)$
19) $cd=34$, $c=17$, $(d=2)$
20) $g^3h=54$, $h=2$, $(g=3)$
21) $k^6=64$, $(k=2)$
22) $k^3=64$, $(k=4)$
23) $k^2=64$, $(k=8)$
24) $mn=74$, $m=2$, $(n=37)$
25) $p^2qr=84$, $q=3$, $r=7$, $(p=2)$
26) $qr=94$, $r=2$, $(q=47)$
27) $x^2=36$, $(x=6)$
28) $a^2b^2=36$, $a=2$, $(b=3)$
29) $c^2=100$, $(c=10)$
30) $m^2n^2=4\,.\,100$, $m=2$, $(n=10)$
31) $ab^5=96$, $a=3$, $(b=2)$
32) $a^3b=88$, $b=11$, $(a=2)$

II.

1) Hányadik hatványa.

4 a 2-nek? (2-dik)
8 a 2-nek? (3-dik)
9 a 3-nak? (2-dik)
16 a 2-nek? (4-dik)
25 az 5-nek? (2-dik)
32 a 2-nek? (5-dik)
36 a 6-nak? (2-dik)
27 a 3-nak? (3-dik)
49 a 7-nek? (2-dik)
64 a 4-nek? (3-dik)
64 a 2-nek? (6-dik)
64 a 8-nak? (2-dik)
81 a 3-nak? (4-dik)
81 a 9-nek? (2-dik)
100 a 10-nek? (2-dik)
a^4 a-nak? (4-dik)
a^4 a^2-nak? (2-dik)

2) Továbbá következő egyenlőségeket kell megoldani:

$3\,.\,2^x=12$, $(x=2)$
$2^x\,.\,3=24$, $(x=3)$
$5\,.\,2^x=40$, $(x=3)$
$3^x\,.\,2=18$, $(x=2)$
$5\,.\,2^x=20$, $(x=2)$
$2^x\,.\,7=25$, $(x=2)$
$2^x\,.\,3^2=36$, $(x=2)$
$2^2\,.\,3^x=36$, $(x=2)$
$11\,.\,2^x=88$, $(x=3)$
$11\,.\,2^x=44$, $(x=2)$
$3^x\,.\,5=45$, $(x=2)$
$2^x\,.\,3=48$, $(x=4)$
$5^x\,.\,2=50$, $(x=2)$
$13\,.\,2^x=52$, $(x=2)$
$2\,.\,3^x=54$, $(x=3)$
$7\,.\,2^x=56$, $(x=3)$
$2^x\,.\,15=60$, $(x=2)$
$7\,.\,3^x=63$, $(x=2)$
$17\,.\,2^x=68$, $(x=2)$
$2^3\,.\,3^x=72$, $(x=2)$
$5^x\,.\,3=75$, $(x=2)$
$2^x\,.\,5=80$, $(x=4)$
$2^x\,.\,21=84$, $(x=2)$
$3^x\,.\,10=90$, $(x=2)$
$7^x\,.\,2=98$, $(x=2)$
$3^x\,.\,11=99$, $(x=2)$
$3\,.\,2^x=96$, $(x=5)$
$a^x=a^4$ $(x=4)$
$b^x=b^2\,.\,b^3$, $(x=5)$
$c^x=c^3\,.\,c^4$ $(x=7)$
$a^x=d^3\,.\,d^3$ $(x=6)$

Ezen föladatok különböző módon fejeztessenek ki, előbb szóbelileg oldassanak meg és aztán irásban, és pedig azért, hogy később következő alakban használhassanak föl:

$3 \cdot 2^x = 96$ $\qquad$ $d^x = d^3 d^3$

$2^x = 32$ $\qquad$ $d^x = dddddd$

$x = 5$ $\qquad$ $d^x = d^6$

$x = 6$

10. §.

A szám általános alakjának fogalma a többi számösszeköttetésre is átvihető. A tanitvány minden nehézség nélkül képes lesz a következő feladatokat megoldani.

1) Egy számnak az alakja $a+b$, $a=15$, $b=13$, melyik az a szám? (28)

2) Egy számnak az alakja $a—b$, $a=54$, $b=19$, melyik az a szám? (35)

3) Egy számnak az alakja ab, $a=5$, $b=7$, melyik az a szám? (35)

4) Egy számnak az alakja $a : b$, $a=84$, $b=7$, melyik az a szám? (12)

5) Egy számnak az alakja a^m, $a=2$, $m=4$, melyik az a szám? (81)

6) Ugyan ezen módon a következő egyenlőségek tárgyalhatók. A zárójel a kérdést és feleletet tartalmazza,

$a+b=72$, $b=49$, $(a=22)$

$a=92$, $b=18$, $(a—b=74)$

$a—b=10$, $a=26$, $(b=16)$

$a—b=13$, $b=47$, $(a=60)$

$a=6$; $b=9$, $(ab=54)$

$ab=72$, $b=12$, $(a=6)$

$ab=84$, $a=21$, $(b=4)$

$a=55$, $b=11$, $(a : b=5)$

$a : b=4$, $a=60$, $(b=15)$

$a : b=6$, $b=7$, $(a=42)$

$a=3$, $b=5$, $n=2$ $(a^n b=45)$

$a^n b=12$, $a=2$, $b=3$, $(n=2)$

$a^n b=88$, $b=11$, $n=3$, $(a=2)$

7) Mi $(a+b)+c$ ha

$a=9,\ b=17,\ c=36\ (62),$

$a=23,\ b=19,\ c=37\ (79)$?

8) Mi $(a+b)+(c+d)$ ha

$a=1,\ b=2,\ c=3,\ d=4\ (10)$

$a=5,\ b=7,\ c=9,\ d=11\ (32),$

$a=7,\ b=10,\ c=13,\ d=16\ (46),$

$a=9,\ b=13,\ c=17,\ d=31\ (70)$?

9) Mi $(a+b)\div ab$ ha

$a=3,\ b=2,\ (11),$ $a=5,\ b=7\ (37),$

$a=4,\ b=5,\ (29),$ $a=14,\ b=6\ (104)$?

10) Mi $(a+b)+cd$ ha

$a=2,\ b=4,\ c=7,\ d=9\ (69),$

$a=13,\ b=18,\ c=6,\ d=3\ 49,$

$a=18,\ b=27,\ c=5,\ d=9\ (90)$?

11) Mi $(a+m)+a^m$ ha

$a=2,\ m=2\ (8),$ $a=2,\ m=3\ (13),$

$a=3,\ m=2\ (14),$ $a=3,\ m=3\ (33),$

$a=4,\ m=2\ (22),$ $a=4,\ m=3\ (71),$

$a=5,\ m=2\ (32),$ $a=2,\ m=4\ (22),$

$a=6,\ m=2\ (44),$ $a=3,\ m=4\ (88),$

$a=7,\ m=2\ (58),$ $a=2,\ m=5\ (39),$

$a=8,\ m=2\ (74),$ $a=2,\ m=6\ (72),$

$a=9,\ m=2\ (92)$?

12) Mi $(a+b)+c^n$, ha

$a=17,\ b=19,\ c=3,\ n=2\ (45)$

$a=8,\ b=27,\ c=2,\ n=3\ (43)$

13) Mi $(a+b)+(a=b)$ ha

$a=45,\ b=18\ (90),$ $a=49,\ b=42\ (98),$

$a=11,\ b=6\ (22),$ $a=49,\ b=14\ (98),$

$a=23,\ b=7\ (46),$ $a=49,\ b=25\ (98),$

$a=35,\ b=18\ (70),$ $a=49,\ b=36\ (98)$?

14) Mi $(a+b)+(a:b)$ ha

$a=35,\ b=7\ (47),$ $a=48,\ b=3\ (67),$

$a=44,\ b=4\ (59),$ $a=50,\ b=2\ (77)$?

15) Mi $(a+b) + (c : d)$ ha

$a=79,\ b=1,\ c=100,\ d=5$ (100),

$a=67,\ b=6,\ c=68,\ d=4$ (90),

$a=69,\ b=18,\ c=65,\ d=5$ (100)?

16) Mi $(a+b) - (c+d)$, ha $a=13,\ b=14\ c=6,\ d=8$ (13)?

17) Mi $(a+m) - (a+n)$ ha

$a=17,\ m=26,\ n=17$ (9),

$a=28,\ m=26,\ n=17$ (9),

$a=39,\ m=26,\ n=17$ (9),

$a=41,\ m=26,\ n=17$ (9),

$a=52,\ m=26,\ n=17$ (9),

$a=63,\ m=26,\ n=17$ (9)?

18) Mi $(a+b),\ (a+b) = (a+b)^2$ ha

$a=1,\ b=3$ (16), $a=5,\ b=4$ (81),

$a=5,\ b=2$ (64), $a=6,\ b=4$ (100)?

19) Mi $(a+m) - (a-n)$ ha

$a=17,\ m=26,\ n=17$ (43),

$a=28,\ m=26,\ n=17$ (43),

$a=39,\ m=26,\ n=17$ (43),

$a=41,\ m=26,\ n=17$ (43),

$a=52,\ m=26,\ n=17$ (43),

$a=63,\ m=26,\ n=17$ (43)?

20) Mi $(a+b) \cdot (a-b)$ ha

$a=9,\ b=8$ (17), $a=8,\ b=3$ (55),

$a=9,\ b=7$ (32), $a=8,\ b=5$ (39),

$a=9,\ b=6$ (45), $a=8,\ b=7$ (15)?

$a=9,\ b=4$ (65), $a=7,\ b=2$ (45)

$a=9,\ b=2$ (77), $a=7,\ b=4$ (33)

21) Mi $(a-b)\ (a-b) = (a-b)^2$, ha

$a=10,\ b=1$ (81), $a=8,\ b=5$ (9)

$a=10,\ b=2$ (64), $a=8,\ b=3$ (25)

$a=10,\ b=3$ (49), $a=7,\ b=6$ (1)

$a=10,\ b=4$ (36), $a=7,\ b=4$ (9)

$a=10,\ b=8$ (4), $a=6,\ b=6$ (0)?

22) Mi $a^2 + 2ab + b^2$, ha

$a=1, b=5$ (36), $a=5, b=4$ (81),
$a=5, b=3$ (64), $a=6, b=4$ (100)?

23) Mi $a^2—b^2$, ha

$a=9, b=8$ (17) $a=8, b=3$ (55),
$a=9, b=7$ (32) $a=8, b=5$ (39),
$a=9, b=6$ (45) $a=8, b=7$ (15),
$a=9, b=4$ (65) $a=7, b=2$ (45),
$a=9, b=2$ (77) $a=7, b=4$ (33)?

24) Mi $a^2 — 2ab + b^2$, ha

$a=10, b=1$ (81) $a=8, b=5$ (9)
$a=10, b=2$ (64) $a=8, b=3$ (25)
$a=10, b=3$ (49) $a=7, b=6$ (1)
$a=10, b=4$ (36) $a=7, b=4$ (9)
$a=10, b=8$ (4) $a=6, b=6$ (0)?

25) Mi $(a^2 + 2ab + b^2) : (a+b)$ ha

$a=9, b=1$ (10), $a=7, b=3$ (10),
$a=8, b=1$ (9) $a=6, b=3$ (9),
$a=7, b=2$ (9), $a=5, b=4$ (9)?

26) Mi $(a^2 — 2ab + b^2) : (a — b)$, ha

$a=9, b=1$ (8), $a=7, b=3$ (4),
$a=8, b=1$ (7), $a=6, b=3$ (3),
$a=7, b=2$ (5), $a=5, b=4$ (1)?

27) Mi $(a^2 — b^2) : (a—b)$ ha

$a=9, b=8$ (17), $a=8, b=3$ (11),
$a=9, b=7$ (16), $a=8, b=5$ (13),
$a=9, b=6$ (15), $a=8, b=7$ (15),
$a=9, b=4$ (13), $a=7, b=2$ (9),
$a=9, b=2$ (11), $a=7, b=4$ (11)?

28) Végül kísértse meg a tanuló, vajjon a következő föladatokkal tud-e boldogúlni?

$a^3 . a^2 = a^5$, $a^2 . a^2 a^2 = a,^9$ $q^3p^3r^3 = (pqr)^3$,
$b^4 . b^2 = b^6$, $bb^2 . b^3 = b^6$ $a^2b^2c^2d^2 = (abcd)^2$,
$c^5 . c^3 = c^8$, $a^2b^2 = (ab)^2$, $a^4b^4c^4 = (abc)^4$,
$e^4 . e^4 = e^8$, $a^3b^3 = (ab)^3$, $b^5c^5 = (bc)^5$,

$a^4 : a = a^3$ $\quad b^7 : b^3 = b^4$ $\quad c^9 : c^3 = c^6$

$a^5 : a^3 = a^2$ $\quad b^8 : b^5 = b^3$ $\quad c^9 : c^8 = c$

$(ab)^2 = a^2b^2$, $\quad (a^2)^2 = a^4$,

$(bc)^3 = b^3c^3$, $\quad (a^3)^2 = a^6$,

$(pq)^4 = p^4q^4$, $\quad (a^2)^3 = a^6$,

$(abc)^2 = a^2b^2c^2$, $\quad (a^2)^5 = a^8$,

$(abc)^5 = a^5b^5c^5$, $\quad (a^4)^2 = a^8$,

Mivel a szám általános alakjának leirását is el kell sajátítani, azért ezen paragrafus minden föladatát irásbelileg is meg kell oldani és pedig olyformán, hogy minden egyes számnak az alakja tünjék elő. Így pl. a 25-dik szám alatti első föladat következő módon oldandó meg:

$$\begin{aligned} a = 9,\ b &= 1 \\ a^2 &= 81 \\ 2ab &= 18 \\ b^2 &= 1 \\ a^2 + 2ab + b^2 &= 100 \\ a + b &= 10 \\ \frac{a^2 + 2ab + b^2}{a + b} &= \frac{100}{10} = 10 \end{aligned}$$

Az utolsó szám alatti általános egyenlőségek megoldatnak, ha a hatványmennyiségeket tényezőikre bontjuk. Erre következő példák szolgáljanak mintául:

$bb^2b^3b^4 = b \,.\, bb \,.\, bbb \,.\, bbbb = bbbbbbbbbb = b^{10}$,

$b^3c^3 = bbbccc = bc \,.\, bc \,.\, bc = (bc)^3$,

$a^8 : a^3 = aaaaaaaa : aaa = aaa \,.\, aaaaa : a^3 = a^5$,

$(abc)^3 = abc \,.\, abc \,.\, abc = aaabbbccc = a^3b^3c^3$,

$(a^3)^4 = a^3 \,.\, a^3 \,.\, a^3 \,.\, a^3 = aaa \,.\, aaa \,.\, aaa \,.\, aaa = a^{12}$,

$(a^3)^4 = (aaa)^4 = aaa \,.\, aaa \,.\, aaa \,.\, aaa = a^{12}$.

Itt már többféle kétségek támadnak, de egyelőre még nem megyek azokra át, hanem követem a következő tanitási fokozaton előbb a hatványmennyiségeket a határtalan számkörben.

Bartholomäi Fr. után.

AZ ORSZÁGOS TANITÓI GYŰLÉS.

Folyóiratunk mult számában szólottunk már a Nm. vall. és közokt. miniszternek f. év márcz. 9-én kiadott rendeletéről, mely a legközelebb egybehivandó orsz. tanítói gyűlés előkészítéséről intézkedik. Kötelességünknek tartjuk, hogy ezen főfontosságu ügy fejlődésének minden mozzanatát figyelemmel kisérjük s azok felől olvasóinkat is alaposan s lehető részletességgel tájékoztassuk. Az országos tanítói gyűlés intézménye szoros értelemben véve nem nőnevelés-ügyi kérdés ugyan; de összes népoktatásunknak annyira mélyére hat és azt oly kiterjedésben karolja át, hogy a nőnevelést s az azzal foglalkozókat ép oly közelről s oly erősen érdekli mint a népoktatás egyéb tényezőit s munkásait.

A vall. és közokt. miniszter márcz. 9-ki rendeletében felszólította a III. egyet. tan. gyűlés végrehajtó bizottságát, hogy *adjon véleményt különösen a vidéki tan. egyesületek szervezetének egységessé tételére s a legközelebb egybehivandó orsz. tan. gyűlés előkészítésére vonatkozólag.* A nevezett végrehajtó bizottság derekasan megfelelt a felszólításnak s oly munkálatot készített, a mely ép annyira becsületére válik készitőinek, a mily hasznos, sőt becses anyagot nyújt a miniszteriumnak a szervezés végleges megállapításában.

A végrehajtó bizottság tudomásul vevén a miniszter rendeletét, egy albizottságot küldött ki, hogy válaszfelirati javaslatot készitsen. Az albizottság tagjai nem voltak egy véleményen: a többség nevében Péterfy Sándor, a sugáruti tanítónőképző intézet tanára szerkesztett javaslatot, melynek ellenében Rill József, a «Paedagogia Szemle» szerkesztője kisebbségi különvéleményt nyujtott be. A végrehajtó bizottság plénuma április 3-án tartotta ez ügyben első érdemleges tanácskozását s döntött az albizottsági javaslatok sorsa fölött, a mennyiben nagy többséggel a Péterfy Sándor által beterjesztett javaslatot fogadta el a tárgyalás alapjául.

Hét hosszan tartó gyűlést vett igénybe a fölterjesztés részletes, beható megvitatása, mig végre április 16-án véget értek a tanácskozások s a fölterjesztés szövege véglegesen megállapittatott.

A nagyfontosságu iratot, melyet összes pedagogiai lapjaink közül folyóiratunk közöl először egész kiterjedésében és hiteles

szövegezésben, ajánljuk olvasóink figyelmébe; egyuttal igérjük, hogy a nm. vall. és közokt. miniszternek ráadandó válaszáról, valamint az orsz. tan. gyűlést illető intézkedéseiről annak idején teljesen megbizható s lehetőleg részletes tudósításokat fogunk közölni.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő kegyelmességéhez intézett alázatos fölterjesztése a III. egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó-bizottságának a f. évi márczius 9-én 37090/1881. sz. a. kelt, az országos tanítói gyűlésre vonatkozó miniszteri rendelet ügyében.

Nagyméltóságu Miniszter Ur!
Kegyelmes Urunk!

Folyó évi márcz. 9-én kelt s a fővárosi kir. tanfelügyelőség utján hozzánk érkezett kegyelmes miniszteri rendeletet, mely az országos tanítótestület képviseleti közgyűléséről intézkedik, hálás köszönettel fogadtuk annyival is inkább, mivel a magyarországi néptanítók a korszellem s a nemzeti élet újra ébredésének megfelelőleg, a negyvenes évek óta folytonosan ápolták az országos tanítói testület eszméjét, azonban mindez ideig abból — a már 1843-ban megalkotott országos népnevelési társaság alapszabályain, az 1848-ban tartott első országos tanítói gyűlésen s a hetvenes években tartott egyetemes néptanítói gyűléseken és az önsegély elvét megvalósító Eötvös-alap intézményén kívül — a kedvezőtlen viszonyok miatt, semmit sem tudtak megtestesíteni.

Az 1868 : XXXVIII. t. cz., melynek megalkotása közoktatásügyünk történelmében örökké emlékezetes esemény marad, rést tört ugyan azon gátakon, a melyek a népoktatásügynek egységessé válhatását, s az országos tanítói testületnek megalakulását régebben lehetetlenné tették, a mennyiben megjelölvén a népoktatásügynek azon részeit, a melyekre nézve minden egyes iskolafenntartó hatóság az országos törvény megállapodásait tartozik követni, — biztos alapot teremtett arra nézve, hogy a néptanítók, bármily iskolai hatóság alatt működjenek is azok, egy oly országos testületté alakulhassanak, a mely minden egyes hazai népiskolát egyiránt érintő népoktatási kérdések fölött tanácskozhassék. Azonban a nevezett népoktatási törvény — az ország összes néptanítóit egy nagy országos tanítói testületté egyesítő módozatról nem gondoskodott. A 147. szakasz ugyanis csak a községi néptanítóknak egyesületekké, illetőleg tankerületi testületekké való egyesítését rendelte el; minek folytán az 1872-dik évi szept. 2-dikán kiadott miniszteri szabályrendelet is csak a községi és állami tanítók testületi szervezkedéséről s azoknak egy országos tanítói testületté való alakításáról

intézkedett. Ezt látván az ország néptanítóságának nagy többsége, legújabban az országban létező néptanítói egyesületeknek szabad szövetkezése által kisérlették meg azon eszmének keresztülvitelét, mely az 1872-diki miniszteri szabályrendelet utján is csak elvileg lett volna megközelíthető: de szándékukat nem valósíthatták meg, mivel ez ügynek elintézését Kegyelmes Urunk más uton óhajtja elvégezni, s erre nézve a szükséges első lépéseket meg is tevé a velünk közölt kegyelmes leíratnak kibocsátása által.

A magyarországi néptanítóság által évtizedeken keresztül szem elől nem tévesztett czélnak, egy országos tanítói testületnek állami elismerését látván mi a hozzánk leérkezett rendeletben, e szempontból örömmel üdvözöljük Nagyméltóságod hazafias tervét, mint oly lépést, mely 20 ezer tanítót egyiránt érdekel s mely a néptanító állását s ezzel együtt a népiskola tekintélyét jövőben megszilárdítja s emeli. Mivel azonban Nagyméltóságod jelen rendelete és egyáltalában az országos tanítói testület jelen alakja az 1868 : XXXVIII. tcz. 147. §-nak kibővítése és ez végérvényesen csak törvény által történhetik, óhajtjuk, hogy Nagyméltóságod e ránk nézve oly fontos ügynek törvényhozás útján való elintézéséről minél előbb gondoskodni kegyeskedjék.

Ily államilag elismert, a kormány által egybehívott országos gyűlekezet mindenesetre első s hatalmas tényező arra, hogy a magyarhoni népnevelésügy egységes és a nemzeti érdekeknek minden ízében teljesen megfelelő irányban fejlődjék: hogy a magyarországi néptanítók jogviszonyaiban még most is több helyen fennálló s részben egészen a középkori állapotokra emlékeztető anomaliák mielőbb megszűnjenek s hogy a magyar néptanítók országos testülete az államélet keretében s a társadalomban az iskolát s a népoktatást megillető mértékben becsültessék.

De midőn a leírat alapeszméjét örömmel üdvözöljük, szükségesnek látjuk kinyilatkoztani, hogy annak tervezete alázatos véleményünk szerint még nem felel meg a kitüzött eszme megvalósításához szükséges előfeltételeknek, és hogy mindaddig, míg az országos tanítói testület ügye törvény által nem részesülhet azon erélyes támogatásban, melynél fogva az abba való belépést minden egyes tanítói egyesületre és testületre nézve kötelezővé lehetne tenni, a képviseleti alapon tartandó országos tanítói gyűlések nem fogják az ország összes néptanítóságának közvéleményét kifejezhetni, s nem hathatnak elég erélyesen az ország népoktatásügye körében fennálló akadályoknak legyőzésére.

Nagyméltóságod leíratában az országos tanítói testület képviseleti alapon tartandó közgyűlésének feladatát elősorolván, fölemlíti ugyan az összes didaktikai és pedagogiai ügyeket, különösen kiemelve a módszer, fegyelem s taneszközök reformjait, de ezen kívül csak az »Eötvös-alapot« méltóztatott figyelembe venni. Nem említve, hogy a társadalom által a népiskolákhoz utalt reformeszmék, például községi könyvtár, ifjúsági irodalom, ponyvairodalom, javítóintézetek, egészségügyi intézmények stb. stb. és ezeknek az iskolához való viszonyai az országos tanító-gyűlés tárgyalásai alól alig volnának vonhatók: tisztelettel kérdjük, valjon nem volna-e kivánatos, hogy ezen tekintélyes orsz. tanügyi-testület oly tanügy-politikai kérdéseket is tárgyalja, a melyek a sajtó avagy más közegek nevezetesen a népnevelési egyesületek és tudományos intézeteink által kellőleg előkészíttettek?

Elismerjük, hogy vannak oly kérdések a közoktatásügyi politikában, melyek a tanítói gyűlésen való nyilvános megvitatásra még nem érettek; elismerjük, hogy a kormány által egybehívott országos tanítói gyűlésnek, mivel szava az egyes társadalmilag létesített egyesületek határozatainál fontosabb, bizonyos óvatossággal és mérséklettel kell eljárnia: de azért mégis valjon nem természetes-e, hogy az országos tanítói gyűlés a népiskolának a többi tanintézetekhez való viszonyáról véleményt mondjon, hogy a tanítóképzés összhangzatossá tételéről, a kisdedóvásról, a tanítónők intézményéről, a tanítók állásának a törvény értelmében való javításáról, nem különben az orsz. nyugdíjban előhaladt koruknál fogva nem részesülhető tanítók helyzetének kedvezővé tételéről, a tanítói jelöltek hadkötelezettségéről a tanügy fejlődését gátló akadályok elhárításáról stb. tanácskozzék. Mi azt véljük, hogy épen az ily kérdéseknek tárgyalása fogja az orsz. tanítói gyűlések gyakorlati hasznát biztosítani. Kétségtelen ugyan, hogy az orsz. tan. gyűlésnek főleg pedagogiai kérdések megvitatásával kell foglalkoznia — sőt mi több, az által, hogy ily kérdéseket a tárgyalásra jó előre kitűz, az összes néptanítói egyesületeknek és szaklapoknak munkakörére s tevékenységünknek vezetésére — hathatósan be is kell folynia: de aligha volna kívánatos az országos tan. gyűlésnek feladatát ily szűk körre szorítani.

Ha Nagyméltóságu Kegyelmes Urunk óhajtja hogy az orsz. tan. gyűlésen az ország néptanítóinak képviselői összetartó erővel a tanügy felvirágoztatására működhessenek, hogy a nevelés-oktatás elveit, módozatait tisztázzák s a nemzeti jellemre és a hazai viszonyokra tekintettel a népnevelést a törvényben megállapított elvek szerint fejleszthessék, hogy a tanítók anyagi jólétét előmozdítsák s erkölcsi és polgári állásukat emeljék, hogy a tanügy és a népnevelők érdekeit szolgálva, azoknak tekintélyt szerezzenek és azt meg is védjék: úgy ne méltóztassék engedni, hogy az orsz. tanítói gyűlés minden életet nélkülöző intézménynyé alakúljon.

Mi nem tartunk attól, hogy a magyarországi néptanítóság az ország törvényeivel s törvényes intézményeivel, az állam érdekeivel szemben valaha állást foglalhatna. Szomorú volna, ha e nemzet néptanítóságáról ilyesmit jogosan fel lehetne tételezni. A magyar néptanítóság az ily feltevésekhez alapot soha sem szolgáltatott; épen ezért bizton számímitunk rá, hogy a magyarországi néptanítóság képviselői mindenkor készek lesznek a nemzeti érdekeknek a népoktatás terén való megvédéséért és fejlesztéséért mint tanítók, mint alkotmányos érzületű polgárok, mint hazafiak mindent elkövetni és hogy megértsék, felfoghassák és szolgálhassák az ügyet, mindenkor tisztelettel de meggyőződés szerint követni fogják az ország alkotmányos kormányának intéseit — mivel nem hihetik, hogy lehetne valaha ez országnak oly többsége az országgyűlésen s oly kormánya az állam élén, a mely a népnevelés-ügyét nem sorolná a nemzet legszentebb ügyei közé.

Szerény nézetünk szerint kívánatos lenne, hogy az orsz. tan. gyűlésen a népoktatásügy minden ága képviselve legyen. Ha a tanfelügyelők, s tanítóképző intézetek képviselői a meghívottak közé felvétettek: vétessenek föl ezek közé szakosztályok alakíthatása czéljából a népoktatási törvényben szintén benfoglalt felső népiskolák, a polgári iskolák, a felekezeti képző intézetek képviselői is; sőt képviselve kellene lenniök az

orsz. tan. gyűlésen alázatos véleményünk szerint az említetteken kívül még a kisdedóvóknak s a humanisztikus intézeteknek is, a mennyiben azok a népoktatás körébe tartoznak.

Különösen fájlaljuk, hogy a leiratban nem tétetik említés arról, hogy az orsz. tan. gyűlésnek állandó választmánya leend.

Tisztán idő szerint összehívott gyűléseknek, melyeknek fontosabb határozatai a miniszteriumhoz küldetnek, eredményük egyátalán fogva igen csekély lehet. Nem szólunk az Eötvös-alap ügyéről, melynek kezelésére külön bizottság kell, nem szólunk arról, hogy az időnként összejövő orsz. tan. gyűlés előmunkálatokat igényel: de fel kell említenünk, hogy a határozatok nagy része állandó választmány nélkül teljesen eredmény nélkül maradna s a szükséges közérdeklődés a választmány folytonos tevékenysége nélkül az orsz. tan. gyűlés iránt rövid idő alatt megszűnnék.

Ezen orsz. tanítói választmánynak, szerintünk, nem csak a gyűlés által hozott határozatok végrehajtásáról kellene gondoskodnia, hanem initiativ joggal is fel kellene ruházva lennie az oly időszakokra nézve, a melyekben az orsz. tan. gyűlés szünetel, hogy a megtartott orsz. tan. gyűlések határozatainak értelmében avagy egyes esetekben egészen önállóan, a miniszteri szab. rendeletlen megállapított kereten belül, az orsz. tan. gyűlés jóváhagyásának reményében intézkedjék s egyrészt állandó kapocs legyen a közoktatási kormány és az orsz. tantestület között, másrészt e testület hivatalos képviselője gyanánt szerepeljen; mihez képest óhajtandó volna, hogy e választmány közleményeinek a kormány által kiadott hivatalos szakközlönyben állandó rovata legyen s e lap a tanügy s tanítók érdekeinek megfelelőleg alakíttassék át.

Alázatos véleményünk szerint az első orsz. tanítói gyűlést előkészítő választmánynak teendőivel ez idő szerint a III-dik egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó bizottsága volna megbizandó. a mely az egyetemes tanítói gyűlés által reá bizottakról, az első orsz. tanítói gyűlésnek, arra meg is hivatván, beszámolhatna s az Eötvös alap ügyét is átszármaztathatná s azon munkálatokat, melyeket a magas kormány megbízásából előkészít, ott tüzetesen indokolhatná és védelmezhetné is. Ily állandó választmányok egyébként más államok orsz. tanítói gyűlései mellett is mindenütt léteznek.

Ugyanezért a midőn ezen alázatos véleményeinket az orsz. tanítói gyűlés szervezetét ismertető kegyelmes rendeletre nézve tiszteletteljesen Nagyméltóságú Kegyelmes Urunk magas figyelmébe ajánlanók, teljes bizalommal reméljük, hogy Nagyméltóságod államférfiúi bölcseségével az országos tanítói testületet oly módon fogja szervezni, hogy az mindazon józan czélokat, melyeket az ország néptanítói az egyesületek szövetsége útján csak megközelíthettek volna — teljesen meg fogja valósíthatni.

Tisztán a népoktatásügy iránt bennünk élő lelkesedés és édes hazánk magas kormányával szemben bennünk létező tisztelet vezetett bennünket, a midőn ez általános észrevételeket megtettük s most a minket ért megtisztelő felhíváshoz képest a Nagyméltóságod által hozzánk intézett kérdésekre válaszoljuk a következőket:

Az ország különféle vidékein alakúlt s már fennálló tanítói egyletek alapszabályainak legalább az alap és főbb elvekben való egyenlősíté-

sére nézve a legczélszerűbb útnak s módnak véljük egy oly egyesületi alapszabály-mintának fölállítását, a mely a helyi viszonyok figyelembe vételével irányadóúl szolgálhatna egyrészt a már létező tanítói egyesületek alapszabály-tervezetének módosítása, — másrészt újabban alakúlandó egyesületek alapszabályainak tervezése és megállapítása körül. Ezen mintában első sorban is azon pontozatok volnának különösen kiemelendők, a melyek az ország minden egyes egyesületében egyiránt és pedig lehetőleg minden változtatás nélkül megállhatnak. Ilyenekül tekintjük mi *először* az egyesületek czélját megjelelő pontozatokat, *másodszor* azok alakúlására vonatkozó részleteket, *harmadszor* az országos tanítói testülettel és annak választmányával és az orsz.tan. gyűléssel való összeköttetést szabályozó fejezetet.

Az elsőre, nevezetesen az egyesület czélját meghatározó pontokra nézve a következő javaslatot ajánljuk Nagyméltóságod kegyes figyelmébe :

Az egyesület czélja.

A népnevelés- és népokatásügy felvirágoztatása különösen azon körben, a melyre az egyesület közvetlenül kihathat.

a) az iskolai nevelés és tanítás előmozdítására tartozó ismeretek gyarapítása, a tanítás módszerének megvitatása s mindkettőnek a tanítók közötti általános elterjesztése ;

b) az iskola belső életének tökéletes kifejlesztésére tartozó s az iskolai rendtartásra és fegyelemre vonatkozó tanúlságos értekezések tartása és a pedagogiai irodalom fejlesztése ;

c) a tanítási eszközök javítására, szaporítására és terjesztésére czélzó véleményes javaslatok megállapítása ;

d) a nevelésügynek népszerűsítése ;

e) a tanítók anyagi helyzetének javítását, erkölcsi, társadalmi és polgári állásának emelését czélzó törekvés és munkásság ;

f) a munkára képtelenné vált és segélyre szorúlt tanítók, a tanítók özvegyeinek és árváinak sorsát javítani hivatott s a tanítók gyermekeinek ösztöndíjakat biztosító tanegyesületi segélyalapok s nevezetesen az országos «Eötvös-alap» fölkarolása és támogatása ;

g) az iskola és a tanítók érdekeinek és tekintélyének józan fejlesztése és megvédése ;

h) munkálkodásuk rendjének és módjának meghatározása és ezek eredményének egybeállítása s az orsz. tangyűlés választmányával való közlés és más egyéb módon való közre bocsátás által.

Ezen pontokra vonatkozólag azonban mély tisztelettel meg kell még jegyeznünk, hogy bármily helyesen s bármily részletesen körül legyen is írva az egyes tan. egyesületek alapszabályzatában az egyesület czélja, maga e körülírás ép oly kevéssé lesz képes a néptanítói egyesületek helyes és tervszerű az ország népnevelés ügyére áldásosan ható egységes munkásságát a jövőben biztosítani, mint a mily kevéssé biztosította ezt azon norma, melyet az országban létező egyesületek nagyobbrésze alapszabályainak alkotása alkalmával szem előtt tartott, s a mely az 1872-dik évi szept. 2-án kelt miniszteri szabályrendeletben foglaltatik. Mi az egyesületek egységes és tervszerű s a nevelésügyre nézve áldásos

működését nem annyira az alapszabályok egyöntetűvé tételétől, hanem azok helyes irányzásától és vezetésétől reméljük és várjuk s épen ezért helyezünk oly nagy súlyt az orsz. tan. gyűlésre és ennek választmányára,

Azon meggyőződésben élünk, hogy még az esetben is, ha csak minden második esztendőben tartatik egy orsz. tanítói gyűlés; de ennek fontosabb tárgyait az orsz. tan. választmány a különféle egyesületek indítványainak figyelembe vételével s a kormány által az országos gyűlés tárgyalására utalt tételek szem előtt tartásával jó előre megállapítja s azok előzetes megvitatására az egyes tanítói egyesületeket és a szaklapokat jókor felhívja: már irányozni lesz képes az országos tan. gyűlés és annak választmányi intézménye az országban létező tanítói egyesületek tevékenységének fontosabb részét. Tapasztalásaink arra tanítottak bennünket, hogy az egyes tanítói egyesületek mindenkor élénk és üdvös tevékenységet fejtettek ki, valahányszor az egyetemes tanítói gyűlések tárgyainak megjelölésére s az előkészítő bizottságok által kiválasztott tételek megvitatására hivattak fel. Az egyetemes tanítói gyűlések naplóiban közzé tett egyleti határozati javaslatok kétségtelenül élénk bizonyságot tesznek erről. E mellett nagy fontosságot tulajdonítunk az egyleti tevékenység irányzását illetőleg azon körülménynek, a mely abban áll, hogy a magas kormány ezentúl gyakran fel fogja szólítani az orsz. tanítói gyűléseket egyes népoktatásügyi kérdések fölött való vélemény adásra — nemcsak azért, mivel ez által a néptanítói egyesületeket közvetve az egységes irányban való komoly tanulmányozásokra fogja buzdítani, hanem azért is, mivel a kormánynak ezen példaadása üdvösen fog hatni az országban letező tanügyi-hatóságokra is, és bizonyosnak tartjuk, miszerint ezentul egy iskolai hatóság sem fogja mellőzni a hozzá legközelebb álló tanítói egyesületnek szakszerű véleményét, ha körében valamely tisztán tanügyi kérdés megoldásának szüksége fog fölmerülni. Nem lévén feladatunk, hogy azon módozatokról részletesen is szóljunk, a melyek által az országban létező egyesületek működésének irányozását s a nemzeti népnevelésügy érdekében egységesen és sikeresen lehetne eszközölni, ismételve csak azért esedezünk Nagyméltóságod előtt: ne ejtse el az országos tanítói gyűlés választmányának intézményét, hanem rendelje el azt, hogy az orsz. tanítói gyűlések oly ötven tagból álló választmányról gondoskodjanak, a mely fele részben fővárosi fele részben pedig vidéki tagokból szerveztessék; mert ily állandó választmány nélkül alázatos véleményünk szerint az orsz. tanítói gyűlés intézménye a kellő és kívánatos sikerhez el nem vezethet.

A mi pedig *az egyesületek alakulására* vonatkozó pontozatait illeti azon alapszabály-mintának, a melynek megállapítását a tanító egyesületek egyenlősítésére nézve czélhoz vezetőnek véljük, mindenekelőtt a következőket kell megjegyeznünk. Szomorú jelenségnek tartjuk, hogy még mindig akad hazánkban nemcsak egy-két vidék, hanem több tankerület is, hol a tanítók egyesületeket nem alkottak, hogy az ország tanítóságának egy nagy része még ma sem tartozik semmiféle tanítói egyesülethez. E bajon ugyan gyökeresen csak a törvényhozás segíthetne, melynek ki kellene mondania, hogy minden egyes tanító köteles valavalamely tanítói egyesületben tevékeny részt venni; azonban addig is, míg a törvényhozás ezen ügyre nézve a szükséges intézkedéseket meg teheti, kívánatosnak véljük, hogy a magas kormány minden hatalmában

levő eszközzel oda hasson, hogy a néptanítók mindegyike csatlakozzék valamely tanítói egyesűlethez vagy testülethez s hogy oly vidékeken és tankerületekben, hol ily egyesűletek és testületek még nem léteznek, ilyenek minél előbb alakuljanak. A törvényhozás, mely a tanítóság egy részére nézve az egyesűlést, az egyesűlési életet a nevelésügy érdekében oly szükségesnek és kivánatosnak tartotta, hogy ez iránt a törvényben intézkedni czélszerűnek vélte, bizonyosan kivánatosnak tartja a nem községi tanítóság egyesülését is és kétségtelenűl készséggel hozzá is járulna oly novella alkotásához, mely a népoktatás ügyi intézetek tanítóinak egyesűlését szabályozná.

Egyesületek alakulása.

Alázatos véleményünk szerint hazánk viszonyait figyelembe véve a tanítóság egyesűleti életének országos rendezése alkalmával a következőleg lehetne az ügyet elintézni:

I. *Egyesületek alakulása.*

1. Ki kellene mondani, hogy a felekezeti iskolai hatóságok körében felekezeti tanítóegyletek alakúljanak.

Az ily felekezeti tanítói köröknek és egyesűleteknek is be kellene mutatniok hatóságuk által helyben hagyott alapszabályaikat az ország kormányánál, hogy azok a törvényes záradékkal elláttassanak. Az ily körök és egyesűletek szintén be volnának sorozandók az orsz. tan. testület keretébe s fel volnának szólítandók arra, hogy képviselőiket az orsz. tan. gyűlésekre küldjék el.

Ehez képest okvetlenül kimondandó az orsz. tan. gyűlést szabályozó rendeletben, hogy az orsz. tanítói gyűléseken oly kérdések, a melyek tisztán felekezeti természettel bírnak, tárgyalásra fel sem vehetők.

2. Ki kellene mondani továbbá hogy minden egyes tankerületben, hol a községi és állami néptanítók száma a 30-at meghaladja, a községi és állami tanítókból álló községi tanítói testület is alakítandó, a jelenleg ajánlott szervezet szerint. Ezen testületek is kiegészítő részét képeznék az orsz. tan. testületnek s működésüket az illető kir. tanfelügyelő kisérné figyelemmel, kinek az illető tantestületi elnökség részletes évi jelentést tartoznék tenni.

3. Nem csak meg volna engedendő, hanem a mennyiben hazai viszonyaink következtében teljesen indokoltnak és kivánatosnak is látszik, szerény véleményünk szerint el is volna rendelendő, hogy minden egyes tankerületben szabadon alakuló és a különféle iskolai hatóságok alá tartozó tanítók egyesűlése folytán létesülő, tanítói társulatok is keletkezzenek és csak óhajtandó hogy a már ily alapon fennálló egyesűletek minél inkább fölvirágozzanak; de a mily kívánatosnak látszik ez, ép oly fontosnak és szükségesnek mutatkozik az is, hogy az ily szabadon alakult és alakulandó néptanítói társulatok és egyesűletek ne annyira számukra, mint inkább népességükre és tevékenységük helyes irányára nézve vívják ki a hivatalos egyesűletek mellett az egyesűleti élethez megkívántató közbizalmat.

Miután a hozzánk érkezett magas miniszteri rendelet is, a körülményeket figyelembe véve, ezen szabadon alakult néptanítói egyesűleteket

emeli ki különösen, miután tényleg csakis az ily szabadon alakult egyesületek szervezéséhez szólhat az összehivandó orsz. tan. gyűlés a fennálló jogok megsértése nélkül, tiszteletteljesen megjegyezzük Nagyméltóságu Kegyelmes Urunk előtt, *hogy ezen alázatos felterjesztésünkben az egyesületek normaszerű alapszabály-javaslatának megállapítása alkalmával főleg a szabadon alakult vagy alakulandó egyesületek természetét vettük figyelembe és alakulásukra vonatkozólag a következő pontokat vélnök elfogadhatóknak:*

II. *Az egyesület tagjai.*

1. *Rendes tagok* a tankerületben tényleg működő elemi, felső nép- és polgári iskolai tanárok, tanítók, tanítónők, a tanító- és tanítónőképző tanárok, tanítók, avagy tanítónők-, a kisdedóvók avagy más egyéb o népiskolai hatóságok körébe tartozó intézetek oktatói és a tanfelügyelők lehetnek.

2. *Tiszteletbeli tagok*, kiket az egyesület ilyenekül a választmány ajánlatára megválaszt.

3. *Alapító tagok*, kik a testület részére legalább 30 forintnyi alapítványt tesznek le.

4. *Pártoló tagok*, kik a testület czéljaihoz évenként egy forintnyi tagsági díjjal járulnak.

III. *A tagok jogai és kötelességei:*

1. Minden egyesületi rendes tagnak nemcsak joga, de erkölcsi kötelessége a testület gyűlésein, különösen pedig az orsz. tanítói gyűlést megelőző közgyűlésén részt venni, a tanácskozásokba befolyni és véleményének szavazás utján is érvényt szerezni, valamint a könyvtárt a szabályzatok értelmében használhatja. Jogot tarthatnak a tagok továbbá az egyesület tagjai számára kiadandó nyomtatványokhoz is.

2. A tisztikarban s az orsz. tan. gyűlésre való kiküldetésben csakis azon rendes tagok vehetnek részt a kik valamely nyilvános népoktatási intézetben mint véglegesített tanítók tényleg működnek, minek folytán az ezen állásokra történő választások alkalmával a többi tagok csakis aktiv választási joggal bírhatnak.

3. Az egyesület rendes tagjai — évenként legalább 2, legfeljebb 5 forintnyi tagsági díjat fizetnek, a mely összegből *egy forint* az egyesületi pénztárnok által az általuk alakítandó egyesületi segélyalap pénztárába a fizetendő be az illető rendes tag javára.

4. Minden egyesület saját kebelében Eötvös-alap gyűjtő bizottságot alakit, mely az országos „*Eötvös-alap*“ szabályai értelmében működik.

IV. *Az egyesület tagjainak munkaszerint való csoportosítása.*

1. Az egyesület rendes tagjai azon tanintézetek minősége szerint, melyeknél működnek, több szakosztályra esetleg többféle körre oszlanak.

2. Az elemi népiskola tanítóinak vagy az alsó népoktatásügynek szakosztálya a szerint a mint az egyesület kiterjedése kisebb vagy nagyobb, kevesebb vagy több körre oszlik, a melyek negyedévi tanácskozásaikat valamely alkalmas központon tartják. Minden egyes ilyen maga alakul meg a szakosztályi közgyűlésből kiküldött ideiglenes elnök vezetése alatt és választ egy elnököt, alelnöket, jegyzőt és pénztárnokot, a ki is a köréhez tartozó egyesületi tagoktól a tagsági díjakat beszedi és az egyesület központi pénztárába beszolgáltatja. Az egyes

körök költségeit az általuk az egyleti választmány elé terjesztendő és megerősítést nyert költségvetés erejéig a kör elnöke utalványozhatja közgyűlési jegyzőkönyvi kivonat melléklete mellett.

3. A képző intézetek, a polgári iskolák, a felső népiskolák és hasonló természetű intézetek tanítói — alkotják az egyesületnek felsőbb népoktatásügyi szakosztályát.

4. Az egyesület harmadik szakosztályát képezné az egyesületben az emberbaráti intézetekben működő tanítók és a kisdedóvók szakosztálya, s a mely lehetőség esetén szintén körökre oszolhatik fel.

Ha valamely egyesületben az alsó népoktatásügyi szakosztályon kívül másféle szakosztály nem volna alakítható az illető szakférfiak hiánya vagy a helyi viszonyok miatt, akkor az egyesület csak körökre oszlik s a meg nem alakítható szakosztály teendőit, a mennyire lehetséges az egyesület választmánya veszi saját hatáskörébe.

V. *Az egyesület tisztikara és a választmány.*

1. Az egyesület ügyeinek vezetésére egy elnökből, két alelnökből egy titkárból, két jegyzőből egy pénztárnokból, egy könyvtárnokból álló tisztikart és egy választmányt választ három évre.

2. Az egyesület tisztikarát szótöbbséggel szabadon választja s a titkosszavazást 10 tag által aláírott indítvány folytán el kell a választást vezető korelnöknek rendelnie.

3. *A választmány* tagjait a szakosztályok, illetőleg körök választják meg. Minden egyes szakosztály (kör) számarányához képest választja a választmányba küldendő tagokat három évre. E számarány az egyesületi közgyűlés által állapíttatik meg a tisztujítógyűlés előtt tartandó évi közgyűlé-en. A választmánynak rendes tagjaiúl tekintetnek az egyesületi tisztikarnak tagjai, valamint a szakosztályok elnökei és alelnökei (körök) is. — Ha valamely egyesületben csak egy szakosztály alakítható, úgy a választmány tagjait az illető szakosztályi körök választhatják meg.

4. Az egyesületi *elnök* képviseli az egyesületet a hatóságok és egyesek irányában; ő hívja össze a választmányi és közgyűléseket és azokon elnököl; utalványozza a választmány által jóváhagyott fizetéseket és sürgős esetekben a választmány utólagos jóváhagyása mellett az egyesület pénztárából 10 forintig utalványozhat; minden fontosabb iratot, jegyzőkönyveket, leveleket, nyugtákat stb. a jegyzők egyikével, illetőleg a pénztárnokkal aláír, láttamoz, megerősít és évenként az egyesület működéséről szóló jelentéseket a titkárral közösen elkészíti s azt a választmány jóváhagyása után az orsz. tanítói gyűlés állandó választmányának küldi be. Ő írja alá a titkárral egyetemben az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselők megbízó levelét is.

Szavazatok egyenlősége esetén szavazatával dönt.

5. Az alelnökök szükség esetén az elnök megbízása vagy a korkülönbség szerint sorra következvén, az elnököt minden tekintetben helyettesíthetik.

6. A *jegyzők* fölváltva vezetik a közgyűlési avagy a választmányi jegyzőkönyveket; a hivatalos leveleket és egyéb felterjesztéseket a *titkár* fogalmazza; ő gyűjti egybe a szakosztályok jegyzőkönyveit és jelentéseit is, neki kell szerkeszteni az egyesület évi működéséről szóló jelentést. A titkár gondoskodik a tagok létszámának nyilvántartásáról, ő értesíti

az egyesület határozatairól a jegyzőkönyvek alapján a sajtót hivatalosan, ő őrzi az egyesület hivatalos íratait, az egyesület pecsétjét s a pénztárt ellenőrizi.

A jegyzők egyike vagy másika a választmány meghatalmazása folytán helyettesítheti a titkárt.

7. A *pénztárnok* felelősség terhe alatt kezeli az egyesület pénzeit és vezeti a számadásokat, nyugtatványozás mellett a körök, avagy a szakosztályi pénztárnokok útján beszedi a tagsági díjakat, a bevételekről és kiadásokról naplót vezet, a választmánynak gyűlésről-gyűlésre jelentést tesz a pénztár állapotáról, s a közgyűlés elé terjeszti számadását megvizsgálás végett. Ő készíti el a választmány utasítása s a körök és szakosztályok hivatalos javaslatainak figyelembe vétele mellett az egyesület évi költségvetését, melyet a közgyűlések elé terjeszt jóváhagyás végett. Az egyesület tőkéjét a választmány által megjelölt módon kamatoztatja, valamely pénzintézetnél. Fizetéseket csak az elnök utalványozása mellett teljesíthet, a közgyűlés által meghatározandó szabályok figyelemmel tartása mellett.

8. A *könyvtárnok* az egyesületi könyvtárt a közgyűlés által jóváhagyandó szabályok szerint kezeli s a könyvtár gyarapítására vonatkozólag javaslatokat tesz.

9. A *választmány*, mely évenként legalább négy gyűlést tart, az elnökség útján, az egész egyesület működését irányozza, ez áll szoros összeköttetésben az egyes *szakosztályokkal*, valamint az orsz. tanitói gyűlés választmányával ez veszi tudomásúl az egyes szakosztályok működéséről szóló jelentéseket, ez állapítja meg azon kérdéseket, a melyeket minden egyes szakosztály körében meg kell vitatni. A választmány alakítja meg a saját köréből az egyesületi segélyalapot gyűjtő és az Eötvös-alap intézménynyel szoros kapcsolatban álló bizottságot is, a melynek külön elnöke, jegyzője és pénztárnoka kell hogy legyen. A választmány készíti el, terjeszti a közgyűlés elé az egyesületi segélyalapot gyűjtő bizottság szabályzatát, s a választmány választja meg ezen intézménynek ügynökeit is a kik az egyesület területén erélyesen működni tartoznak, nem csak az egyesületi segély-alapnak, hanem az «Eötvös-alap»-nak fölvirágoztatása érdekében. Ezen intézményekről a választmány terjeszteti a kögyűlés elé az évi működésről szóló jelentést, az illető bizottság előmunkálatának figyelembe vétele mellett. A választmányt az egyesületi tisztikar kormányozza.

VI. *Az egyesület gyüléseiről.*

1) *Az egyesület közgyűlésén* az egyesület minden tagja részt vesz, s ott a már fenntebb megjelölt módozatnak figyelembe vételével mindegyik ténylegesen közreműködik a határozatok hozatalában és az ott megejtendő választásokat illetőleg. A közgyűlés tanácskozásainak tárgyát képezik: az egyesületi működés végleges megállapítása és nyilvántartása; tehát a körök és szakosztályok munkálkodásának, valamint a választmány előterjesztéseinek elintézése, illetőleg ezek fölötti határozathozatal; a költségvetés megállapítása, a tisztikar megválasztása, a számadások felülvizsgálása és indítványok tárgyalása. Oly indítvány, mely a tanügy valamely lényeges részére vonatkozik, csak azon esetben tárgyalható, választmányi előkészítés nélkül, azonnal ha azt a közgyűlés többsége úgy határozza el. Az egyesület évenként legalább is egy közgyűlést

tart, a tisztújitó évben pedig legalább is két közgyűlés tartandó, még pedig rendszerint a nagy szünidőben. Rendkívüli gyűlés tartását az elnök elrendelheti 20 egyesületi tag irásbelileg benyujtott és indokolt kivánsága folytán. A rendes közgyűlések idejének helyét és idejét közelebbről a választmány állapithatja meg, a rendkívüli gyűlések helyéről és idejéről az elnök intézkedhetik. Csakis a rendes közgyűléseken tárgyalhatják a választmány által előkészített fontosabb ügyeket és csakis itt választhatók az orsz. tan. gyűlésre küldendő képviselők, a kik két évig viselhetik ezen egyesületi megbízásból származható tisztséget. A közgyűlések ügyrendje a választmány által készittetik elő s a közgyűlésen állapitandó meg.

2. Az egyesület keretében fennálló szakosztályok (körök) a közgyűlésből kiküldendő ideiglenes elnök vezetése alatt alakulnak meg, és egy elnököt, egy alelnököt, egy jegyzőt és a hol szükséges szakosztályi (köri) pénztárnokot választanak. Minden az orsz. tan. gyűlés választmányától az egyesülethez intézendő tárgy minden egyes szakosztály (kör) által tárgyalandó, s a közgyűlésen napirendre tűzendő. A szakosztályok (körök), ha a már jelölt módon körökre oszlanak fel, a szakosztályi (köri) gyűléseken napirendre tűzendő kérdéseket a köri gyűlések által készittetik elő. Sürgős esetekben az ily előkészitéstől eltekinthet a szakosztály gyűlése, ha ezt az általános többség is igy kívánja. A szakosztályok saját gyűléseiknek és köreik gyűléseinek ügyrendjét megállapitják. A szakosztályi gyűlésekre, valamint a köreiknek gyűléseire a szakosztályhoz nem tartozó egyesületi tagok is megjelenhetnek; de ott csak tanácsadó szavazattal birnak. A szakosztályok körei a szakosztályi gyűlések és a választmány közvetitésével teszik meg a közgyűlésen javaslataikat és jelentéseiket. A szakosztály is minden egyes ügyben a választmány útján tesz jelentést, avagy indítványt a közgyűlés előtt.

3. A szakosztályok saját körükre vonatkozó kérdésekben önállóan határoznak, határozataikat a választmány és a közgyűlés elé csakis tudomás végett terjesztik fel. A szakosztályi határozatok a választmány, illetőleg a közgyűlés előtt csak azon esetben tárgyalandók érdemileg, ha ezt a szakosztályok maguk kivánják, avagy ha a tárgy az orsz. tan. gyűlés tárgyai közé felvétetvén, annak közgyűléseken való tárgyalását az orsz. választmány megkivánja. Ily esetekben azonban köteles a választmány a szakosztályok megállapodásait a többi szakosztályokkal is közölni. A szakosztályokat az illető szakosztályi elnökök hivhatják egybe évenként legalább két izben, a szünnapok alatt.

4. Az egyes szakosztályok körei — a már fenntebbi módon megalakulván, a saját szakosztályuk által hozzájok utalt tételeket tárgyalják — negyedévenként rendes gyűléseket tartanak, a melyeken indítványok is tehetők. A körök határozatai végleges eldöntés végett a szakosztályok elé s innen a választmány utján a közgyűlések elé terjesztendők, az illető köri elnökök útján. A köri gyűléseken is részt vehet más kör vagy más szakozztálybeli tag, de ott csak tanácsadó szavazattal rendelkezik. A köri gyűlések is rendesen szünnapokon tartandók, s ezeket a köri elnök hivja egybe.

Nagyméltóságú Miniszter ur!

Ezzel kimerítettük volna azon pontok tartalmának lényegét, a melyek a szabadon alakuló tanitói egyesületek alapszabály-mintájának

az alakulásnál figyelembe veendő fejezetét képezhetik, s ezzel együtt megadtuk a hozzánk intézett kérdések közül az első háromra nézve, a Nagyméltóságod által tőlünk várt feleletet. Mindenek előtt elismerjük, hogy e feleletek nem tökéletesek, s még csak annnyira sem lehetnek helyesek, hogy azokat az orsz. tan. gyűlés módosítás nélkül magáévá tehetné; de teljesen lehetlen is volt reánk nézve, hogy az ország tanitói egyesűleteinek szervezetére nézve azonnal a leghelyesebb javaslatot hozzuk létre, mivel azon szükséges adatokkal nem rendelkezünk, a melyek e fontos tanügyi kérdésének megoldásához szükségesek volnának.

Ezen nehéz kérdésnek megoldásánál alázatos véleményünk szerint szükséges volna, hogy a kérdéssel foglalkozó ismerje a tényleges állapotokat s tudja jól, hogy minő alapszabályokkal birnak a már fennálló néptanitói egyesűletek és testületek, biztosan kellene ismerie azon teendőt és hatáskört, melylyel a czél megvalósitása körül a néptanitói egyesűleteket ez idő szerint a magas közoktatásügyi kormány megbizni óhajtja. Mi e tudnivalók közül csak azt érezzük, hogy Nagyméltóságú Kegyelmes Urunk a népoktatásügynek felvirágoztatása érdekében az országban létező és alakítandó néptanítói egyesűleteket oly erélyes tevékenységre akarja ébreszteni, melynek eredménye az ország néptanítóságának szellemi és erkölcsi fejlődése folytán a nemzeti műveltség terjedése s a tanítói hivatalnak ez alapon való emelkedése legyen,

És most engedje meg Nagyméltóságod, hogy a hozzánk intézett negyedik kérdésnek kapcsában, t. i. *hogy miként volnának az országos tanitói gyűlésre küldendő képviselők az egyes egyesűletek által megválasztandók és utasitandók?* egyuttal azon kérdésre vonatkozó alázatos véleményünket is Nagyméltóságod színe elé juttassuk, hogy mi módon vélnők mi az országos tan. testület szervezését keresztülviendőnek.

Az egyesületek és az orsz. tanítói gyűlés.

Szerény nézetünk szerint az országos tan. testület szervezésére vonatkozó véglegesen megállapítandó szabályrendeletben a már fentebb érintetteken kívül ki mondandó volna:

1) Az országos tanítói testületet azon néptanítói egyesűletek egyeteme alkotja, a melyek szentesített alapszabályokkal bírnak, és a melyek a szabályzatban megállapítandó módon választott képviselőiket az országos tanítói gyűlésre, a mely rendszerint minden második esztendőben hívatik a vallás és közoktatásügyi miniszter által egybe Budapestre, el is küldik.

2) Az országos tanítói gyűlésre az egyes egyesűletek rendesen csak egy képviselőt küldenek; de ha az egyesület népessége, nevezetesen a rendes tagok száma, az egyszázat meghaladja, úgy az egyesület két képviselőt is küldhet az országos tanítói gyűlésre, ha pedig a rendes tagok száma valamely egyesületben a kétszázon fölül állana, úgy az ily egyesület három képviselőt küldhet; ezen arányban szaporodhatik a nagyobb egyesületek képviselőinek száma egész az ötig. Egy egyesület öt képviselőnél többet nem küldhet az országos tanítói gyűlésre, még az esetben sem, ha rendes tagjainak száma a négyszázat meghaladná.

3) Az egyesületek az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselőket titkos szavazás útján és pedig általános szótöbbséggel választják a

közgyűléseken a választmány ajánlati jogának fentartása mellett; de teljesen szabadon, a választmányok kijelölései a közgyűlések tagjait nem akadályozhatják a teljesen független eljárásban.

4) Az egyes egyesületek országos tantestületi képviselői csakis az egyesület azon rendes tagjai közül választhatók, a kik valamely nyilvános népoktatási intézetben mint véglegesített tanítók tényleg működnek; a tanítónők szintén részesülhetnek e megtiszteltetésben.

5) A fontosabb ügyekben az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselők az egyesület véleményét tartoznak az országos tanítói gyűlésen képviselni és védelmezni; az oly kisebb kérdésekben, avagy az oly indítványokra nézve, a melyek az országos választmány útján nem küldethettek az egyes egyesületekhez megvitatás végett, az egyesület képviselői meggyőződésük szerint járnak el. Sürgős esetekben, t. i. olyankor, a midőn az egyesületi közgyűlés fontos tárgyakra nézve nem adhat a képviselőknek utasítást, tájékoztatást az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselő a választmánytól tartozik kérni.

6) Az országos tanítói gyűlésre küldött képviselő két éven át viseli e tisztséget, új választást rendesen csakis közvetlenül a rendes országos tanítói gyűlés előtt való hónapban tartandó egyesületi közgyűléseken eszközölnek az egyesületek. A rendkívüli országos tanítói gyűlések alkalmával külön képviselőválasztás nem eszközöltetik.

7) Az egyes egyesületek az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselőjüknek megbízó levelet és útasítást adnak, a melyeknek elsejét az országos tanítói gyűlést rendező választmány elnökénél a gyűlést megelőző napon, az előértekezlet előtt, az illető képviselő bemutatni tartozik.

8) A midőn az országos tanítói gyűlést a magas miniszterium egybehívja, egyúttal utasítja az országos tanítói választmányt arra, hogy az általa előkészített s a tárgyalásra kitűzött tételek jegyzékét — a szakosztályok teendőinek sorát és rendjét megállapítva, a magas kormány eléterjesztett előleges bejelentés után tegye a hivatalos lapban közzé és hogy tegye meg a szükséges lépéseket arra nézve, hogy az országos tanítói gyűlés minél czélszerűbben végezhesse hivatalos teendőjét. Ugyanezért rendesen már az egyik országos tanítói gyűlés bezárása után az országos választmánynak azonnal hozzá kell látni a legközelebbi rendes országos tanítói gyűlés előkészítéséhez: *a)* föl kell hívnia az egyesületeket, hogy adnának arra nézve véleményt, hogy mit kellene a legközelebbi országos tanítói gyűlésen megvitatni; *b)* magának is tanácskoznia kell ez ügyben és véleményét a fölhívással együtt közzé is kellene tenni. Az országos gyűlés után 6 hónappal meg kell állapítania az országos választmánynak már a legközelebbi közgyűlésre kitűzendő főbb tárgyak jegyzékét s föl kell hívnia az összes szaklapokat és egyesületeket a kitűzött főtárgyak megvitatására és a megállapodások beküldésére. Az országos tanítói gyűlés után legalább 14 hónappal közzé kell tenni az országos választmánynak azon főtételeket is, a melyek az országos tanítói gyűlésen a magas kormány rendeletéből tárgyalandók, hogy ezeket is kellőleg megvitathassák az egyesületek és szaklapok. Miután az egyesületek a kitűzött és a kormány által megvitatásra utalt tételekre vonatkozó egyesületi megállapodásokat összegyűjti, a minek a gyűlés előtt legalább is két hónappal be kell

fejezve lenni, azonnal gondoskodik előadókról is, az előadókat csakis az országos választmány tagjai, avagy az abban benn nem levő képviselők közül szemeli ki a választmány, s nekik az általuk előadandó ügyre vonatkozó íratokat kiszolgáltatja, a szükséges tanulmányozás és a határozati javaslatok elkészíthetése czéljából.

Kívánatosnak tartaná a végrehajtó bizottság azt is, hogy a rendkívüli országos tanítói gyűlésekre is legalább 3 hóval előbb megkezdődhetnék a szükséges előkészülődés — és természetesnek tartja azt is, hogy ezen gyűlések is a fentebb megjelölt módozatoknak lehetőképen való figyelembevételével készíttetnének elő.

Nem volna czélszerűtlen alázatos véleményünk szerint továbbá az sem, ha az egyes tankerületek királyi tanfelügyelőinek elnöklete alatt az illető tankerületekben létező egyesületeinek tisztikarát képező tagokból, a szakosztályok elnökeiből s az illető egyesületek által az országos tanítói gyűlésre megválasztott képviselőkből alkotandó tankerületi iskolai tanács szerveztetnék, a mely szorosabb kapcsolatba volna hozandó nemcsak a közigazgatási bizottsággal, a melynek ez szakszerű véleményekkel szolgálhatna, hanem a képviseleti alapon nyugvó országos tanítói gyűlés intézményével is. E testület föladatáról és munkaköréről azonban ez idő szerint, nem lévén még teljesen tisztázva és véglegesen megállapítva az országos tanítói gyűlés intézményének szervezete, tüzetesebben nem szólhatunk.

A mi a legközelebb egybehívandó országos tanító gyűlés előkészítését, annak szervezetét, az általa megvitatandó kérdéseket illeti: azokra nézve a következőket bátorkodunk Nagyméltóságod kegyes figyelmébe ajánlani.

1) A legközelebbi orsz. tanítói gyűlés előkészítése, a III. orsz. tanítói gyűlés végrehajtóbizottságára volna ruházandó, a mennyiben ezen megbízatásnak a nevezett testület megfelelhet. Ehez képest e bizottság, mint előkészítő választmány első sorban is gondoskodnék az egybehívandó orsz. tanítói gyűlésen megvitandó kérdésekről; még pedig akép, hogy

a) maga is tűzne ki ily kérdéseket

b) ilyenek kitűzésére a tanítóegyleteket is felhívná,

c) az általa valamint az egyletek többsége által fölvetett kérdéseket valamint a magas kormány által az orsz. tan. gyűlés elé tárgyalásra utalt tételeket a tárgyalásra előkészítené.

E végből fölhívná az egyleteket a tárgyalandó tételek megvitatására s megállapodásaik beküldésére; ezen beküldött jelentéseket azután az orsz. tan. gyűlésre megválasztott képviselők közül általa kiszemelt előadóknak (referenseknek) adná át tanúlmányozás és határozati javaslat előterjesztése czéljából. Ezeken kívül gondoskodnék az előkészítő választmány arról is, hogy a tárgyalandó kérdésekre vonatkozólag tájékoztató és irányadó czikkek közöltessenek a pedagogiai szaklapokban. Ily módon óhajtjuk megvalósítani s foganatosítani azt, hogy az orsz. tan. gyűlésnek sem plenuma, sem szakosztályai előtt oly kérdések ne kerülhessenek tárgyalás alá, a melyek kellőleg elő nem lennének készítve a határozathozatalra. Mivel pedig a kitűzendő kérdések felől előre is megállapíttatnék, hogy a teljes közgyűlés vagy csak a szakosztályok tárgyalására bocsáthatók-e: az előkészítő választmány maga is szakosztályokat ala-

kítana a saját kebelében s a teljes közgyűlés elé utalt tárgyakat maga a választmány, a szakosztályi kérdéseket pedig így alakított szakosztályai készítenék elő. Ezen előkészítő munkálatokról a választmány az orsz. tan. gyűlés megnyitásának idejére hivatalos jelentést készít.

d) Az előkészítő választmány ezenkívül oly bizottságokat is alakít saját kebeléből, a melyeknek feladatuk volna lehetővé tenni s elősegíteni azt, hogy az orsz. tan. gyűlés tagjai idejüket a tanácskozásokon kívül is minél hasznosabban és kellemesebben értékesíthessék. E bizottságok gondoskodnának a tagok fogadásáról, társas összejöveteleiről, tanintézetek, gyüjtemények, gyárak s egyéb hasznos látnivalók megszemléléséről s e végből összeköttetésbe lépnének az orsz. tanszermuzeumi bizottsággal is stb.

e) Az előkészítő választmány az általa tett előkészítő munkálatokat, valamint a szükséges útbaigazításokat s a képviselők névjegyzékét s az orsz. tan. gyűlés ügyrendjét stb. magába foglaló munkálat készít el s oszt ki a gyűlés tagjai között.

2) Az orsz. tan. gyűlés tanácskozásait részint közgyűléseken, részint szakosztályi gyűléseken tartaná. *a)* A közgyűlések elé tartoznak első sorban az egész tanítóságot érdeklő fontosabb tanügyi kérdések; továbbá a szakosztályi gyűléseken megvitatott s azok által hozzá felterjesztett tételek, melyeket vagy csak tudomásúl vesz, vagy újból való megvitatás alá is vethet, ha ezt a közös gyűlés többsége úgy kívánja. *b)* A szakosztályok következők lennének: elemi isk. szakosztály, polg. és felső népisk. szakosztály, képzőintézeti szakosztály, nőnevelési szakosztály, kisdedóvó és humanist. intézetek szakosztálya, tanfelügyeleti szakosztály, a melyek az előkészítő választmány szakosztályai által hozzájuk utalt kérdések felett külön-külön tanácskoznak, határoznak s határozataikat a közgyűlés elé terjesztik.

3) Az orsz. tan. gyűlés által megvitandó kérdésekül egyelőre a következőket bátorkodunk teljes alázattal javaslatba hozni:

I. A közgyűlésen megvitandó kérdések lennének:

1. Az orsz. tan. gyűlés és a tan. egyletek szervezete.
2. Az Eötvös-alap ügye.
3. A magyar nyelv tanításának módszere s hatásosabb terjesztésének módjai a nem-magyar ajkú népiskolákban.
4. A tan. nyugdíj-törvény hiányai.
5. A népnevelési egyletek.
6. A tanítók és tan. képzőintézeti növendékek hadkötelezettsége.
7. Megyei tanszermúzeumok.
8. Az ismétlő iskolák tantervének s tankönyveinek kérdése.
9. A népiskola viszonya a középiskolákhoz.
10. Iskolai takarékpénztárak
11. A kisdedóvó intézetek törvény útján való szervezése.
12. A történet s alkotmánytan tanításának módszere.
13. Az isk. fegyelem.
14. A községi könyvtárak s ifjúsági íratok.

II. *A szakosztályok által megvitatandó kérdések lennének:*

1. A tanítónők kérdése.
2. A kézimunka oktatási módszere a lányiskolákban.

3. A tanítóképzés hiányai s a tanítóképző intézetek tanárainak képezése.

4. A felső nép- és polg. iskolák szervezete.

5. A vakok és siketnémák tanításának lehetővé tétele az e czélra szolgáló orsz. intézeteken kívül.

6. Az erkölcsileg romlott gyermekek javítóintézetei.

Az orsz. tan. gyűlés tanácskozásainak ügyrendjét illetőleg alázatos véleményünk az, hogy idő előtti volna e tekintetben amúgy is hosszúra nyúlt fölterjesztésünkön bővíteni; de teljes készséggel szolgálunk vele, mihelyt Nagyméltóságú miniszter úr, kegyelmes urunk a III. egyet. tan. gyűlés végrehajtó bizottságot bízza meg az orsz. tan. gyűlés előkészítésével.

Fogadja Nagyméltóságú Urunk e vázlatos munkálatot kegyelmesen, benne összefoglaltuk mindazt, a mit hazánk néptanítóságának egy nagy része az egyesületi élet szervezésére nézve kívánatosnak és czélszerűnek vél. Legyen Kegyelmes Urunk meggyőződve arról, hogy a miként az egyes néptanítók, mint szabad honpolgárok, politikai jogaik gyakorlásánál a teljes függetlenségnek megőrizését és meggyőződésüknek követését szent kötelességnek tartják — ép úgy tartozó kötelességüknek ismerik a népoktatásügyi törvénynek és a közoktatásügyi kormánynak teljes tiszteletben tartását s ugyanezért nemcsak mi, a III. egyetemes tanító gyűlés végrehajtó bizottságának tagjai, hanem bizonyosan az ország összes néptanítósága teljes készséggel követni fogjuk a Nagyméltóságú Urunk által megjelölt útat s részünkről minden erővel azon leszünk, hogy az országos tanítói gyűlés intézményének segítségével az ország népoktatásügye fölvirágozzék.

Óhajtva várjuk azon idő elérkezését, a midőn édes hazánk összes néptanítóinak képviselői első ízben üdvözölhetik, mint országos testület, Nagyméltóságú Kegyelmes Urunkat, mint az ország közoktatásügyének azon kormányzóját, ki a népnevelésügy fölvirágoztatása érdekében ismét egy nagyra hivatott intézményt alkotott.

Ezek után alázatos fölterjesztésünket Nagyméltóságú Kegyelmes Urunknak ismételve magas figyelmébe ajánlván, maradtunk mély tisztelettel

Budapesten, 1881. aprilis 16-án.

legalázatosabb szolgái

a III-dik egyetemes tanítói gyülésből kiküldött végrehajtó bizottság.

VEGYESEK.

Pedagogiai irodalmunk két nagy fontosságu jelenségére hivjuk föl ezuttal olvasóink figyelmét: az egyik *Molnár Aladártól* Közoktatásunk története a XVIII. században, mely már megjelent; a másik *Felméri Lajos* munkája, az *Az iskolázás jelene Angolországban*, a mely sajtó alatt van. Molnár Aladár ur könyvét folyóiratunk májusi füzetében fogjuk ismertetni; Felméri Lajos munkájának pedig egyelőre aláirásra felhivását és tartalomjegyzékét közöljük.

Első rész. Népiskolázás. I. Népiskolák (bevezetés). *A)* A vasárnapi iskola. *B)* A «Britt» és «Nemzeti társaság». II. A népoktatási törvény uttörői (Carpenter Mária, Brougham, Birkbeck). III. Az önkénytesség és az állam beavatkozása. IV. A népoktatási törvény 1870. V. A népoktatási törvény elvei és hatása. VI. A londoni iskolaszék. *A)* A községi iskola. *B)* Az iskolába-járás eredményei. *C)* Kisded-iskolák. *D)* A siketnémák oktatása. *E)* A vakok oktatása. *F)* Műtani iskolák. VII. A birminghami iskolaszék. VIII. A községi és az önkéntes iskola. IX. A tanítás tárgyai és módszere. Iskolai könyvek s egyéb taneszközök. X. A kötelező iskolázás és akadályai. XI. Polgári iskolák. XII. Felnőttek oktatása. Felsőbb népiskolák. *A)* A munkások collegiumai. *B)* A munkásnők collegiumai. XIII. Irgalmas intézetek. *A)* Fiu-szeretetházak (Boys' Homes). *B)* Leány-szeretetházak (Girls' Homes. *C)* Rongyos iskolák (Ragged Schools). XIV. Tanítónevelők (Training Colleges). XV. Eredmények a tanítónevelésben. XVI. Az angol és a hazai tanítónevelők. XVII. Eredmények a népiskolázásban. Az angol és a magyar népiskola s a társadalom. Következtetések.

Második rész. Középoktatás. Bevezetés. Első szakasz. Bennlakó középiskolák. (Public Schools with Boarding Houses). *A)* Régi szervezetüek. I. Eton. II. Charterhouse. III. Rugby. IV. Harrow. V. Christ's Hospital. VI. Westminster. VII. Uppingham. *B)* Ujabb szervezetüek. VIII. Marlborough. IX. Clifton College. X. Dulwich College XI. Mill Hill School. Második szakasz. Bejáró középiskolák. (Public Day Schools.) I. Merchant Taylors' School. II. City of London School. III. University College School. IV. 1. King Edward's School. (Birmingham). 2. St. Paul's School (London). Harmadik szakasz. Eredmények a középoktatásban. I. Az iskolakormányzás; az igazgató és a tanári kar; a bennlakó és a tutor. II. Az erkölcsi nevelés. III. Physikai nevelés; a játékok (athletika); kézi munkák. IV. A fegyelem. V. A szolgáskodás (Fagging). VI. A középiskolai tanuló. VII. Az iskola arczulata. Az osztály-rendszer és feljebbvitel; a classikai és a reál (modern) szakasz. VIII. A vallás s az ó-classikai és az ujkori nyelvek tanitásmódszere és a kézikönyvek. IX. Az anyanyelv és irodalom, a történelem és földrajz tanitásmódszere és a kézikönyvek. X. A mathesis és természettudományok tanitásmódszere és a kézikönyvek. XI. Rajz- és zene-tanítás. XII. Az angol és a magyar középiskola. *A)* Erkölcsi oldal. *B)* Értelmi oldal. XIII. Vizsgálatok. XIV. Az angol és a hazai vizsgálati rendszer. Negyedik szakasz. Leány-középiskolák és collegiumok. Bevezetés.

A) Középiskolák. I. North London Collegiate School. II. Milton Mount College. III. Notting Hill High School *B)* Collegiumok. IV. 1. Királynő-Collegium (Queen's College). 2. Bedford College. 3. City of London College for Ladies. V. 1. Girton College. 2. Newnham Hall. VI. A nők közép- és felsőiskolázása s az egyetemi vizsgálatok. VII. Eredmények a nőiskolázásban. Ötödik szakasz. Természettudományi és művészeti oktatás; középtanodai tanárnevelés. I. Természettudományi és művészeti oktatás (Science and Art Department). II. A nemzeti rajztanitónevelő (National Art Training School). III. Iparosok szakiskolái (Mechanics' Institutes). IV. A középtanodai tanárnevelés. South Kensington, Cambridge. Az oktatók egyesülete (College of Preceptors); a tanítónevelő- és nyilvántartó társaság (Teachers training and registration Society) Collegiuma Londonban.

Harmadik rész. Felső oktatás. I. Oxford és Cambridge. II. A collegiumi élet. III. A collegiumok és az egyetem kormányzata. IV. Egyetemi és collegiumi tanárok (Professors, lecturers, intercollegiate lecturers) és az oktatás. V. Vizsgálatok. VI. Egyetemi könyvtárak; nyomdák és kiadványok. VII. Általános jellemzés. Az angol, skót, német és magyar egyetemi rendszer. VIII. A londoni egyetem. IX. Egyetemi collegium (University College). X. Király-collegium (King's College). XI. Owens Collegium (Manchester) és a Yorkshirei collegium (Leeds). XII. Theologiai akadémiák. XIII. Jogi collegiumok. XIV. Orvosi akadémiák. — Befejezés.

A 36—38 nyomott ívre terjedő mű aláírási ára 3 frt o. é. Kevésbbé vagyonos szakemberek kedvéért előfizetést elfogadok a mű népiskolázást tárgyazó *első*, és a közép- és felsőoktatásról szóló *második* felére külön is: az elsőre 1 frt 50 kr., az utóbbira 2 frtjával. A bolti ár magasabb lesz.

Minthogy a költséges kiállítás miatt nagy számu fölös példányt nyomatni nem lehet, tisztelettel kérem a t. cz. megrendelni szándékozókat, hogy a kivánt teljes vagy rész-példányok számát f. é. május 20-áig levelezőlapon velem tudatni sziveskedjenek. Az aláirási díjt beküldőknek a mű bérmentesen; másoknak póstai utánvéttel küldetik meg.

Gyüjtőknek 7 teljes vagy 10 rész-példányra egy tiszteletpéldánynyal szolgálunk.

A kiállítás díszes voltáról a budapesti m. kir. egyetemi nyomda kezeskedik.

A mű *első fele* május hó végén hagyja el a sajtót.

Kolozsvár, 1881. április 18-án.

Felméri Lajos,

a m. kir. tud. egyetemen a neveléstudomány ny. r. tanára.